

νά τεθῆ περί τὰ μέσα τῆς τρίτης πρὸ Χρ. χιλιετηρίδος. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο συμφωνεῖ τελείως πρὸς τὰ πορίσματα τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ γενομένων πρὸ τινων ἐτῶν ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἀνασκαφῶν, πόσον δὲ μεγάλη εἶναι ἡ σημασία αὐτοῦ διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχαιοτάτης ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ ἐν τῇ βορειοτέρᾳ Ἑλλάδι, εἶναι περιττὸν νὰ ἐξάρωμεν ἐνταῦθα.

Ἐν Θεσσαλίᾳ ἐργάζεται ἀπὸ ἐτῶν, ὡς εἶναι γνωστὸν, ὁ ἔφορος κ. Ἀρβανιτόπουλλος, ὅστις κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐνήργησε δαπάναις τῆς Ἑταιρείας τρεῖς ἀνασκαφάς. Ἐν Γόννοις ἐξηκολούθησε τὴν ἔρευναν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς καὶ εὔρε περι τὰς 25 νέας ἐπιγραφάς, ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ ἀγαλμάτια πήλινα, χαλκᾶς τινος πόρπας κ.τ.τ. Ἐν Σέσκλῳ ἀνέσκαψε πέντε τάφους γεωμετρικῆς ἐποχῆς περιέχοντας πήλινα ἀγγεῖα, λίθινα σφονδύλια, χαλκᾶ μαχαίρια, δακτυλίους καὶ ψέλια ὁμοίως χαλκᾶ καὶ ἰψήφους περιδεραιῶν ἐξ ὑαλομάζης. Ἐν Δολοπίᾳ δέ, ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἰτάμου καὶ παρὰ τὸ χωρίον Δρανίστα, ἐκαθάρισε θολωτὸν τάφον, ἐν ᾧ εἶχον ταφῆ τριάκοντα καὶ εἰς νεκροί· τὰ κτερίσματα αὐτῶν εἶναι μεγάλα τινὰ πήλινα γεωμετρικὰ ἀγγεῖα, ἐν μικρὸν ὀστέινον ἀγγεῖον φέρον χρυσοῦν περίβλημα, θῆκαι μαχαίρων ὀστέιναι μετ' ἐγγεγλυμμένων παραστάσεων, τετράγωνα μικρὰ ὀστέινα κοσμήματα φέροντα ἐγγλυφον σφίγγα, λίθοι μετ' ἐγγλύφων ζώων, χρυσαῖ σφραγίδες μετ' ἐγγλύφων παραστάσεων καὶ ἄλλα τινὰ μικροτέρας ἀξίας πράγματα. Καθόλου δυνάμεθα ἐκ τῆς ἐκθέσεως τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλλου νὰ εἰκασώμεν, ὅτι τὰ κτερίσματα τοῦ πλουσίου τούτου τάφου ἔχουσιν μεγίστην σπουδαιότητα διὰ τὴν γνῶσιν τῆς τόσο σκοτεινῆς ἀκόμῃ ἐποχῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουσιν.

Ἐν Πελοποννήσῳ ἔγιναν ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τῶν ἐφόρων κυρίων Ῥωμαίου, Οἰκονόμου καὶ Κυπαρίσση.

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΝ ΘΕΣΣΑΛΙΑΙ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1911

Κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ἐξηκολουθήσαμεν τὰς ἐν Θεσσαλίᾳ ἀνασκαφάς, ἐρεύνας καὶ λοιπὰς ἀρχαιολογικὰς ἐργασίας, ὡς καὶ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη (1906-1910 ἰ). Ἀπὸ σχολήθημεν δ' ἐκεῖ ἀπὸ τῆς 21^{ης} Ἰανουαρίου μέχρι τῆς 30^{ης} Δεκεμβρίου εἰς τὰς ἐξῆς ἐργασίας:

A) Ἐν Πόρτα τῆς Πίνδου.

Βυζαντιακὴ ἐκκλησίᾳ καὶ ἄλλα ἀρχαῖα.

Τὸ χωρίον Πόρτα-Παζάρ ἢ ἀπλῶς Πόρτα κεῖται ἐπὶ τῶν ὑπωρείων τῆς Πίνδου Νοτιοδυτικῶς καὶ εἰς ἀπόστασιν τεσσαρῶν περίπου ὠρῶν ἀπὸ τῶν Τρικκάλων εἰς τὴν δεξιάν ὄχθην τοῦ Πορταϊκοῦ ποταμοῦ (*Πορταῖτ' εἰς κοινῶς*), ὅστις ὀλίγον ὑπὲρ τὸ χωρίον ἐξερχόμενος ἐκ μεγάλης παραγγώ-

ἰ) Ἐν ΠΑΕ 1910, 168 σημ. 1 ἀνεγράψαμεν τὰ εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἀναφερόμενα δημοσιεύματα ἡμῶν· τούτοις προσθετέον τὰ μετέπειτα:

Γ) Τὰ μνημονευθέντα ἐν ΠΑΕ 1910, 168-264· ἀνασκαφαὶ καὶ ἐρευναὶ ἐν Ἰωλκῷ, Λαρίσῃ τῆ Πελασγίδι, Φαρσάλῃ, ἐπὶ τῆς Ὀσσης, ἐν Χασάμπαλι, Ἄτραγι, Ὀμολίῳ, Εὐρυμεναίς, ἐπὶ τῶν Τεμπῶν, ἐν Θαυμακοῖς καὶ Πρωέρονῃ, ἀνὰ τὰ χωρία τοῦ Πηλίου, ἐν Φεραῖς, Ἀρμενίῳ, Λακερεῖζ, ἐν Παγασαῖς καὶ ἐν Γόννοις Περραιδίας.

IA) *Inscriptions inédites de Thessalie. Larisa Pelasgis* N° 26 30, *Mopsion* N° 31-34. *Larisa de l'Ossa* N° 35, *Homolion* N° 36 37 ἐν τῇ *Revue de Philologie* 1911, 123-129. *Atrax* N° 38, *Ermitsi de Thessalotide* N° 39, *Thaumakoi* N° 40 41, *Pyrasos* (Thèbes Phthiotides) N° 42-45, *Iolkos* N° 46-48, *Ville de Magnésia* N° 49, *Pharsalos* N° 50 ἐν τῇ αὐτῇ *Revue* 1911, 282 κέ..

IB) *Θεσσαλικαὶ ἐπιγραφαὶ* (ἀνέκδοτοι)· *ἐπιγραφαὶ Γόννων Περραιδίας* ἀριθ. 51-88 ἐν τῇ ΑΕ 1911, 123-149 (πρόβ. 244).

δους τομῆς τοῦ ὄρους ἐκχύνεται πλατῶς εἰς τὴν πεδιάδα, κατακλύζων κατὰ τὰς πλημμύρας μεγάλην ἔκτασιν ἀγρῶν καὶ παρασύρων οἰκίας τοῦ χωρίου.

Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο φέρεται ὁδὸς ἐκ Τρικκάλων ἐπὶ μικρὸν διάστημα ἀμαξιτὸς μέχρι τοῦ χωρίου *Μεγάλη Πολιάνα*, ἐκεῖθεν δὲ διὰ τῶν ἀγρῶν ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ δευτέρου τούτου χωρίου ἀνεγράψαμεν τὰς ἐξῆς τοπωνυμίας: Παλιόβαλτος, Μπελτσιώτικα, Ἀντωναίικα, ἔς τὸ Μουλούστι, Ἰτιές, Αἰώργ'ς, ἔς τοῦ Μίγκα, Βακούφκη Κορομπλιά, Στραβόκλος, τ'ς Ἀμμουδες, ἔς τὴν Ρέθη, ἔς τὴν Γιαννούλα, Χαμόλευκα, Μαντέρια, Λιβάδι, Καρές, Ἀλώνια, ἔς τὴν Φτιρούσ', Δέντρα, Βρύσι, Κρυόβρυσι, ἔς τὰ Μιλέα (μιλέας καὶ μιλέο=μέλεγος=μελία), Φτιλιάς.

Περαιτέρω ὑπάρχει τὸ χωρίον *Γουρνιζή*, ἔνθα τοπωνυμίας Τσολάκα, Καραούλια, Πλατάνια, ἔς τὴν Ντάγια, Σγκάρ', Μπλιτσογιάννα, Γαβράκια, Λακκιά.

Ἐξω τοῦ χωρίου τούτου ὑπάρχει ἐκκλησία τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, ἔχουσα παρά μὲν τὸ φρέαρ βάθρον ἀγάλματος, ὅπισθεν δὲ τῆς κόγχης ἐπιγραφὴν, ἧς διεκρίναμεν τινα γράμματα μόλις, διότι ἔχει ἐπιχρισθῆ δι' ἀσβέστου τούτων τὰ πολλὰ ἀποδίδομεν κατὰ τὴν σημείωσιν ἡμῶν ἐν γνώσει ὅτι ἱκανὰ ἔχουσιν ἐσφαλμένως βεβαίως ἀντιγραφῆ:

Δ Ο Ν Η Δ Ι Ω Δ
 Κ Λ Ε Ι Δ Ο Υ Α
 Θ Ε Ρ Α Σ Λ Υ Τ Σ
 Η Λ Ι Ο Ι Γ Ε Ι Δ Ε
 Π / Λ Η Υ Ι Β Ο Σ
 Ι Ο Ι Γ Η Δ Ω Γ Ε Ι
 Κ Ω * Β Φ

φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ συνήθης ἀπαγόρευσις περὶ μὴ ἀνοίξεως μνημείου Ἑρακλείδου τινὸς καὶ τῆς πενθερᾶς αὐτοῦ,

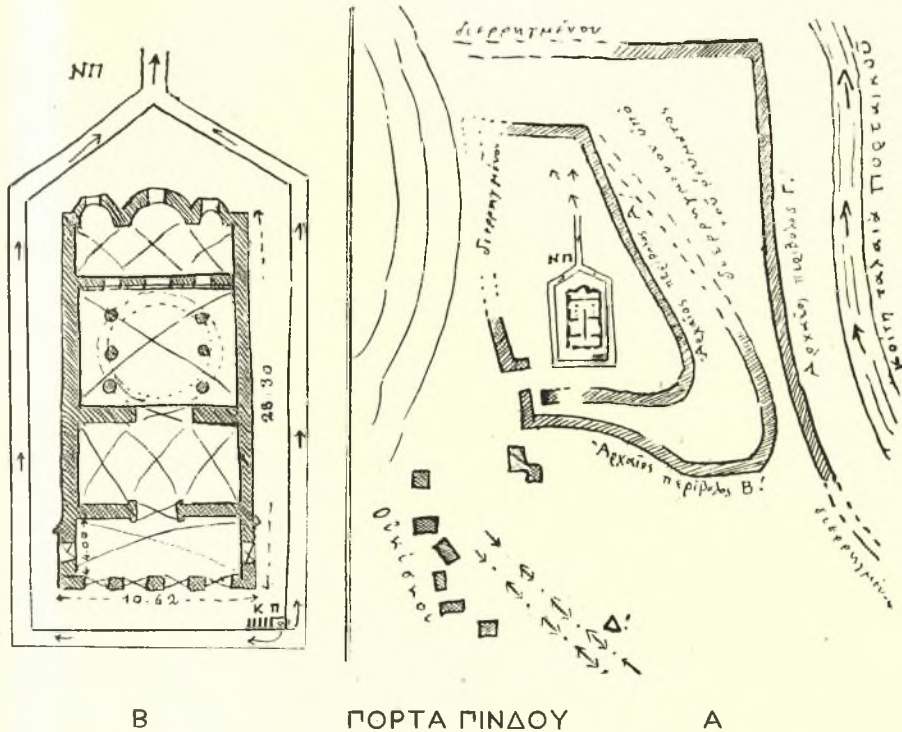
ἀνεγερθέντος ἐκ τῶν ιδίων « εἰ δέ τις παρανοηθεῖς (:) τὴν σορὸν ἀνοίξῃ, δώσει τῷ φίσκῳ δηνάρια 2500 ». Ἀλλαχού τῶν τοίχων τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἔχουσιν ἐντοιχισθῆ ἀρχιτεκτονικοὶ λίθοι καί, ὡς λέγεται, μακρὰ ἐπιγραφὴ ἐπὶ νεωστὶ ἐπισκευασθέντος τοίχου, οἵτινες πάντες ἤχθησαν ἐξ ἀρχαίων Ἑλληνικῶν κτισμάτων, κειμένων μίαν ὥραν μακρὰν ἐντεῦθεν παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ ὄρους εἰς τρεῖς λόφους καλουμένους Βαρμπομπίτικη, Λυσιανίτικη, Γουρντζιώτικη μαγούλα.

Περὶ δὲ τὸ χωρίον Πόρτα καλοῦνται θέσεις Ἀϊλιάς καὶ Ἰταμος, ἐνθα λέγουσιν οἱ χωρικοὶ ὅτι ὑπάρχουσι τείχη ἐξ ὀγκολίθων λαξευτῶν, ἧτοι ἀρχαίων Ἑλληνικῶν χρόνων ἕτεροι τοπωνυμῖαι Παναϊά, Κοκορέλλος, Ἰσιωμα, ἔς τοῦ Ρουσιᾶ, Γκαμήλα (ἧτοι βράχος ὅμοιος καμήλῳ).

Σκοπὸς τῆς ἐκεῖσε μεταβάσεως ἡμῶν ἦτο ἡ ἐπιθεώρησις τῆς γνωστῆς ἐκκλησίας *Πόρτα-Παναγιᾶς* καὶ ἡ πρότασις τρόπων στερεώσεως αὐτῆς. Ἡ ἐκκλησία αὕτη κεῖται κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, καθ' οὗ τῶν πλημμυρῶν οἱ Βυζαντινοὶ ἤδη ἐποίησαν τρεῖς περιβόλους ἰσχυροὺς (Εἰκὼν 1-A κατὰ πρόχειρον, ἀλλ' ἀκριβὲς διάγραμμα ἡμῶν), οὓς ὅμως πολλαχοῦ διέρρηξε τὸ ρεῦμα. Οὕτως ἐπιβάλλεται ἡ ἐπισκευὴ μὲν αὐτῶν, ἡ ποίησις δὲ τετάρτου περιβόλου κατὰ τὸ σημεῖον Δ'· περὶ τούτων ἀρμόδιον, ἵνα προνοήσῃ καὶ ἐκτελέσῃ, εἶναι τὸ Εἰδικὸν Ἀρχιτεκτονικὸν τμήμα τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἑκκλησιαστικῶν κλ..

Ἐξ ἄλλου καὶ ἡ ἐκκλησία αὕτη (Εἰκὼν 1-B) δεῖται καὶ νῦν ἐπισκευῆς, ἐπισκευασθεῖσα καὶ πρότερον εἰς ἀρχαίους καὶ νέους χρόνους πολλάκις, ὡς φαίνεται· διότι ἡ κατὰ τὸ σημεῖον ΚΠ ὑπάρχουσα πηγὴ, εἰς τὴν ἄγει κλιμαξί, παρέχεται ἄφθονον καὶ ἀέναν ὕδωρ (*ἀγίασμα*), οὗτινος οἱ Βυζαντινοὶ διὰ βαθυτάτου καὶ εὐρέος ὀχετοῦ περὶ ὅλην

τὴν ἐκκλησίαν ἐποίουν ἔκρουν εἰς τὸν ποταμόν· ἀλλὰ σήμερον ἐβύσθη ὁ ὄχετός, τὸ δὲ ὕδωρ μὴ εὕρισκον διέξοδον καταπλημμυρεῖ τὸ ἐσωτερικὸν δάπεδον τῆς ἐκκλησίας μέχρι ὕψους, καθ' ἣν ὥραν ἐπεσκέφθημεν αὐτήν, ἐνὸς καὶ

B ΠΟΡΤΑ ΠΙΝΔΟΥ A

Εἰκ. 1. Βυζαντιανὴ ἐκκλησία (τὸ Β) μετὰ τῶν ἀρχαίων κατὰ τῶν πλημμυρῶν ὑποσημηγμάτων (τὸ Α).

πλέον μέτρου. Ἐκ τούτου καθίσταται ὀφθαλμικῶς ὅτι πρῶτον ἐργὸν τῆς μνημονευθείσης ἀρχιτεκτονικῆς ὑπηρεσίας καὶ τῆς ἀρμοδίου πρὸ τοιαῦτα ἔργα εἰς βυζαντινὰ μνημεῖα ἐφορείας τῶν χριστιανικῶν κλ. ἀρχαιοτήτων εἶναι νὰ καθαρίσῃ τὸν ὄχετόν. Τὰ ἔργα ταῦτα ὑπεσχέθησαν νὰ ἐκ-

τελέσωσιν αἱ μνησθεῖσαι ὑπηρεσίαι· ἤδη παρῆλθεν ἔτος καὶ οὐδὲν ἐξετελέσθη ὑπ' αὐτῶν, ἄγνωστον διατί.

Περὶ δὲ τοῦ ἐξωτερικοῦ Δυτικοῦ προστώου τῆς ἐκκλησίας, ὅπερ ἔχει καταπέσει τὰ πολλὰ καὶ περὶ τῆς συντηρήσεως τῶν ἐσωτερικῶν ψηφοθημάτων καὶ τοιχογραφιῶν, ὧν μόλις ἔγνη εἶδομεν ἡμεῖς, ὡς πάλαι καταπεσόντων ἢ ἐπιγρισθέντων, εἶναι ἐπίσης ἀναγκαῖον νὰ ληφθῇ ἡ προσήκουσα μέριμνα. Λέγεται ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ ἔσω πλήρους ἰλύος θαπέδου ὑπάρχουσι ψηφοθημάτων καὶ ὅτι ἡ ἐκκλησία στηρίζεται ἐπὶ ἀψίδων ὑποκάτω.

Τὰ λοιπὰ τοιχώματα τῆς ἐκκλησίας εἰσὶ στερεά· διότι καὶ παλαιῶς ἐποιήθησαν οἱ τοῖχοι καὶ δι' ἰσχυρῆς ἀσβέστου καὶ λίαν ἐπιμελῶς· φαίνεται δ' ὅτι ἅπαν τὸ ὑλικὸν αὐτῶν ἐλήφθη ἐξ ἀρχαίας Ἑλληνικῆς πόλεως· διότι πολλαχοῦ εἶδομεν ἀρχιτεκτονικὰ μέλη τοιοῦτου ναοῦ καὶ στήλας ψηφισμάτων ἢ ἀναθημάτων ἢ ἐπιτυμβίους μετ' ἀνθεμίων ἢ ἄλλως· ἐπὶ τῆς εἰσόδου πατεῖ τις ἐπὶ τοιαύτης στήλης, ἐνθα μόλις διακρίνεται ἀποτετριμμένη ἐπιγραφή

....Ο....

Κ Α Ι Ο Μ Ε Ν Ε Ι Α

δεῖνα . .]ο[. . (γυνή).

Κ[λι]ομενεῖα (;).

Τὰ ἀρχαῖα ταῦτα θὰ ἐλήφθησαν ἐκ τῶν μνημονευθειῶν ἄνω θέσεων Ἀιγιάς καὶ Ἰταμος ὑπερκειμένων τῆς ἐκκλησίας.

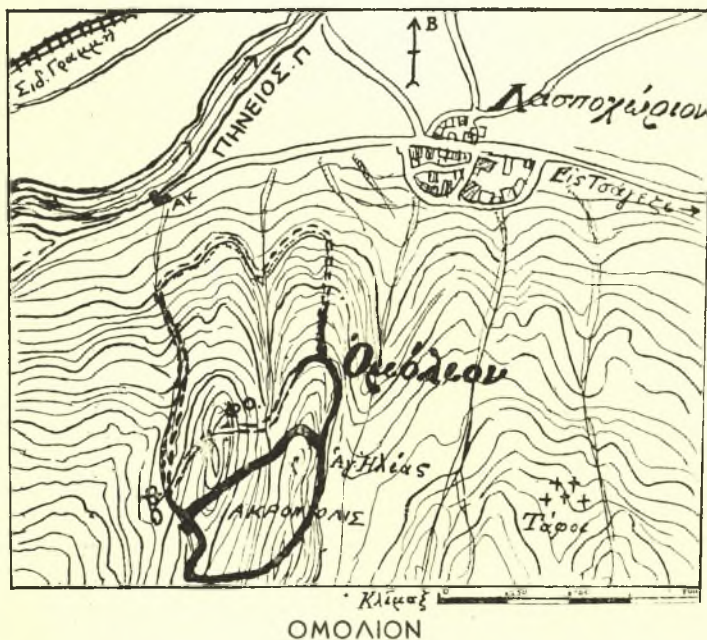
Β') Ἐν Ὁμολίῳ.

1) Ὁ ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ναός.

Περὶ τοῦ Ὁμολίου ἐγράψαμεν τινα ἐν τοῖς ΠΑΕ 1910, 188-190· ἠλπίσαμεν ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1911 θὰ καθί-

στατο δυνατόν νά ἀνασκάψωμεν τὸν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως εὐρεθέντα πέρυσι ναόν· ἀλλ' αἱ ἐργασίαι μόλις ἀρξάμεναι διεκόπησαν, τοῦ μὲν Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου μὴ ἐγκρίναντος ζητηθεῖσαν παρ' ἡμῶν πίστωσιν, τῆς δὲ Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἀναλαβούσης τὴν δαπάνην δι' ἄλλα πολλὰ ἐν Θεσσαλίᾳ ἔργα.

Τὴν θέσιν τῆς πόλεως δεικνύει πρόχειρον διάγραμμα

Εἰκ. 2. Πρόχειρον διάγραμμα τῆς ἀρχαίας πόλεως μετὰ τῶν ἐγγυτάτω τῶν πέριξ.

ἡμῶν ποιηθὲν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ χάρτου τῆς Ἑλληνικῆς χαρτογραφικῆς ὑπηρεσίας (εἰκὼν 2). Ἐξ αὐτοῦ διακρίνεται ὅτι ἐν καλῇ καταστάσει διατηρήθησαν τὰ τεῖχη τῆς ἀκροπόλεως μετὰ τινῶν πύργων, ὅτι ὑπῆρχε δεύτερος περίβολος αὐτῆς καὶ ὅτι τὰ τεῖχη αὐτοῦ τε καὶ τῆς κάτω πό-

λεως ἐκρημνίσθησαν καὶ ἐξηφανίσθησαν τὰ πολλά. Οἱ λίθοι τῶν τειχῶν ἔχουσι διαστάσεις 0.80-1.00×0.40-0.60, τὸ δὲ πάχος αὐτῶν εἶναι 1.60, σχετικῶς μικρόν.

Κατὰ τὰ στοιχεῖα ΦΟ μέχρι τοῦ ΑΚ τῆς εἰκ. 2 ὑπάρχει ἀποτομώτατον καὶ φύσει ὀχυρότατον ρεῦμα Ἄϊα παρασκευῆς λεγόμενον· ἐνταῦθα εἶναι ἀμφίβολον ἂν εἶχε πανταχοῦ τειχισθῆ ἢ πόλις εἰς ἱκανὸν ἢ τι ὕψος. Αὐτὸ δὲ τὸ ΑΚ ὀηλοῖ ἔχνη παλαιᾶς μεγάλης γεφύρας ἐπὶ τοῦ Πηνειοῦ, ἧς ὑπέρκειται λόφος χωματώδης καὶ πλήρης πρίνων καὶ θάμνων, καλούμενος *Κοκκινόχωμα*· ἐπ' αὐτοῦ καὶ περὶ αὐτὸν μηνύουσιν ἔχνη ἄφθονα κεραμιδῶν καὶ ἀγγείων ὅτι κατωκεῖτο, ἢ ὅτι ὑπῆρχεν ἱερόν τι· ἐντεῦθεν λέγεται ὅτι ἐξήχθησαν πρὸ ἐτῶν μεγάλαι μαρμαρίναι πλάκες, τινὲς μετὰ μακρῶν ἐπιγραφῶν, ὑπὸ τινος ἐπιστάτου τοῦ χωρίου καὶ ἐκτίσθησαν ἐν τῇ ἐπιστάσει (κονάκι), ἢ ἄλλως ἠφανίσθησαν

Κεῖται δὲ ὁ ναὸς ὁ ἀρχαῖος ὀλίγον ὑπὸ τὴν ὑψίστην κορυφὴν τῆς ἀκροπόλεως, ἐνθα σήμερον ξηρότοιχοί τινες ὑψωμένοι νεωστὶ ὑπὸ τῶν χωρικῶν καὶ ἀποτελοῦντες μικρὰν κόγχην θεωροῦνται ὡς ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Ἡλία. Ἀνασκάψαντες ἐνταῦθα εὑρομεν μέχρι βάθους δύο μέτρων τοιχάρια μεταγενεστέρων οἰκοδομημάτων πηλόκτιστα, ὀλίγον δὲ βαθύτερον θραύσματα ἀγγείων στυλπνοῦ μέλανος γανώματος τῆς Ε' - Δ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, μικρὰν ἀναθηματικὴν μαρμαρίνην στήλην λήγουσαν ἄνω εἰς ὀριζόντιον γεῖσον, ἐφ' οὗ ὑπῆρχεν ἡ πάλαι ἀποτετριμμένη ἐπιγραφή· ὑπὸ τὸ γεῖσον ἐπὶ τοῦ λείου διαστήματος θὰ ὑπῆρχε γραπτὴ παράστασις· ὁμοίας στήλας ἔχομεν ἤδη εὑρεὶ μόνον ἐπὶ τοῦ Ἄντρου τῶν Νυμφῶν τῆς Ὀσσης πολυλάς καὶ τινὰς ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Γόννων (ΠΑΕ 1910, 183. 256).

Πρὸς τούτοις εὑρέθησαν ἐν τῇ ἀκροπόλει τοῦ Ὀμολίου

τμήμα πηλίνου άνθρακίου έξ άκρωτηρίου του ναού βεβαίως, έτερα πηλίνων πλακῶν μετ' ίχνῶν βαφῆς έξ τῶν μετοπῶν καί γεισωμάτων ίσως αὐτοῦ, πάντα ζμοια τοῖς ἐν Γόννοις, καί ἐνσφράγιστοι κέραμοι· τούτων μία φέρει τὸ μονογράφημα Λ , ὅπερ άκριβῶς τὸ αὐτὸ εὔρομεν καί ἐν τῷ ναῷ του Κοροπαίου Ἀπόλλωνος καί ἐπὶ τῶν πύργων Παγασῶν καί ἐπὶ του ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος τῶν Φθιωτίδων Θεῶν (βλ. ΠΑΕ 1908, 176· πρβ. IG IX² 396)· έτέρα

φέρει κυκλοτερῆ σφραγιδα $\begin{matrix} M & E & N \\ & \Sigma & \\ O & & N \end{matrix}$ Μένωνος καί έτέρα

ὅμοια φέρει δυσδιάκριτον έπιγραφῆν.

Έκ τούτων καθίσταται φανερόν ὅτι ἡ ὕπαρξις του ναοῦ ἐνταῦθα εἶναι άναμφισβήτητος· έπειδῆ δὲ ἡ κλίσις του πέριξ ἐδάφους εἶναι τοιαύτη, ὥστε πᾶν τὸ καταπίπτον νά μῆ κατακυλίηται πέραν του περιβόλου του ναοῦ ἢ του ἔσω τείχους τῆς άκροπόλεως, θεωροῦμεν βέβαιον ὅτι πάντα τὰ ἀναθήματα καί τὰ μέλη του ναοῦ κεῖνται ὑποκάτω κατὰ χώραν, ἐν ᾧ ἐν Γόννοις πολλά κατακυλίστησαν έκατέρωθεν ἐπὶ μακρὸν διάστημα ένεκα τῆς διαφόρου έκεῖ κλίσεως του ἐδάφους.

Σημειωτέον ὅτι κατὰ τὴν ΒΑ γωνίαν ἔσω του δευτέρου περιβόλου ὑπάρχουσιν ίχνη οἰκοδομήματος σημαντικοῦ μετὰ πλήθους κεράμων· ἐνταῦθα εὔρέθη ὁ μέγας πηλίνος πούς, περὶ οὗ βλ. ΠΑΕ 1910, 189.

2) Τάφοι γεωμετρικοί· θέσεις έτεροι τετειχιωμέναι περὶ τὸ Ὀμόλιον.

Ἀνατολικῶς τῆς άκροπόλεως του Ὀμολίου ἐπὶ τῆς τρίτης σειρᾶς ὑψηλῶν λόφων ἐν θέσει Καραγάτσια εὔρομεν τάφους, ὧν τινας εἶχον ἀνασκάψει οἱ χωρικοί. Ἐποι-

ήθησαν ὀρθογωνίως εἰς εὐθύ κτιστοὶ διὰ μικρῶν λίθων καὶ ἐκαλύπτοντο ἄνω διὰ μεγάλων ἀκατεργάστων πλακῶν, ὡς οἱ ἐν Μηλέαις καὶ ἄλλοι (βλ. ΠΑΕ 1906, 126). ἓνα ἀνεσκάψαμεν καὶ ἡμεῖς ὅμοιον ἔχοντα μῆκ. 1.40, πλάτ. 1.24, βάθος 0.60. οὔτε ἐν αὐτῷ εὑρομέν τι οὔτε ἐν τοῖς ἄλλοις, οὐδὲ ὀστῶν ἔχνη· πιθανῶς περιεῖχον τὴν κόνιν μόνον τῶν τελείως καέντων νεκρῶν· εἶδομεν δὲ καὶ κεραμίδας ἐγγὺς αὐτῶν ἔκ τινος οἰκοδομήματος ἀρχαίου ἱστορικῶν χρόνων. Οἱ δὲ τάφοι ἐκ τῆς κατασκευῆς φαίνονται ὄντες γεωμετρικοί.

Ὅμοιοι τάφοι λέγουσιν οἱ χωρικοὶ ὅτι εὑρίσκονται μεταξὺ Ὀμολίου καὶ Εὐρυμενῶν, ἰδίως εἰς τὰ νῦν σύνορα Λασποχωρίου καὶ Τσάγεζι ὑψηλὰ ἐπὶ τῆς Ὀσσης παρὰ τὰς νῦν καλουμένας θέσεις Παλιοπράσινη, Κασιδογιάννη, Καρτσιώτικα Καλύβια καὶ Παλιοπαναγιά ἢ Παναγία Ξεσπορίτισσα. Αἱ θέσεις αὗται κεῖνται οὐ μακρὰν τῆς Ἀμπελικῆς, ἔνθα πέρυσιν εὑρομεν σημαντικὰ ἀρχαῖα ἔχνη (βλ. ΠΑΕ 1910, 190-191). ἐπειδὴ καὶ τείχη λέγεται ὅτι ὑπάρχουσι κατὰ τὰς θέσεις ταύτας, δὲν θὰ ἦτο ἐν τῷ παρόντι ἀπίθανον νὰ εἰκάσωμεν ὅτι μεταξὺ Ὀμολίου καὶ Εὐρυμενῶν κεῖται ἀρχαῖα τις πόλις ἢ πολίχνη ἄγνωστος.

Τοπωνυμίας περὶ τὸ Λασποχώρι ἐσημειώσαμεν τὰς ἐξῆς: Παναγία-Μπέη, Παλιοκλήσι, Μονόδεντρο, Πλατανάκι, Τουρκόβρυσι, Τσίμ-Χωράφια, Πνάκια, Καλορικῆ, Τσιμπούκα, Δεσπότη-Βρύσι, Στενό, Βαθειὰ-Γούρνα, ἔς τὴ Βαλοπεριστερά, Ζήση-τὸ Μνήμα, ἔς τὰ Μπουρτένια, ἔς τὰ Παλιοβόργια. Παπαδιά, Κανέλλα, Ζέρβα, ἔς τοὺς Ἀγριᾶδες, Λεφτοκαρές, ἔς τὸ Ζερκοβέσ, Κρουνέρια, Τριμήνια, Λιβὰδι, Βοῖδολίβαδο, ἔς τὰ Παρασπόρια, ἔς τὰ Κεραμαρεία, Πετρογέφυρο, ἔς τὴ Γκιόλη, Ρέμα Κολιλή, Ντάση-Ράχι, Τρύπα Μπλουγκούρα.

Ὀνόματτα δένδρων τοῦ ὠραιστάτου δάσους τῆς Ὀσσης

ένταυθα λέγονται γκρέος, σμαρδάλι, θηλύκι-γκρέος, σφεντάνι, γάβρος, μέλιος, κουτσιπιά, δέντρος, καστανιά, φελουριά, σκλήθρα, ἄξυά, ἄρυος, κρανιά, ἔλατος.

Μετὰ τὸ σύνορον Λασποχωρίου πρὸς τὸ Τσάγεζι καὶ περὶ αὐτὸ μέχρι Νυκτερέμης καλοῦνται θέσεις ὧδε: Παλιόπυργος, Λάμπρου-Περβόλι, Ἀϊθασίλης, Ταρσανᾶς, Βίγλα, ἔς τὴ Φιλουργιά, Χωραφάκια, Ψαρόλακκα, Μπάρα, Ἀναμούτσικος, Σιδεράλογο, Θεμελῆ, Τσιλιγιῶργος, Κουτσουπιά, Παλιουργιά, Δερματᾶ, Ποταμάκι. Μεσάγκαλα, Παλιόποταμος, Παλιόμάννα, Αἰαπόστολος, Ἀρυόπουρο, Ἀλαφόπετρα, Καχόσκαλα, Λάκκοι, Ντάκου, Κονομεϊό, Σκλήθρα, Κόκκινο-Νερό.

Γ') Ἐν Ἀλωϊῷ καὶ Πινθίῳ.

Αἱ πύθαναί θέσεις τοῦ Ἀλωϊῶν καὶ Πινθίου.

Κατὰ τὴν ἐξοδὸν τῶν Τεμπῶν ὑπέρχεται τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πηνειοῦ βουνὸς δασώδης, ὀχυρότατος φύσει, ἐξ οὗ ἡ θεὰ πρὸς τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν, πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πηνειοῦ καὶ πρὸς τὴν ἔξω θάλασσαν εἶναι ἐξαιρετος· καλεῖται δὲ *Παλιοκκλήσι* ἕνεκα ἰχνῶν ἀσβεστοκτίστου οἰκοδομήματος, οὗ σώζεται μέρος ἀψίδος μετὰ θύρας· ἡ κορυφή τοῦ βουνοῦ τούτου εἶναι πλατεῖα καὶ ἐπίπεδος, καλεῖται δὲ *Ἀλώνι*.

Βορείως περὶ τὸ μέσον αὐτοῦ ὑπάρχει πηγὴ διαυγεστάτου ὕδατος καλουμένη *Βρύσι* ἔς τὸ *Παλιοκκλήσι*, περαιτέρω δ' ἐπὶ τῆς Ὀσσης ἀποτομώτατον ρεῦμα, ἡ *Βαλοπιστριά* νῦν λεγόμενον, οὗ κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην ὑπέρχεται ὁ βουνός.

Ἐπ' αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πηγῆς ἤδη ἀναβαίνοντες συναντῶμεν ἱκανὰ θραύσματα κεράμων καὶ ἀγγείων, ἔτι δ' οἰκοδομημάτων πηλοκτίστων· ἐντὸς τοῦ δάσους εἰς τὴν κατω-

φέρειαν πρὸς τὸν Πηνειὸν διεκρίναμεν καὶ ἔχνη τείχους ἀργῶν λίθων, οὐχὶ ἐντελῶς βέβαια.

Πάντα ταῦτα μνηύουσιν ὅτι ὁ κάλλιστος οὗτος βουνὸς κατέχει τὴν θέσιν ἀρχαίας πόλεως τῇ εἰκασίᾳ ταύτῃ συμβάλλεται καὶ ἡ εὗρεσις τάφων, ὡς λέγεται· παρὰ τὴν μνημονευθεῖσαν πηγὴν εὐρέθη κίων ἄνευ ἀυλάκων φέρων ἐπιγραφὴν σταδιασμοῦ πιθανῶς· διότι ἐθραύσθη ὑπὸ τῶν εὐρόντων αὐτὸν πρὸ ἐτῶν καὶ μόλις ἐν τμημα διεσώσαμεν μετακομίσαντες εἰς τὸ Μουσεῖον Λαρίσης.

Ἄλλ' ἑτέρα οἰκοδομήματα κείμενα μεταξὺ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Πηνειοῦ καὶ τῶν προπόδων τοῦ βουνοῦ, δεξιὰ τῆς δημοσίας ὁδοῦ πρὸς τὴν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν, κατὰ τὴν θέσιν Περαταριά, βεβαιούσιν ὅτι εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἐφοίτων, κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν τοῦλάχιστον περίοδον, οἱ θέλοντες νὰ ἀπολαύσωσι τῶν καλλονῶν τοῦ τόπου. Τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα, ὧν ἱκανὰ ἔχνη διακρίνονται, μάλιστα ἐνὸς κογχοειδοῦς, εἶναι μεγάλα, ἀσβεστόκτιστα, καὶ φαίνονται ὡς βαλανεῖα ἢ ξενῶνες. Οὐ μακρὰν ἐντὸς τῶν Τεμπῶν ὑπάρχει ἡ γνωστὴ ἐπὶ βράχου ἐπιγραφὴ τοῦ Λογγίνου, τειχίσαντος τὰ Τέμπη, ἣτοι τὴν ἔξοδον ἀκριβῶς ταύτην, ἔνθα τὰ μνημονευθέντα οἰκοδομήματα.

Ἐκ πάντων τούτων δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἐπὶ τοῦ βουνοῦ ἔκειτο πιθανῶς τὸ Ἀλώιον, πόλις ἢ πολίχνη ἀναφερομένη ὑπὸ Στεφάνου τοῦ Βυζαντίου ὡς κειμένη περὶ τὰς θέσεις ταύτας. Ὅντως δ' ἐνταῦθα εὐρίσκει ἀληθῆ εἰκονογράφησιν ὁ μῦθος τῶν ἰδρυτῶν τῆς πόλεως ταύτης Ἀλφιδῶν, τοῦ Ὄτου καὶ Ἐφιάλτου, οἵτινες ἠπειλήσαν νὰ θέσωσι τὸ Πήλιον ἐπὶ τῆς Ὀσσης, ἵνα, ἐξισούντες πρὸς τὸν Ὀλυμπον, καταβάλωσι τοὺς ἀθανάτους.

Φαίνεται δὴλα δὴ ὅτι, ἂν δὲν ὑπόκειται ἐν τῷ μύθῳ τούτῳ παλαισιότατη ἀνάμνησις τῆς διαρρήξεως τοῦ στενοῦ τῶν Τεμπῶν πρὸς ἔξοδον τοῦ Πηνειοῦ, ἢ θέα τῶν πέριξ

ἐνέπνευσε μάλιστα τὴν διάπλασιν τοῦ μύθου: διότι ἀπο-
 βλέπων τις ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ πρὸς τὴν Ὀσσαν
 παρατηρεῖ μέγιστα ῥήγματα καὶ ἀποτομώματα μέχρι
 Ὀμολίου, δι' ὧν κατὰ τὸν χειμῶνα ῥέουσιν ὄρητικοὶ
 χεῖμαρροι, ποιοῦντες φοβερὸν ῥόχθον ἐκ τῆς ἀντηχήσεως,
 ἐκ τοῦ βάθους καὶ τοῦ κατωφεροῦς τοῦ ἐδάφους: μάλιστα
 ἐν θέσει ἔς τὸ Μεγαλόκκο ἀκούονται ταῦτα κάλλιον. Φαί-
 νονται δὲ τὰ σχίσματα ταῦτα ὡς τεράστια κτιστὰ τεῖχη.
 Ἐξ ἄλλου ὁ ὑποκείμενος Πηνειὸς καὶ ἡ τομὴ τῶν Τεμπῶν
 αὐτῶν συμβάλλεται οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν ἐπιβλητικότητα
 τοῦ θεάματος.

Πρὸς τούτοις εἶναι πιθανὸν νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἐπὶ τῆς
 κορυφῆς τοῦ βουνοῦ, παρὰ τὸ μνημονευθὲν Παλιοκκλησί,
 ὑπῆρχε τὸ περίφημον Πύθιον, τὸ ἱερὸν τοῦ Πυθίου Ἀπόλ-
 λωνος, ἔνθα ἐτελεῖτο ἡ γνωστὴ δαφνηφορία ὑπὸ τῶν Θεσ-
 σαλῶν καὶ ἡ ἐκ Δελφῶν θεωρία κατὰ ὀκτωετηρίδα πρὸς
 παραλαβὴν καὶ μεταφορὰν τῆς ἱερᾶς δάφνης καὶ τοῦ πυ-
 ρὸς ἐντεῦθεν εἰς Δελφοὺς. Περὶ τούτου θέλομεν διαλάβει
 εὐρύτερον ἐν τῇ Ἀρχ. Ἐφημ. ἐρμηνεύοντες ἐπιγραφὴν
 τῶν Γόννων, ἐν ἣ ἀναφέρεται τὸ Πύθιον τοῦτο καὶ οἱ περὶ
 τὴν ἐξοδὸν τῶν Τεμπῶν καὶ τὴν κοιλάδα αὐτῶν τόποι. Ἐν
 τῷ παρόντι σημειωτέον ὅτι οὐδαμοῦ τῆς κοιλάδος τῶν
 Τεμπῶν εὕρομεν ἔχνη τοῦ Πυθίου, οὔτε ἦτο δυνατόν ἐν
 αὐτῇ, κατακλυζομένη ὑπὸ τοῦ Πηνειοῦ, νὰ κτισθῇ ναὸς ἢ
 ἱερὸν σημαντικόν, ἔτι δ' ὅτι, καθ' ἃ λέγουσιν οἱ χωρικοί,
 μόνον κατὰ τὸ ῥεῦμα τῆς Βαλοπιστηῆς ὑπάρχει καλλίστη
 καὶ ἄφθοτος δάφνη.

Ἄξια σημειώσεως εἶναι τοπωνυμῖαι τινὲς ἀπὸ τῆς
 ἐξόδου τῶν Τεμπῶν μέχρι Ῥαψάνης καὶ τῶν περὶ αὐτήν:
 ἔς τοῦ Τσουλάκ', ἔνθα λέγεται ὅτι εὕρισκονται τάφοι ἀρ-
 χαῖοι, Παλιόκαστρο, ἔνθα ὁμως δὲν ἀναφέρεται ὑπάρχον
 τεῖχος ἀρχαῖον οὐδέν, (ταῦτα παρὰ τὸ Σολιό, ὁπότεν ἀρ-

χεται τὸ εἰς Γόννους ἀρχαῖον ὕδραγωγεῖον), Τσιούκας, Ἀνήλιο, Φαοπέτρα (ἢ Φαουπέτρα), Βαθότρουπα, Αἰθόδωροι, ἔνθα λέγουσιν ὅτι ὑπάρχει παλαιὰ γέφυρα καὶ ἐπιγραφή, Παλιά-Βρύσι, Σμίξι, Κουτσανιά, Ρεματιά, Χατζηλίκι, Κερατᾶδες, Νίσβουρος (ἢ Ἰσβουρος), Κεραμίδα, Ἀσπρόχωμα, Πέτρα-Μπηγγμένη, Δυὸ-Ὄξυές, ἔς τὸ Δεντρούλλι, Ἰσιωμα, Χτενάτικα, ἔς τὸ Κόκκينو, Δραγασές, Μάννα-Νεροῦ, Σταλαματιά, Παλιουρεχ, Ἀνιμόμ'λος, Λιάζη-Καρτέρι, Λιάκου-Τρῦπα, Στρούτσι, Λάκκα.

Ἀπὸ τοῦ μέσου που τῶν Τεμπῶν μέχρι Μπαμπᾶ καλοῦνται θέσεις Τούμπα, Κρυονέρι, Ἀσπρόπετρες, Ξηροκάμπι, Ἀλώνια Μπαχτσέδες, Κεραμιδαρεῖο, Πηγάδι, Γιαντζᾶς, Νεράντζη, Τουρτούρια, Νταηλιάνη, Αἰνικόλας, Κοκκώνας-Χάνι, Χράπες, ἔνθα λέγεται ὅτι ὑπάρχουσιν ἀρχαῖαι λιθοτομῆαι λευκοῦ μαρμάρου, περὶ ὧν βλ. Ἄρχ. Ἐφημ. 1911, 123 σημ. 1. Περαιτέρω πρὸς τὸ Μπαλαμουτί λέγονται θέσεις Ἀμπέλια, Τσινάντερο, Κισμυλί, Βαθόγουρα, Λούκκι, Μιντζίτι.

Δ') Ἐν Λέστιανη τοῦ Πηλίου.

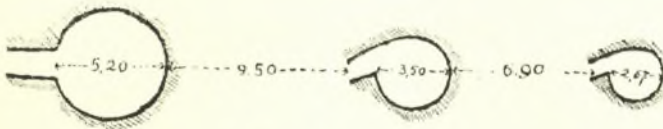
Θολωτοὶ τάφοι γεωμετρικοί.

Ἡ θέσις Λέστιανη κεῖται ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ Πηλίου κατὰ τὸ Βορειοδυτικὸν τμῆμα αὐτοῦ πρὸς τὸ Μαυροβούνι καὶ ὑπὲρ τὴν Βοιδηῖδα λίμνην. Ἐνταῦθα κατὰ τὸ θέρος βόσκουσι πολλαὶ χιλιάδες προβάτων, ὑπάρχει δὲ καὶ μικρὸς μόνιμος συνοικισμὸς ἐν διεσπαρμέναις καλύβαις ἀμπελουργῶν· διότι παράγεται ἐνταῦθα ὀλίγος ἀλλ' ἄριστος οἶνος ἐρυθρὸς ἀρωματώδης. Αἱ μόναι σχετικῶς ἐγγὺς ἄξια σημαίωσης θέσεις εἶναι τὸ χωρίον Κερασιά, ἔνθα λέγεται ὅτι εὐρίσκονται ἀρχαῖοι τάφοι καὶ ἔχνη τειχῶν πόλεως Ἑλληνικῆς ἱστορικῆς περιόδου, καὶ ἡ Μονὴ Σουρβιάς, ἀπέ-

γοντα έντεσθεν περι τὰς δύο ὥρας· ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς Μονῆς ταύτης λέγεται ὅτι εἶναι έντετοιχισμένη μαρμαρίνη κεφαλή γυναικὸς μεγάλη.

Ἡ Λέστιανη εἶναι λίαν ὀασώδης, οὐδαμοῦ δὲ διακρίνονται κατ' αὐτὴν ἴχνη τειχῶν ἢ κτισμάτων ἀρχαίων· εἰς δύο ὥρων περίπου ἀπόστασιν έντεσθεν κεῖνται αἱ ἀρχαῖαι Γλαφυραί, καὶ φαίνεται πιθανὸν ὅτι τῆς πόλεως ταύτης κτήσιν ἀπετέλει ἅπασα ἢ περι τὴν θέσιν ταύτην ἔκτασις.

Οὕτως ἐρμηνεύεται καὶ ἡ εὔρεσις τριῶν θολωτῶν μικρῶν τάφων ἀποτελούντων συστάδα¹⁾ (εἰκ. 3), κειμένων ἐπὶ ὑψώματος, οὗς ἀνεσκάψαμεν. Πάντες ἐποιήθησαν ἐκ μικρῶν λίθων ἄνευ πηλοῦ καὶ φαίνεται ὅτι ἀνωτάτω ἐστε-

ΛΕΣΤΙΑΝΗ ΠΗΛΙΟΥ

Εἰκ. 3. Σύσταξ ψευδοθολωτῶν γεωμετρικῆς πιθανῶς περιόδου τάφων.

γάσθησαν οὐχὶ διὰ θόλου τελείας, ἀλλὰ διὰ πλάκων, αἰτινες μεθ' ἱκανοῦ τοῦ κτίσματος εἶχον καταπέσει. Ὁ δρόμος τῶν δύο μικροτέρων εἶναι ἰδιάζων, κοχλιοειδῆς, τοῦ τρίτου δὲ μόνον εὐθύς. Πάντες ἔφερον ἴχνη σκαφῆς ἐπιπολαίου ἄνω ἢ κατὰ τοὺς δρόμους ἔμπροσθεν ὑπὸ ποιμένων, ἔτι δὲ πλάκα ὀρθίαν ἔνδον κατὰ τὴν θέσιν τῆς θύρας. Τὸ σωθὲν ὕψος αὐτῶν ἦτο 1.20-1.65 μ..

Ἐντὸς αὐτῶν οὐδὲν εὔρεθη· μόνον ἐν μικρῷ ἀλλὰ βαθεῖ βόθρῳ ὑπάρχοντι· περὶ τὸ μέσον τοῦ τάφου ἐκάστου

¹⁾ Ἐξ ἀβλεψίας τοῦ ἀντιγράφαντος τὸ ἡμέτερον διάγραμμα ἐσημειώθησαν τὰ μήκη τῶν τάφων ἄνευ τῶν δρόμων, ἐν ᾗ συνυπολογίζονται ἐν τῇ σημειομένην ἔκτασι καὶ τὰ μήκη αὐτῶν.

παρά τὴν θύραν εὑρομεν πλήθη ὄστων ἀναμιξ̄ προβάτων, βοῶν, πτηνῶν, ἀλλ' οὐδὲν βέβαιον ἀνθρώπου. Μόνον πρὸ τοῦ ὁρόμου τοῦ μεγίστου αὐτῶν εὑρομεν ὀλίγα θραύσματα ἀβαφοῦς τροχῆλάτου ἀγγείου ἀδήλων χρόνων, πιθανῶς γεωμετρικῶν. Ὡς φαίνεται πρὸ πολλῶν ἐτῶν εἶχον ἀνασκαφῆ οἱ τάφοι οὗτοι ἐκ τῶν ἄνω, διότι οἱ λίθοι τῶν ὁρόμων οἱ κλειόντες τὴν θύραν εὑρέθησαν ἐν τάξει, καὶ τὰ τυχόν ὑπάρχοντα κτερίσματα ἀφηρέθησαν· ἡ δὲ ἔλλιψις ὄστων ἀνθρωπίνων δύναται νὰ ἐρμηνευθῆ καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν Ὁμολίῳ ἄνω σελ. 288, ἐκ τοῦ ὅτι ἐπέθη μόνον ἡ τέφρα ἐγγύς που καέντων νεκρῶν μετὰ ζώων κατὰ τὸν Ὁμηρικὸν τρόπον, ὧν τὰ ὄστ' ἄν ἐχωνεύθησαν ἐκ τῆς πυρᾶς, ὡς τὰ ἀνθρώπινα.

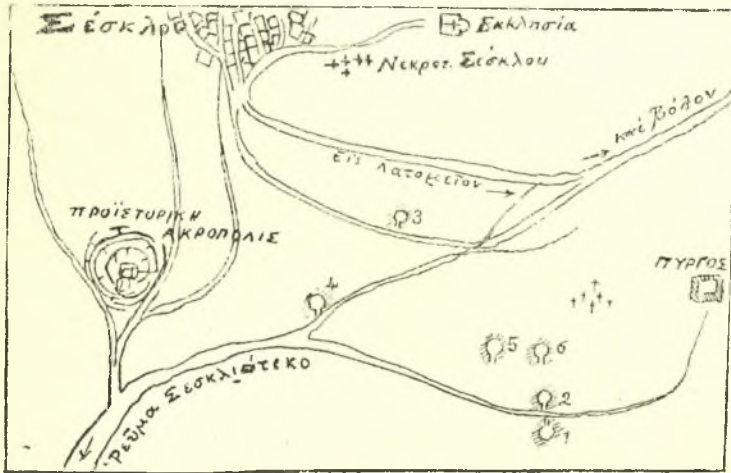
Θέσεις περὶ τὴν Λέστιανην μέχρι Γλαφυρῶν καὶ περαιτέρω μέχρι τοῦ χωρίου Μελισσιάτικα Καλύβια ἐσημειώσαμεν τὰς ἐξῆς: 'ς τοῦ Μπατσῆ, Μοναχό-Ἀμπελί, Βριζοχώραφο, Παλιχώρι, 'ς τὸ Μπελέσσι, 'ς τὸν Ἀϊθνασάκη, Παλιάμπελα, Ἀλαταριά, Καστανίτσα, Ζαχαρογορτσιά, Φιλιάτικα, Κοκκινόπετρα, Μετόχι, 'ς τὴ Σκαμνιά, 'ς τὴ Λούτσα, τῆς Παναϊᾶς-τὸ Πουρνάρι, Καλιακοῦδα, 'ς τὴ Χαμουρίγανη, Κρύο-τὸ Νερό, Κωλορρίζια, Τρανῆ-Ὁξυά, 'ς τὸ Ναντοβίτο, 'ς τὰ Κοκκινόγεια, 'ς τὴν Τρικαλίνα, 'ς τὴ Γελαδίστρα, 'ς τὴν Τσαμπαδῆ, 'ς τὴν Ἀλποῦ, 'ς τοῦ Θόδωρου, Ἀϊγιανάκ'ς, Μυγδαλιά, 'ς τὴν Γκώμα, 'ς τὸ Καταθήχι, Ξηροαγριλιά, Ντελήχανι, 'ς τὴ Σπαρτιά, Πετρομάγουλο, Κεράπουρνο, 'ς τοῦ Ἀνιμᾶ, 'ς τὴ Χαλαβράσα.

Ε') Ἐν Σέσκλῳ καὶ τοῖς πέριξ.

1) *Θολωτοὶ γεωμετρικοὶ τάφοι Ὁμηρικῆ καθῆς νεκρῶν.*

Τὸ Σέσκλον εἶναι λίαν γνωστὸν ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς προϊστορικῆς ἀκροπόλεως ὑπὲρ τοῦ Χρ. Τσουντα. Μεταξῶν

αυτῆς καὶ τῆς θέσεως Πύργος (εἰκὼν 4) εὗρομεν ἱκανοὺς θολωτοὺς τάφους, ἰδίως παρὰ τὰ ρεύματα τὰ ἐκβάλλοντα εἰς τὸ μέγα Σεσκλιώτικο Ῥέμα, ὅπερ κατέρχεται πρὸς τὸ Διμήνι, καὶ ἐφ' οὗ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης περὶ τὸ μέσον τῆς μεταξὺ τῶν δύο χωρίων ἀποστάσεως, ὑφύεται μακρὸν προτειγίσμα νεολιθικῆς πιθανῶς περιόδου· καθ' ὅλην τὴν ὁδὸν ταύτην παρὰ τὸ Ῥέμα μέχρι τῆς ἀκροπόλεως Διμη-

ΣΕΣΚΛΟΝ

Εἰκ. 4. Ἡ προϊστορικὴ ἀκρόπολις μετὰ τῶν ἐγγὺς γεωμετρικῶν ψευδοθολωτῶν τάφων.

νίου ὑπάρχουσι πολλαχοῦ ἐμφανεῖς μικροὶ θολωτοὶ τάφοι πολυάριθμοι, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι οἱ δύο οὗτοι συνοικισμοὶ ἀπετέλουν ἓν τι ὅλον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.

Ἡμεῖς ἀνεσκάψαμεν μόνον πέντε τάφους, τοὺς ἐν τῇ εἰκόνι σημειουμένους, ποιηθείση ἐκ προχείρου διαγράμματος ἡμῶν, κατὰ προσέγγισιν ἀκριβοῦς.

Ἄπαντες οἱ τάφοι οὗτοι εἶναι ἐκ μικρῶν λίθων πλακοειδῶν πεποιημένοι· ἔχουσι δὲ πάντες ὁρόμον συγκλίνοντα

ἄνω ὡς εἰς καμάραν καὶ ἐκαλύπτοντο ἀνωτάτω διὰ μεγάλων πλακῶν κατὰ τὸ ὄπαϊον· οὕτω δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ πρειρημένοι τῆς Λέστιανης καὶ οἱ ὅμοιοι, *ψευδοθολωτοί*· διότι ἡ θόλωσις δὲν ἦτο πλήρης, ὡς ἐν τοῖς μυκηναίοις τάφοις.

Οἱ ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ 2 τάφοι ἐποιήθησαν ἀμελῶς διὰ μικρῶν λιθαρίων, εἶχον δὲ τὴν θύραν βεβουσιμένην διὰ ποταμολίθων κοινῶν· αἱ διαστάσεις τοῦ 1 εἶναι μῆκ. δρόμου 2.70, πλάτος αὐτοῦ 0.90, διάμετρος τῆς θόλου κατωτάτω 3.05, ὕψος αὐτῆς σωθὲν 1.40. Περιεῖχε δ' ὁ τάφος οὗτος τρεῖς νεκροὺς κεχωνευμένων τὰ πολλὰ ὀστών, διότι πιθανῶς εἶχον κατῆ, προτοῦ ταφῶσιν, ἔτι δὲ δώδεκα ἐν εἴδει κολούρου κώνου διάτρητα ἀντικείμενα, σφονδύλια κοινῶς καλούμενα, ὧν τὰ δύο πῆλινα, τὰ λοιπὰ λίθινα· ταῦτα θὰ ἦσαν μᾶλλον κομβία, δι' ὧν ἐπόρπου οἱ ἄνδρες τὰς χλαμύδας καὶ τοὺς χιτῶνας αὐτῶν (βλ. κατωτέρω Κεφ. IB')· πρὸς τούτοις εὐρέθησαν καὶ τμήματα λεπτοῦ τροχηλάτου ἀγγείου ἀβαφοῦς. Περιέργως παρὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ δρόμου εὐρέθη ἀπλοῦς τάφος καὶ νεκρὸς ὀκλάδην ἔχων NA τὴν κεφαλὴν, ὀστών λίαν ἐφθαρμένων καὶ σχεδὸν ἐν ἀπολιθώσει· εἶχε πρὸ τοῦ στήθους πῆλινον ἀγγεῖον καὶ εἰς τὴν ῥάχιν λίθινον κωνικὸν κομβίον· ἐτάφη δὲ ὁ νεκρὸς ἐν ἀνοιχθέντι βόθρῳ καὶ ἐστεγάσθη ἄνω διὰ πλακῶς μήκους 1.25, πλάτ. 0.67, ἐσφυρηλατημένης ὀπισθεν ἐπιπολαίως. Εἶναι φανερὸν ὅτι μετὰ τὴν κλείσιν τοῦ θολωτοῦ τάφου ἐτέθη ἐν τῷ δρόμῳ ὁ κατόπιν ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας βεβαίως ἀποθανῶν οὗτος.

Ὁ δὲ ὑπ' ἀριθ. 2 ἔχει μῆκ. δρόμου 1.62, πλάτ. 1.00, διάμ. 3.25, ὕψ. 1.50· ἡ θύρα αὐτοῦ δὲν εἶχε κλεισθῆ, ὁ δὲ δρόμος προχωρεῖ καμαροειδῶς πρὸς αὐτήν. Ὁ τάφος οὗτος περιεῖχεν ἐφθαρμένα ὀστᾶ ζῶων ἀναμιξ μετ' ἀνθρωπίνων, ὅπερ δείγμα τῆς Ὀμηρικῆς καύσεως νεκρῶν ἀν-

θρώπων μετὰ ζώων (πρὸ βλ. σελ. 294) καὶ τινὰ θραυσμά-
τια ἀγγείου, οἷον τὸ τοῦ 1. Ἰχνη καύσεως νεκρῶν κατὰ
χώραν δὲν εὐρέθησαν ἐν τῷ τάφῳ τούτῳ· φαίνεται λοιπὸν
βέβαιον ὅτι ἐκάησαν ἐγγύς που ἢ ἀλλαγῶς πρὸ τῆς ποιή-
σεως τῶν τάφων. Καὶ τοῦτο εἶναι δεῖγμα τῆς Ὀμηρικῆς
συνηθείας περὶ καύσεως τῶν νεκρῶν καὶ τῆς διατηρήσεως
τῶν ὀστέων μέχρι τῆς ποιήσεως τοῦ τάφου, ἔνθα ἐνετίθεντο
πάντα, ὡς συνελέγησαν ἐκ τῆς πυρᾶς.

Ἀρτιώτερος τῶν δύο τούτων εὐρέθη ὁ ὑπ' ἀριθ. 3,
ἔχων μῆκ. ὁρόμου ἐστεγασμένου διὰ μικρῶν πλάκων 0.40
μόνον, πλάτ. 0.75, ὕψ. 0.90, διάμετρον τῆς θόλου 2.85,
ὕψ. αὐτῆς 1.65· τὴν ἔξω εἴσοδον ἐφραττεν ἐμπεπηγμένη
πλάξ· ἄνω ἐστεγάζετο ἢ θόλος διὰ μεγάλης ἐπιμήκους
πλακός. Εὐρόμεν ἐν αὐτῷ παρὰ μὲν τὴν θύραν ἐφθαρμένα
ὀστᾶ ἀνθρώπου ἀναμιξ μετ' ὀστέων ζώων καὶ ὀρνίθων,
ἀσφαλῶς μόσχου, οὗ τρεῖς ἀστραγάλους διετηρήσαμεν,
ἐντὸς δὲ τέσσαρας ἐτέρους νεκρούς, ἐγγύτατα ἀλλήλων,
ἔχοντας τὴν δεξιὰν χεῖρα παρὰ τὴν κεφαλὴν.

Ἰχνη καύσεως ὀλίγα εἶδομεν παρὰ τὰς κεφαλὰς τῶν
νεκρῶν, ἅς καὶ διεσώσαμεν εἰς τμήματα· ἐξ αὐτῆς ἐν ἀγ-
γεῖον σαφῶς καὶ ἰσχυρῶς ἐκάη. Δὲν δυνάμεθα ὅμως μετὰ
βεβαιότητος νὰ ἐκφράσωμεν γνώμην ἀσφαλῆ περὶ τοῦ ἂν
ἐκάησαν ἢ ἐτάφησαν οἱ νεκροὶ οὗτοι πάντες ἢ τινές· ἢ
ἐντύπωσις ἡμῶν κατὰ τὴν ἔρευναν τοῦ τάφου ἦτο ὅτι οἱ
μὲν τέσσαρες νεκροὶ τεθέντες ἐπὶ μικρᾶς πυρᾶς ἐκάησαν
οὐχὶ καλῶς ἐπὶ τόπου, τοῦ δὲ παρὰ τὴν θύραν καέντος
ἐγγύς που, συνελέγησαν τὰ ὀστᾶ μετὰ τοῦ συγκαέντος μό-
σχου καὶ τινων ὀρνίθων καὶ ἐτέθησαν παρὰ τοὺς λοιπούς,
οὐχὶ ταυτοχρόνως βεβαίως· ἐκ τούτου ἐφθάρησαν περισσό-
τερον τὰ ὀστᾶ τοῦ τελευταίου.

Εὐρήματα ἐξ αὐτοῦ ἔσχομεν ἀγγεῖον ἀκέραιον ἀδαφές
χειροποίητον ἐν εἴδει λέμβου, σκυφοειδῆ τεθραυσμένα ἀγ-

γεῖα φέροντα μέλανας γύρους τοῦ γνωστοῦ Θεσσαλικοῦ τρόπου, πόρπας χαλκᾶς μετὰ σιδηρῶν βελονῶν, τέσσαρα στρογγύλα πλακίδια σιδηρᾶ μετ' ἐμβλημάτων κωνικῶν χαλκῶν ἐν εἴδει ὀμφαλοῦ, δύο δακτυλίους χαλκοῦς, ἐν ψάλιον χαλκοῦν ὄφιοειδές, περιδέριον ψηφίδων κεχωνευμένων τὰ πολλά, ἄλλα δυσδιάγνωστα μικρὰ σιδηρᾶ ἀντικείμενα ἐφαρμέμενα. Τὰ πλακίδια ἦσαν ἴσως κοσμήματα γυναικεῖα ἐπὶ τῶν μαστῶν, ἅτινα δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν ἐπιμάζια (κοινῶς τσαπαράζια)· ἐκ τούτων θὰ προέκυπτεν ὅτι ἐκ τῶν νεκρῶν τοῦ τάφου δύο ἦσαν γυναῖκες, ὅπερ πιθανόν καὶ ἐκ τῶν ἄλλων εὐρημάτων καὶ ἐκ τῶν ὀστέων.

Ἡ ἐμφάνισις τοῦ σιδήρου βεβαιοῦ καὶ τὴν χρονολόγησιν τῶν γεωμετρικῶν ἀγγείων καὶ τῶν τάφων ἐν γένει, ὡς ποιηθέντων κατὰ τὴν Θ'-Η' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδα.

Ὁ ὑπ' ἀριθ. 4 τάφος εἶναι ὁμοίος τοῖς προηγουμένοις· ἔχει μῆκος δρόμου 1.40, πλάτ. 0.90, διάμ. τῆς θόλου 2.90, βάθος ἢ ὕψ. 1.15. Εὐρομεν ἐντὸς τρεῖς νεκρούς, ὧν εἷς, μόνον τὴν κεφαλὴν διατηρῶν μετὰ λεπτοῦ ἀγγείου τετρασμένου ἀβαφοῦς καὶ τμημάτων χαλκοῦ δακτυλίου, εὐρέθη ἔναντι τῆς θύρας εἰς τὸ βάθος ἐν ἀταξίᾳ, ὀπόθεν δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἐκάτῃ τῶν δύο ἐτέρων ἔκειντο ἐκτάδην τὰ σώματα καλῶς, Βορειοανατολικῶς οὔσης ἐστραμμένης τῆς κεφαλῆς· ἐγγὺς αὐτῶν εὐρέθη μέγα ἀβαφὲς ἀγγεῖον καὶ ἕτερον ἀκέραιον μικρότερον. Ἰχνη καύσεως ἐπὶ τόπου βέβαια δὲν διεκρίναμεν.

Μέγιστος πάντων καὶ πλουσιώτατος ὑπῆρξεν ὁ ὑπ' ἀριθ. 5 τάφος, κείμενος ἐπὶ λοφοειδοῦς ἐπιπέδου· ἔχει μῆκ. δρόμου 1.75, πλάτ. 1.12 κατωτάτω ἔμπροσθεν, διότι οἱ τοῖχοι ἄνω συγκλίνουν ὡς εἰς καμάραν, διάμ. θόλου 3.65, βάθ. 1.80· ὁ δρόμος ἦτο βεδυσμένος διὰ λίθων καὶ χωμάτων, ἢ δὲ εἰσοδος αὐτοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκλείετο ὑπὸ

τριῶν ἐμπεπηγμένων πλακῶν. Το ὀπαῖον ἄνω ἐστεγάζετο ὑπὸ τριῶν μεγάλων πλακῶν, ἔχουσῶν μῆκ. 2-2.50. Ὑπ' αὐτάς ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς θόλου ἄνωτάτῳ εἰς τῶν ἐντετοιχισμένων λίθων προήρχετο ἐκ τριπτηρίου μετὰ τρήματος ἐν μέσῳ.

Ἐν τῇ θόλῳ ἀριστερὰ ὑπῆρχεν ἐν βόθρῳ βαθύτερον τάφος μεμονωμένος ἔχων μῆκ. 2.40, πλάτ. 0.90, βάθ. ἐκ τοῦ τελευταίου λίθου τῆς θόλου κατωτάτῳ 0.38· ἦτο δ' ἐστεγασμένος ὁ βόθρος οὗτος διὰ πλακῶν· ἐν αὐτῷ ὁ νεκρὸς ἀσφαλῶς ἐκάη ἐκεῖ· διότι καὶ σαφῆ ἔγνη πυρᾶς εὔρομεν καὶ τὰ ὄστᾶ καὶ τὰ χῶματα κεκαυμένα καὶ μέλανα.

Προτοῦ δ' ἐξαγάγωμεν τὰς πλάκας, δι' ὧν οὗτος ἐκαλυπτετο, εὔρομεν τὰ ὄστᾶ ἐνὸς νεκροῦ, οὗ ἡ κεφαλὴ ἔκειτο Ἀνατολικῶς· παρ' αὐτὸν ὑπῆρχον τέσσαρα καλὰ ἔγχρωμα ἀγγεῖα, ὧν ἐν λεπτόν κάλλιστον μετ' ἐρυθρῶν γεωμετρικῶν κοσμημάτων, εἰς στρεπτός χαλκοῦς δακτύλιος καὶ τμημα ψηφίδος· τὰ ὄστᾶ δὲν ἦσαν ἐν τάξει οὔτε αὐτοῦ, οὔτε δευτέρου νεκροῦ, κειμένου μεταξὺ τῆς θύρας καὶ τοῦ βόθρου· τούτου κτερίσματα ἦσαν χαλκοῦν μαχαίριον, στρεπτός χαλκοῦς δακτύλιος, σφραγιδίολιθος ὀκτάγωνος διάτρητος ἄγλυφος, ἕτερος δ' ὅμοιος μετ' ἐγγλύφων ἀστεροειδῶν κοσμημάτων.

Ἐγείραντες τὰς πλάκας εὔρομεν τὸν μεμονωμένον νεκρὸν ἐν σχετικῇ τάξει, μετ' αὐτοῦ δὲ μέγαν σάρδιον ὀκτάγωνον διάτρητον ἄνευ ἐγγλύφων κοσμημάτων, τμημα ψηφίδος καὶ ἐν λίθινον κομβίον ὅμοιον τοῖς εἰρημένοις· τὸ κρανίον αὐτοῦ ἀπεκομίσασμεν ἐν ὀπωσδήποτε καλῇ καταστάσει ὄν, ἐν ᾧ τὰ λοιπὰ ὄστᾶ ἦσαν εὐθρυπτα.

Ἐκ τῶν ἄνω καθίσταται ἐμφανές ὅτι ἐν Θεσσαλίᾳ ἔχομεν πολὺ ἀκριβῆ ἐν σμικρῷ εἰκονογράφησιν τῆς παρ' Ὀμήρῳ ταφῆς, ἰδίως τῆς ὑπὸ τοῦ Θεσσαλοῦ Ἀχιλλέως γενομένης τοῦ Πατρόκλου, ἣν καὶ ἄλλα ἐν τοῖς κάτω εὐ-

ρήματα θὰ πιστοποιήσωσιν ἔτι μᾶλλον (βλ. Κεφ. ΙΒ')· περὶ τοῦ ζητήματος τούτου προτιθέμεθα νὰ διαλάβωμεν διὰ μακροτέρων ἐν εὐθετωτέρῳ τόπῳ καὶ χρόνῳ.

Σημειωτέον ὅτι τὸν ἐν εἰκ. 4 τάφον ὑπ' ἀριθ. 6 δὲν ἀνεσκάψαμεν· ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλοι ὅμοιοι πολυάριθμοι ἐν τοῖς πέριξ, τὰ πολλὰ ἐμφανεῖς, μάλιστα κατὰ τὸ Σεσκλιώτικο Ῥέμα καὶ πολὺ περαιτέρω εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας παρὰ τὴν εἰς Διμήνη ἀτραπὸν.

2) Νεολιθικὸς συνοικισμὸς ἐν Σπαριῶ Λατομεῖον.

Ἡ πρώτη στάσις τοῦ ἐκ Βόλου εἰς Βελεστίνον σιδηροδρόμου καλεῖται Λατομεῖον· ἀριστερὰ αὐτῆς ὑπέρεκειται ἰκανῶς ὑψηλὸς βουνὸς καλούμενος ἡ Σπαριῶ, ἔχων ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἐρείπια τουρκικοῦ σταθμοῦ καὶ πυροβολείου, καλουμένου Μάλ-Τεπέ ἢ Ταμπούρι. Ἀπέχει δ' ὁ λόφος οὗτος περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῆς νεολιθικῆς ἀκροπόλεως τοῦ Σέσκλου.

Ἀνασκάψαντες ἐπὶ τῆς κορυφῆς εὗρομεν κεραμίδας στέγης τὰ ἄνω μελανοβαφεῖς καλλίστας, οἷας ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ Ἡρακλέους τῶν Φερῶν (βλ. ΠΑΕ 1907, 178) καὶ θραύσματα ἀγγείων μελαίνης καλῆς γανώσεως τῆς Ε'-Δ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος· πιθανῶς ὑπόκειται τοῦ τουρκικοῦ σταθμοῦ κτίσμα, ἴσως ναός, τῶν χρόνων τούτων· ἀλλ' ἐπιλιπούσης τῆς πιστώσεως δὲν ἔβη ἐπὶ τοσοῦτον ἡ ἀνασκαφή, ὥστε νὰ βεβαιώσῃ τὰ ἔγνη τοῦ ναοῦ αὐτοῦ.

Πρὸς τούτοις ἐν τῇ αὐτῇ θέσει καὶ ἐγγυὲς αὐτῆς εὗρομεν τμήματα νεολιθικῶν ἀγγείων, δέκα καὶ πέντε λίθινα καλὰ ἐργαλεῖα, τὸ πλεῖστον πελέκεις καὶ διάτρητον κεφαλήν ῥοπάλου, κογχύλιον ἐξειργασμένον διάτρητον πολλαχοῦ, μέγα κέρασ ἐλάφου, πεσσὸν πήλινον σφενδόνης τῶν καυστικῶν, τρία σφονδύλια πήλινα πεπλατυσμένα καὶ

ὀλίγα θραύσματα γραπτῶν ἀγγείων τῆς παρὰ Τσοῦντα λεγομένης Α΄ περιόδου τοῦ λιθικοῦ αἰῶνος.

Ἐκ τούτων καταφαίνεται ὅτι ἐνταῦθα ὑπάρχει τις νεολιθικός συνοικισμός, περιέργως μὴ μνημονευόμενος ὑπὸ τοῦ Τσοῦντα· λέγομεν δ' οὕτω, διότι ἐμάθομεν παρὰ τοῦ ἐπιστάτου τοῦ σταθμοῦ Λατομείου ὅτι ἀνέβη ἐνταῦθα ἔ Τσοῦντας καὶ εὗρέ τινα ἀγγεῖα νεολιθικά καὶ λίθινα ἐργαλεῖα· εἶναι δ' ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος συνοικισμὸς πλέον ἢ διπλάσιος τὴν ἔκτασιν τοῦ ἐν Σέσκλῳ, ἀλλ' ἐλάσσονος ἢ μόλις τῆς αὐτῆς ἐκεῖνῳ προσχώσεως.

Δύο δὲ σιδηρᾶ μαχαίρια καὶ τμήματα ἀγγείων, ἀνωτάτω εὑρεθέντα, βεβαιοῦσιν ὅτι καὶ οἱ Βυζαντινοὶ εἶχον ἰδρύσει ἐνταῦθα φυλακεῖόν τι, οὗ ἐρείπια φαίνονται ὑπὸ τὸ δεύτερον τουρκικὸν πυροβολεῖον, διότι ὑπάρχουσι δύο ἐπάλληλα διαφόρων χρόνων, διὰ τὸ λίαν εὐθετον στρατηγικῶς τῆς θέσεως ταύτης.

Τὰ ἀρχαιότερα ἔγνη τοῦ ὑποτιθεμένου Ἑλληνικοῦ ναοῦ θὰ κεῖνται λίαν βαθέως Δυτικώτερον ὑπὸ ταῦτα. Ἐκ τινων χονδρῶν πηλίνων μετοπῶν μετὰ γείσου, ἐπικεχρισμένων κιτρίνων καὶ ὁμοιοτάτων τοῖς ἐν Κοροπαίῳ, Γόννοις καὶ Ὀμολίῳ εὑρεθεῖσιν, εἰκάζομεν ὅτι ὁ ναὸς θὰ ἦτο ἐκ μικρῶν λίθων πεποιημένος, ὡς ἐκεῖνοι. Ἐξ ἀναθημάτων τοῦ ναοῦ τούτου προέρχονται τμήματα λεπτῶν χαλκῶν ἀγγείων μετὰ κοσμημάτων δι' ἔντομῶν, τμήματα τριῶν λογχῶν χαλκῶν δοράτων καὶ μέρος βραχίονος μαρμαρίνου ἀγαλματίου, οἷα τὰ ἐν Γόννοις καὶ Φθιώτισι Θήβαις εὑρεθέντα.

3) Ἀρχαία λεωφόρος Παγαῶν - Φερών·
πιθανὴ θέσις μνημναίων τάφων Μινυῶν Ἰωλκοῦ.

Κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἄνω ἐργασιῶν ἐρευνῶντες τὰ περίξ παρετηρήσαμεν σαφῆ ἔγνη μεγάλης λιθοστρώτου

λεωφόρου, ἅτινα ἀπὸ τῶν ἐγγύς τοῦ Σέσκλου πρὸς τὰς Φεράς εἶναι τοσοῦτον εὐδιάκριτα, ὥστε καὶ σήμερον ὀνομάζεται ἡ ὁδὸς αὕτη, πολλαχοῦ ἢ αὐτὴ τῇ σημερινῇ ἐν χρήσει ὑπὸ τῶν χωρικῶν, Βελεστινόστρατα. Φέρει δ' ἐνιαχοῦ ἢ ὁδὸς ὑψηλὰ ἀνκλήμματα, ὧν τινὰ ἀρχαῖα, ἕτερα δ' ἐκ μεταγενεστέρως ἐπισκευῆς καὶ χρήσεως.

Ἡ αὐτὴ ὁδὸς εἶναι ἐνιαχοῦ ὀρατὴ καὶ ἐκ Διμηνίου εἰς Σέσκλον, οὐχὶ κατὰ τὴν νῦν ἐν χρήσει ἀτραπὸν εἰς τὴν ὀξυῖαν ὄχθην τοῦ ρεύματος, ἀλλὰ μακρὰν τῆς ἀριστερῆς αὐτοῦ, ἐγγὺς τῆς σιδηροδρομικῆς καὶ δημοσίας ὁδοῦ πρὸς τὴν στάσιν Λατομείου. Τῆς ὁδοῦ ταύτης ἐστρωμένης διὰ σκληρῶν πλακῶν, ὑπέγκειται ἐκατέρωθεν πεζοδρόμιον δι' ἐμπεπηγμένων ἐπιμελῶς λίθων, ὡς ἐν Δημητριάδι, ἐξ οὗ διακρίνεται τοῦ τουρκικοῦ *καλιτιρίμι*, ὅπερ ἐπίσης ὑπάρχει κατὰ τὴν διεύθυνσιν ταύτην, καὶ μάλιστα παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν ἐκ Βόλου εἰς Βελεστῖνον.

Λίαν σαφῆ εἶναι τὰ ἴχνη τῆς ἀρχαίας ταύτης λεωφόρου εἰς τὰ ΒΔ κράσπεδα τοῦ λόφου Σπαρτιῆς, καὶ ἐνιαχοῦ ἀπὸ τῆς ἐξόδου ἐκ τῶν Παγασῶν κατὰ τὴν θέσιν Μπουρπλήθρα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους, ἐνιαχοῦ λελαξευμένου χάριν τῆς ὁδοῦ αὐτῆς, πρὸς τὸ Διμήνι. Εἶναι δ' ἡ λεωφόρος αὕτη ἢ πεδινὴ καὶ μεγάλη ἢ ἐνοῦσα τὰς ἀρχαίας Παγασὰς μετὰ τῶν Φερῶν, διότι καὶ ἕτερα φαίνεται ὑπάρχουσα ἐκ τῆς Φεραϊκῆς πύλης τῶν τειχῶν τῶν Παγασῶν ὀρεινὴ μᾶλλον.

Πρὸς τούτοις παρετηρήσαμεν θέσεις τινὰς εὐαρμόστους εἰς ὑπόδοχὴν μεγάλων μυκηναίων τάφων, οἷους δέον ἔτι νὰ ἀναζητήσωμεν, ἀφ' οὗ οἱ δύο ἐν Διμηνίῳ εὐρεθέντες, ὁ τρίτος μετὰξὺ αὐτοῦ καὶ Παγασῶν καὶ ὁ τέταρτος ἐν Καπακλί, δὲν θὰ εἶναι βεβαίως οἱ μόνοι ὑπάρχοντες τῶν πλουσιωτάτων Μινυῶν τῆς Ἰωλκοῦ.

Ἐπ' αὐτῆς τῆς νεολιθικῆς ἀκροπόλεως τοῦ Διμηνίου

εις τὰ Ἀνατολικά κράσπεδα τοῦ λόφου φαίνεται ὑπάρχων καὶ ἕτερος ἢ ἕτεροι θολωτοὶ τάφοι ὁμοίως ἀριστερὰ τῆς ἐκ Διμηνίου εἰς Σέσκλον ἀτραποῦ οὐ μακρὰν τοῦ εὐρεθέντος καὶ γνωστοῦ. Καὶ κατὰ τὰ χωματώδη κράσπεδα τοῦ Πηλίου παρὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν καὶ τὸ φυλακεῖον 4 φαίνεται ὑπάρχων ἕτερος καὶ ἔτι ὑψηλότερον πρὸς τὸ χωρίδιον Μελισσιάτικα Καλύβια εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ξεριᾶ. Ἐπ' αὐτοῦ τοῦ λόφου Κάστρο τοῦ Βόλου, ἦτοι τῆς ἀρχαίας Ἴωλκοῦ, θὰ ὑπάρχωσι βεβαίως πολλοὶ ὅμοιοι, μάλιστα οἱ ἀριστοί. Ἐγγὺς δὲ τοῦ φυλακείου 10 τοῦ σιδηροδρόμου λέγεται ὅτι ὑπάρχει κτίσμα ἐκ μεγάλων λαξευτῶν λίθων ἱστορικῶν Ἑλληνικῶν χρόνων, ὅπερ τὰ πολλὰ ἐκρημίσθη κατὰ τὴν τομὴν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς.

Γ') Ἐν Ἴωλκῷ.

Μέγα ἀρχαϊκὸν καὶ ἱστορικῶν χρόνων νεκροταφεῖον.

Ἐν τοῖς ΠΑΕ 1909, 159 κέ. ἐγράψαμεν περὶ εὐρέσεως τάφων ΒΔ τῆς Ἴωλκοῦ, ἦτοι τοῦ νῦν Κάστρου τοῦ Βόλου, ἐν θέσει *Πασπαλιά*. Καὶ ἐφέτος ἀνεσκάψαμεν ἐν θέσει *Ξηρόκαμπος* συνεχομένη τῇ ἄνω καὶ ἐγγύτερον πρὸς τὴν Ἴωλκὸν Ἐνταῦθα ὁ Ν. Συριανὸς ἀνοίγων φρέαρ εὗρεν εἰς βάθος 0.60' μὲν τάφον τετράγωνον ἐξ ἀκατεργάστων πλακῶν μηδὲν ἐνέχοντα, περαιτέρω δ' εἰς βάθος 4.00 ἕτερον διὰ μεγάλων μαρμαρίνων πλακῶν ἐξαιρεγασμένων καὶ καλῶς συνηρμοσμένων.

Ἐξ αὐτοῦ κατωρθώσαμεν νὰ διασώσωμεν δύο ληκύθους μετὰ κοσμημάτων μελάνων καλῆς τέχνης, κοιλίαν ἑτέρου ἀγγείου ἐν εἰδει μεγάλης πυξίδος ἐπιχευρισμένην τὰ ἔξω διὰ λευκοῦ καλοῦ χρίσματος πωρωθέντος, καὶ βάσιν μετὰ μέρους τῆς κοιλίας ὠραίας κύλικος μετὰ λευκοῦ

ἐπιχρίσματος ἐπίσης, ἐφ' οὗ διὰ μελαίνης βαφῆς ἐγράφησαν κοσμήματα, ὧν τινὰ ὅμοια τροχοῖς, πωρωθέντα· ἐπὶ τοῦ ἀγγείου τούτου ἐγένετο χρῆσις καὶ ἐρυθρᾶς καὶ κιτρίνης βαφῆς, αἵτινες ἐγένοντο τὰ πολλὰ ἐξίτηλοι ἐν τῷ ὕδατι.

Πρὸς τούτοις εὐρέθη κύαθος καὶ λύχνος γεγανωμένοι μέλανες λαμπρῶς, τμήματα ἐτέρων μικρῶν ληκύθων καὶ γαλκῆς σπλεγγίδος· εὐρέθη καὶ λίθινος πέλεκυς τῶν νεολιθικῶν ἐκ προγενεστέρων χωμάτων.

Τὰ εὐρήματα ταῦτα, ἰδίως τὰ ἐπιχερισμένα λευκὰ ἀγγεῖα κατὰ τὴν μέθοδον τῶν περιφῆμων λευκῶν ληκύθων, εἶναι σπουδαιότατα, μηνύοντα τὴν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς Ε' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος ἀκμὴν τῆς Ἰωλκοῦ, περὶ ἧς εἶπομεν ἐν ΠΑΕ 1909, 159 κέ..

Ἀνασκάψαντες καὶ ἡμεῖς ἐγγὺς τοῦ φρέατος εὕρομεν τινὰς ἀνοιχθέντας πάλαι καὶ ἀνατραπέντας τάφους, ἐξ ὧν προήρχοντο θραύσματα ἀγγείων γεωμετρικῶν καὶ μελανομόρφων. Εὕρομεν δὲ καὶ ἀσύλητον τάφον τετράγωνον μῆδὲν πλὴν ὀστέων καὶ τμημάτων ἀγγείων ἐκ προγενεστέρων χωμάτων ἐνέχοντα.

Ἐτερος τάφος ἐγγὺς τοῦ προηγουμένου ἦτο ἐκ ποταμολίθων, ἐκαλύφθη δ' ὑπὸ ὀκτὼ πρασινωπῶν ἀκατεργάστων πλακῶν· ἔχει μῆκος 1.60, πλάτ. 0.50, βάθ. 0.93 ἐντὸς εὐρέθη νεκρὸς τεθαμμένος, οὗ παρὰ τοὺς πόδας σιδηροῦν μαχαίριον καὶ λίθινον ἀκόνιον.

Παρ' αὐτὸν εὐρέθη μικρὸς κεραμοστεγῆς τάφος μήκους 0.87, ἐνέχων κόνιν καέντος νεκροῦ καὶ ἀκέραιον μικρὸν μελανοβαφές ἀγγεῖον, καὶ ἕτερος μέγας ἐξ ὀρθῶν πλακῶν μετὰ πώματος τριῶν πλακῶν· εἶχε μῆκ. 2.40, πλάτ. 0.85, βάθ. 0.80· αἱ δύο τῶν πλακῶν τοῦ πώματος εἶχον ἀνατραπῆ πρὸ πολλοῦ καὶ ὁ τάφος ἐσυλήθη οὕτως· ἡμεῖς εὕρομεν τμήμα μεγαρικοῦ σκύφου ἐκ ξένων πιθανῶς χωμάτων εἰσελθόντων ἄνωθεν.

Περαιτέρω ἐγγύτατα τούτων καὶ ἐπὶ τῆς διερχομένης ὁδοῦ εὑρομεν τάφον μῆκ. 2.20, πλάτ. 0.60, βάρθ. 0.70 ἐκ τεσσάρων ὀρθῶν πλάκων καὶ πώματος, ὅπερ εἶχεν ἀφαιρεθῆ· ἐντὸς εὐρέθη πῆλινος λύχνος· ἕτερος παρ' αὐτὸν τάφος ἐποιήθη κυκλοτερῆς διὰ ποταμίων λίθων προχείρως καὶ ἐστεγάσθη διὰ μιᾶς ἀκατεργάστου πλάκῃ· ἀνήκεν εἰς παιδίον· ἐντὸς εὐρέθη εἰδῶλιον γυναικὸς καθημένης, τέχνης τῆς Ε' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος.

Δεξιὰ δὲ τῆς ὁδοῦ εἰς τὴν γενομένην ἐκχωμάτωσιν, περὶ ἧς εἶπομεν ἐν ΠΑΕ 1909, 159 εὑρομεν τάφον μῆκ. 0.95, πλάτ. 0.40, βάρθ. 0.50 μηδὲν ἐνέχοντα, καὶ ἕτερον κυκλοτερῆ ἐκ ποταμολίθων κτιστόν· περιεῖχε δύο χαλκᾶ ψάλια πλατέα, ἀγγεῖον ἀβαφές, ὄρμον χαλκοῦν καὶ τι κατιωμένον σιδηροῦν ἀντικείμενον.

Ἐνταῦθα ὑπάρχει μέγα νεκροταφεῖον τῆς Ἰωλκοῦ λαμπρῶν χρόνων, οὗ ἡ συστηματικὴ ἀνασκαφὴ θὰ παράσχη σπουδαιότατα εὐρήματα· ἡμεῖς ἐπιλιπούσης τῆς ἐκ ὄρχ. ἑκατὸν πιστώσεως τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἑκκλησιαστικῶν κλ. ἀνεβάλομεν τὴν περαιτέρω ἀνασκαφὴν εἰς εὐθετώτερον χρόνον.

Ζ') Ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Πηλίου.

1) Λαξευταὶ οἰκήσεις καὶ ἱερός περίβολος ἐπὶ τῆς ἄκρας κορυφῆς.

Τὸ Πῆλιον, μάλιστα ἡ κορυφὴ αὐτοῦ, εἶναι κέντρον πολλῶν μυθολογικῶν διηγήσεων, λίαν γνωστῶν, καὶ δύναται τις τούτου ἕνεκα νὰ ὀνομάσῃ αὐτὸ μικρὸν Ὀλυμπον. Ἐπὶ τῆς ἄκρας αὐτοῦ λέγεται ὑπὸ τινῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὅτι ὑπῆρχεν ἱερόν τοῦ Διὸς Ἀκραίου, εἰς ὃν καὶ ἱκαναὶ ἐπιγραφαὶ ἀναφέρονται ὡς ὄντα πρώτην θεότητα τῶν Μαγνήτων, IG IX² 1103. 1105. 1108-1110. 1128.

Πρὸς βεβαίωσιν τούτου ἀνέβημεν ἐκεῖσε καὶ ἐρευνήσαντες τὰς ὑψηλοτέρας κορυφάς, εὔρομεν ἐπὶ τῆς ὑψίστης, ἣτις καλεῖται Πλίαςσίδι σήμερον, ἐχούσης ὕψ. 163᾽᾽ μ., ἄφθονα ἴχνη κεράμων καὶ τινὰ σημεῖα οἰκοδομημάτων ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν ἔσω θάλασσαν ἐστραμμένης ὀλίγον ἐπικλινούσας ἐπιφανείας, φαλακρῶς ὄλως καὶ πλήρους λιθαρίων (σάρα κοινῶς).

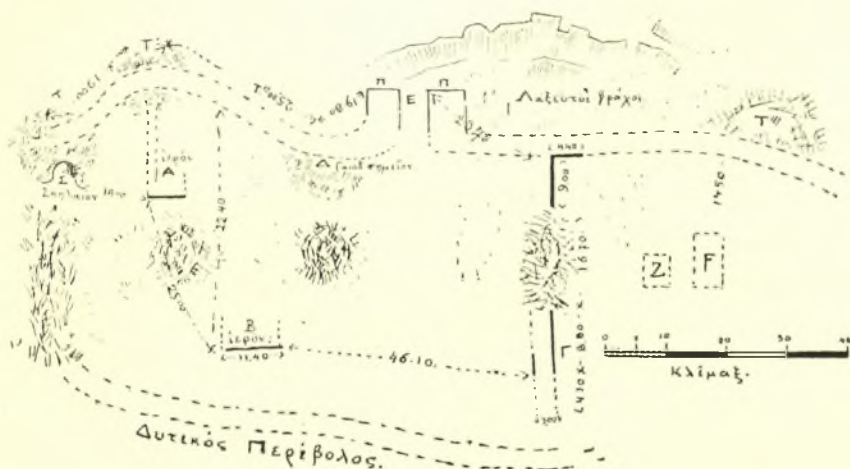
Τὰ περὶ τὴν κορυφὴν ταύτην μέρη ἦσαν πλήρη βόθρων καὶ ἀνατετραμμένων βράχων, ποιηθέντων ὑπὸ χρυσοθηρῶν χωρικῶν ἀπὸ αἰώνων ἤδη, ὡς διηγοῦνται οἱ πλησιόχωροι· διότι ἐκ τῆς κοινῆς ὀνομασίας τῆς θέσεως παραγόμενοι τινες, ἐνόμισαν ὅτι κρύπτεται που τῆς κορυφῆς μέγας θησαυρός, ὃν οὕτως ἀνεζήτησαν πολλοί· τινὲς τῶν ἐρευνητῶν τούτων ἐκ Δρακείας λέγεται ὅτι ἐσπαράχθησαν ὑπὸ λύκων.

Ἐνασκάψαντες ἐνταῦθα ἐπὶ δεκαήμερον δαπάναις τῆς Κοινοῦτητος Πορταριᾶς καὶ τοῦ κ. Ἀλεξίου Ἀθανασάκη, εὔρομεν κατὰ μὲν τὴν Ἀνατολικὴν βραχὴν πλευρὰν λαξευτὰς οἰκῆσεις τοῦ γνωστοῦ τύπου (εἰκ. ᾽) τὸ διάγραμμα τοῦτο ἐποιήσαμεν προχείρως ἀλλὰ μεθ' ἱκανῆς ἀκριβείας), ὁμοίας ταῖς περὶ τὴν Δημητριάδα, ἐν Παγασαῖς, Φθιώτισι Θήβαις κἀ. (ΠΑΕ 1907, 236)· ὑπάρχουσι καὶ ὅπαι πρὸς ἔμπηξιν τῶν ξύλων διὰ τὰς στέγας τῶν καλυθῶν τῶν παμπαιῶν ἐκείνων κατοίκων· καλοῦνται δ' αἱ οἰκῆσεις ἐνταῦθα ὑπὸ τῶν πειμένων «Σκολειό», διότι οἱ ἀναβαθμοὶ θεωροῦνται ὑπ' αὐτῶν ὡς ἔδρανα μαθητῶν παλαιῶν, διδασκομένων ποτὲ ἐκεῖ ὑπὸ τινος διδασκάλου. Ὅμοίως ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Πύρρας (νῦν Ἀγκίστρι) παρὰ τὰς Ἀμφανὰς καλοῦνται νῦν τοιαῦται λαξεύσεις «Δασκαλειό», ἣτοι Διδασκαλεῖον.

Τῶν οἰκῆσεων τούτων θὰ ἐγίνετο χρῆσις δι' ἐμπήξεως ξύλων πρὸς ὀλιγοχρόνιον διαμονὴν κατὰ τὸ θέρος καὶ εἰς

τὴν λαμπρὰν ἱστορικὴν περίοδον· διότι εὐρέθησαν ἐπ' αὐτῶν χονδραὶ κεραμίδες, ὧν τινες φέρουσι συμπιλήματα γραμμῶν χαραχθέντων βαθέως ἐπὶ μαλακοῦ τοῦ πηλοῦ· φαίνεται ὅτι αὗται κατεσκευάσθησαν ἐπὶ τόπου ἐνταῦθα.

Ἐγγὺς δὲ τῶν οἰκήσεων τούτων εὐρέθη κτιστὴ διὰ λαξευτῶν λίθων ἄλλ' ἐν ἐρειπίοις πύλη (εἰκ. ὁ Ε) μετὰ δύο πύργων ἐκατέρωθεν (εἰκ. ὁ Π Π), ὧν ὁ ἕτερος ἐποι-

ΚΟΡΥΦΗ ΠΗΛΙΟΥ

Εἰκ. 5. Ἱερός περίβολος μετὰ κτισμάτων λατρείας καὶ λαξευτῶν οἰκήσεων.

ήθη ἐπὶ μεγάλου λαξευτοῦ βράχου καὶ ἔπεσεν εἰς ἐρείπια. Ἐκατέρωθεν τῶν πύργων τούτων ἄγει τεῖχος ἐπὶ τῆς ἀκροτάτης κορυφῆς, τὸ πλεῖστον ἐν ἐρειπίοις, ἀλλὰ σαφῶς διακρινόμενον· ἐποιήθη καὶ τοῦτο καὶ οἱ πύργοι περὶ τὴν Ε' ἴσως π. Χρ. ἑκατονταετηρίδα.

Παρακολουθήσαντες τὸ τεῖχος τοῦτο, οὐ τὸ πάχ. 3 μ., εἶδομεν ὅτι ἀποτελεῖ μέγαν ἐλλειψοειδῆ περίβολον, ἔχοντα πιθανῶς καὶ ἑτέραν πύλην Νοτίως, ἔνθα ὅμως οὐκ διατηρεῖται τὸ ὅλον εὐκρινῶς· διότι ἐκ τῆς κλίσεως τοῦ ἐδά-

φους ἔπεσαν καὶ παρεσύρθησαν ἢ ἐκαλύφθησαν οἱ πλεῖστοι τῶν λίθων.

Συνέχεται δὲ τῷ περιβόλῳ τούτῳ καὶ ἕτερος Νοτιοανατολικῶς (εἰκ. Ὡ Τ'''), οὗ μόνον ὀλίγον τι τῆς Ἀνατολικῆς πλευρᾶς διατηρεῖται εὐκρινῶς. Ἀμφότεροι ἀπετέλουν ἱερὸν περίβολον, ἀνάλογον τῷ ἐν Ὀλυμπίᾳ, Δελφοῖς κττ., χωριζόμενον ἐγκαρσίως κατὰ τὸ σημεῖον Γ τῆς εἰκ. Ὡ διὰ τεύχους ἐκ μικρῶν λίθων, ἀλλ' ἔχοντος πάχ. 3 μ. ἐπίσης.

2) Ἱερὰ καὶ σιὰ ἐντὸς τοῦ περιβόλου.

Ἐντὸς τοῦ μείζονος καὶ κάλλιον διατηρουμένου περιβόλου εὑρομεν δύο οἰκοδομήματα (τὸ Α καὶ τὸ Β τῆς εἰκ. Ὡ), ὧν οἱ τοῖχοι ἐποιήθησαν ἐκ μικρῶν λίθων καὶ ἔχουσι πάχ. 1 μ., ἐσώθησαν δ' ἐπὶ ὕψος σχεδὸν ἐνὸς μέτρου. Δὲν ἀνεσκάφησαν ὅμως ταῦτα ἐντελῶς. Τὸ Α εἶχε καταστραφῆ τὰ πολλά· φαίνεται δὲ ὅν σχήματος κυκλοτεροῦς, ὡς ὁ ἐν Γόννοις ναὸς τῆς Ἀθηναῆς Πολιάδος κᾶθ'.

Παρὰ τὸ Α Βορειοδυτικῶς ὑπάρχει μέγας ἀπότομος βράχος, ὑφ' ὃν διακρίνεται στόμα ἐλλειψοειδὲς σπηλαίου, ἀνοίγματος 2 μ. (εἰκ. Ὡ Σ), βεβυσμένον διὰ βράχων ριφθέντων ἐκ τῶν ἄνω ἐπίτηδες ὑπὸ χωρικῶν καὶ ποιμένων, ὧν τινες λέγουσιν ὅτι πρὸ τριάκοντα περίπου ἐτῶν εἶδον αὐτὸ ἀνοικτὸν καὶ λελαξευμένον· ἡμεῖς δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ βεβαιώσωμεν ἂν ἔχει λαξευθῆ, διότι δὲν ἐχωρήσαμεν εἰς βάθος ἀρκοῦν πρὸ τοιαύτην διάκρισιν· ἠγάσαμεν ὅμως ὅτι ὄντως θὰ εἶναι τεχνητῶς λελαξευμένον. Τὸ σπήλαιον τοῦτο πάντως, κείμενον ἐντὸς εἰς τὸ ἄκρον τοῦ περιβόλου, θὰ ἦτο ἀντικείμενον λατρείας, τὸ δὲ οἰκοδόμημα Α ἱερὸν τι τῆς ἐν τῷ σπηλαίῳ λατρευομένης θεότητος.

Τὸ Β ἐξ ἄλλου θὰ ἦτο ἐπίσης ἱερὸν ἐτέρας σχετικῆς

θεότητος τῆ ἐν Α καὶ ἐν τῷ σπηλαίῳ λατρευομένη· εἶναι δὲ τοῦτο ἐπιφανέστερον ὡς ἔχον μίαν τῶν πλευρῶν, τὴν ἀνασκαφεῖσαν ἐν μέρει, διήκουσαν εἰς μῆκος 11.40 μ..

Ἐμφότερα τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα ἐποιήθησαν πηλόκτιστα ἀρχοῦντως ἐπιμελῶς, καὶ εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐστεγάζοντο, στερεομένης ἔσωθεν τῆς στέγης διὰ κορμῶν δένδρων· τὴν ὑπαρξίν στέγης βεβαιούσι κέραμοι ἄφθονοι, ὧν αἱ μὲν στρωτῆρες φέρουσιν ἐρυθρόν, αἱ δὲ καλυπτῆρες κατὰ τὴν κύρτωσιν ἄνω μέλαν γάνωμα, ὡς αἱ ἄνω ἐν Ε' 2 μνημονευθεῖσαι.

Ὅτι δ' ἦσαν ταῦτα ἱερά, ἀποδεικνύουσιν εὐρήματα παρὰ τὸ ΑΒΓ εὐρεθέντα κατὰ τὰς δοκιμάς, ἧτοι θραύσματα ἀγγείων μελανοβαφῶν καλῶν, στιλπνοτάτης γανώσεως, ἰδίως μικρῶν σκυφοειδῶν, τῆς Ε'-Δ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος· εὐρέθη ἐπίσης καὶ χαλκοῦν ἀρίστης διατηρήσεως νόμισμα τῶν Χαλκιδέων τῆς Δ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος (ἘΜ. προτομὴ γυναικὸς κατενώπιον· περίξ ἐπιγραφὴ. ὈΠ. ἀετὸς ἀναπεπταμένων πτερύγων, οὗ ἄνω ἀριστερὰ ἔχνη ἐπιγραφῆς), πολλοὶ χαλκοῖ καὶ σιδηροῖ ἦλοι, σαυρωτῆρ σιδηροῦς μικροῦ δόρατος, ἀναθηματικοῦ βεβαίως, μικρὰ καὶ δυσδιάγνωστα τμήματα πηλίνων ἀγαλματίων, ἐν οἷς πλακοειδῆς εἰδώλιον ἀβαρές, ὅμοιον τοῖς νησιωτικοῖς.

Διευκρινηθέντων τῶν κτισμάτων Α καὶ Β εὐρέθησαν ἐν μὲν τῷ Α κεραμίδες καὶ ἀγγεῖα εἰς πλῆθος τοῦ εἶδους τῶν μνημονευθέντων, ἦλοι, βέλος σιδηροῦν, λαβὴ κυλινδρική μαχαιρίου ἢ μέρος σαυρωτῆρος, αἰχμὴ δόρατος σιδηροῦ, κρίκος χαλκοῦς, πολλὰ τμήματα λεπτῶν ἀναθηματικῶν ἀγγείων, ὧν τινα φέρουσιν ἔνδον κατὰ τὸν πυθμένα ἀπὸ τῆς ποιήσεως ἤδη ἐνσφράγιστα ἀνθεματὰ κοσμήματα ἀκτινοειδῶς, συνοχεῖς μεγάλοι σιδηροῖ πρὸς συγκράτησιν ξύλων κττ.. Τὰ γώματα ἐνταῦθα εἶχον κοσκινισθῆ

ὑπὸ τῶν θησαυροθηρῶν, πολὺ δὲ μέρος τῶν τοίχων κατεσκάρη ὅλως ὑπ' αὐτῶν.

Ἐν δὲ τῷ Β, ὄντι ἀσφαλῶς τετραγώνῳ καὶ ἔχοντι πλάχ. τοίχου Ο.ΔΔ, εὐρέθησαν κεραμίδες, ἤλοι καὶ ἀγγεῖα, ὡς ἐν τῷ Α, ἔτι δὲ χαλκοῦν πῶμα ἀγγείου, αἰχμὴ σιδηροῦ δόρατος, ἔλασμα σιδηρᾶς μαχαίρας, τμήματα μεγάλων ἀβαφῶν ἀγγείων καὶ τινα χαλκῶν λεπτῶν· ἐπὶ τῶν τοίχων αὐτοῦ κεῖνται βράχοι κατακυλισθέντες ὑπὸ θεομηنيῶν ἢ ἀνθρώπων. Ἰπ' αὐτὸ οὐ μακρὰν εὐρέθησαν τρία τμήματα ἀναθηματικῶν μαρμαρίνων στήλῶν λίαν ἐφθαρμένων· θὰ ἔφερον ἐπιγραφὰς ἐξιτήλους νῦν γενομένας.

Περὶ τὸν τοῖχον Γ εὐρέθη τὸ μνημονευθὲν νόμισμα, τμήματα κυλίκων μελανοβαφῶν πηλίνων τῆς Δ' - Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, ἐλάσματα χαλκᾶ διάτρητα, ἤλοι χαλκοῖ καὶ σιδηροῖ ἀμφικέφαλοι πλεῖστοι, τμήματα ἀγγείων χαλκῶν μετ' ἐντομῶν ἀποτελουσῶν ἐπιγραφὴν ἴσως, κεραμίδες ὡς ἄνω, ἕξ ὀξεῖς ἀμπορεῖς, ἐλαιοφόροι ποτὲ ἢ οἰνοφόροι, κατακεχωσμένοι ἐπίτηδες, πλήρεις δὲ ἀνθράκων καὶ τέφρας, τμήματα ἐτέρων ὁμοίων, τρεῖς λύχνοι, ὧν δύο ἀβαφεῖς, ὁ ἕτερος μέγας, ὁ τρίτος μελανοβαφῆς, στρεπτόν τι σιδηροῦν βέλος κττ..

Φαίνεται πιθανὸν ὅτι τὸ κτίσμα τοῦτο Γ ἐχρησίμωσεν οὐ μόνον ὡς ἐγκάρσιον τεῖχος, κλεῖον Νοτιοανατολικῶς τὸν ἱερὸν περίβολον, ἀλλὰ καὶ ὡς σιτὰ ἀμφοτέρωθεν ἐστεγασμένη, ἔνθα ἰδρύνοντο τὰ πωλητήρια πρὸς χρῆσιν τῶν προσκυνητῶν κατὰ τὰς τελουμένας ἐκάστοτε πανηγύρεις.

Παρὰ τὸ Ε τῆς εἰκ. Δ εὐρέθη τμήμα στήλης λείας ἀμφοτέρωθεν ἐκ πώρου λευκοῦ σκληροῦ μετ' ἀβαθῶς κεχαραγμένης ἐπιγραφῆς τῆς Δ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος

Α Ν Μ . . .

Α Ι Ξ (τέρμα)

ἴσως α[οἱ δεῖνα ἀνέθηκ]-
αν Μ[ούσι;-
αις].

Ἐπ' αὐτῆς εἶχον γαράζει ποιμένες, κυνηγοὶ κατ. μονογραφήματα ὀνομάτων καὶ χρονολογίας· ὅτι ἡ στήλη ἦτο ἀρτιωτέρα καὶ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐτεμαχίσθη, ἀποδεικνύουσιν ἀι νεώτεροι ἐπ' αὐτῆς ἐπιγραφαί, ὧν τινὰ γράμματα ἐν μέρει σωθέντα ὑποδεικνύουσι τὴν ἄνω καὶ δεξιὰ συνέχειαν αὐτῆς· ἔχει δὲ νῦν ὕψ. 0.195, πλάτ. 0.19, πάχ. 0.06, ὕψ. γραμμ. 0.04, διάστιχ. 0.02.

Πλὴν τοῦ μεγάλου περιβόλου ὑπάρχει καὶ ἕτερος κατὰ τὴν ἔξω ὄψιν τῆς στοᾶς Γ· ἐνταῦθα ἀνεσκάψαμεν οἰκοδόμημα, ὅμοιον καθ' ἑλα τῶ Γ καὶ ὄν συνέχειαν αὐτοῦ πιθανῶς· παρηκολουθήσαμεν δ' αὐτὸ ἐκ τῆς ἄνω γωνίας ἐπὶ 4.40 μόνον· περαιτέρω φαίνεται προχωροῦν κατὰ τὸ Γ'' ὡς συνέχεια τοῦ τείχους τοῦ περιβόλου. Ἐνταῦθα εὑρομεν χονδρὰς ἐνσφραγίστους κεραμίδας, περὶ ὧν εἶπομεν ἐν τοῖς ἄνω σελ. 307, τμήματα ἀγγείων πηλίνων καὶ ἡλους χαλκοῦς καὶ σιδηροῦς.

Κατὰ τὸ μέσον που τοῦ δευτέρου τούτου δυσπροσδιορίστου τὴν ἔκτασιν περιβόλου εὑρομεν δύο οἰκοδομήματα, τὸ F καὶ Z τῆς εἰκ. 5. Τούτων τὸ F ἔχει σχῆμα ὀρθογώνιον καὶ κεῖται ἐπὶ μικροῦ ὑψώματος, ὑπέστη δὲ οἰκτρὰν καταστροφὴν ὑπὸ τῶν θησαυροθηρῶν· ἀλλ' ἐμφανῶς ἐξάγεται ἐκ τῶν μεγάλων λαξευτῶν παραλληλεπιπέδων λίθων ὅτι τοῦτο εἶναι ναός, ὁ ἐπιφανέστατος τῶν ἐνταῦθα, πιθανῶς ὁ τοῦ Διὸς Ἀκραίου, κείμενος περιέργως ἔξω τοῦ μεγάλου περιβόλου.

Τὸν νῦν τοῦτον δὲν ἀνεσκάψαμεν δυστυχῶς, διότι

θύελλα μετὰ βροχῆς ἐκραγεῖσα κατὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς 15^{ης} Αὐγούστου καὶ διαρρήξασα τὴν σκηρὴν ἡμῶν ἠνάγκασεν ἡμᾶς νὰ ἀποχωρήσωμεν ἐκεῖθεν· ἐξ ὀλιγοῦρου δοκιμαστικῆς σκαφῆς εὐρέθησαν ἄφθονοι κέραμοι στέγης, οἳ αἱ μνημονευθεῖσαι.

Ἐγγύτατα αὐτοῦ ὑπέρκειται σωρὸς ἐρειπίων μικροτέρου οικοδομήματος Ζ, ὅπερ οὐδόλως ἀνεσκάψαμεν. Ἐν τῷ μέλλοντι ἐνταῦθα μάλιστα καὶ κατὰ τὰ σημεῖα Α. Β. Γ. Σ εἶναι ἀναγκαῖον νὰ γίνωσιν ἔρευναι, ἐξ ὧν θὰ διευκρινηθῶσι τὰ κατὰ τὸν σπουδαιότατον τοῦτον τρόπον λατρείας ἀρκούντως σημαντικὰ ἐρείπια.

β) Ἰδιότητες τοῦ Πηλίου τοπωνυμίου καὶ αὐτό.

Θεωροῦμεν ἄξιον ἀναγραφῆς τὸ ὅτι ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοσοῦτον ὑψηλοῦ ὄρους ἀπηντήσαμεν κατὰ τε τὰς ἡμέρας καὶ τὰς νύκτας ἠπιότητα περιέρχον, οἷαν ἐπὶ ἐτέρων καὶ μικροτέρων ἔτι ὁρέων κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν τοῦ ἔτους οὐδόλως ἀπαντᾷ τις. Διότι, καίτοι ἡ κορυφή αὕτη περιβάλλεται πανταχόθεν ὑπὸ δάσους, καίτοι ἔχει ἐγγύτατα Ἀνατολικῶς καὶ εἰς οὐχὶ μεγάλην ἀπόστασιν γύρωθεν πλείστας διαυγεῖς καὶ ἀφθόνους πηγὰς ὑδάτων, καίτοι ἡμίσειαν ὥραν ὑπὸ τὴν ἄκραν διετηρεῖτο τότε ἐντὸς δάσους πτέριος γιῶν, ἐν τούτοις ἡ θερμότης καὶ ἠπιότης τοῦ κλίματος ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐπὶ θέσεως πανταχόθεν ἀπόπτου ἦτο καταφανής.

Ἐν γένει δὲ εἶναι ἡμερος ὁ περίξ τόπος, στερούμενος βλαβερῶν ζώων καὶ ἐρπετῶν κατὰ τὸ θέρος τοῦλάχιστον· οὐδὲ ἠκούσαμεν κατὰ τὸ διάστημα τῆς διαμονῆς ἡμῶν φωνὴν λύκων, θῶων καὶ τῶν τοιούτων, ἐν ᾧ ἐπὶ τοῦ ἀσυγκρίτως ταπεινοτέρου ὄρους τῶν Φθιωτίδων Θηδῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν τοῦ ἔτους συναντᾷ τις ἀγέλας ἔτι τοιού-

των ζώων, επιτιθεμένων μάλιστα ἡμέρας καὶ νυκτὸς ἐναντίον ἀνθρώπων τε καὶ ἡμερωτέρων ζώων (βλ ΠΑΕ 1908, 188 κέ.).

Τούτου ἕνεκα δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ εἰκάζωμεν ὅτι εἰς ἱκανῶς ἀρχαίκοις χρόνοις κατωκίθη ἡ θέσις αὕτη καὶ ἀπετέλεσε μικράν τινα κώμην, ἧς διετηρήθη τὸ ὄνομα εἰς ὑστέρους χρόνους (Πελεθρόνιον, Κενταυρία;) κατόπιν μετετρέπη εἰς τόπον λατρείας ἐν τοῖς ἱστορικοῖς χρόνοις· περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἐξ οὗ πολλά σημεῖα τῆς Μυθολογίας δύνανται νὰ διαφωτισθῶσι, θέλομεν διαλάβει εὐθετώτερον μετὰ τὴν περάτωσιν τῶν ἐκεῖ ἀνασκαφῶν.

Θέσεις δὲ ὀνομάζονται περὶ τὴν κορυφὴν αἱ ἐξῆς: Πλισσίδι ἢ Πλιασσίδι, Παζαρούλι, 'ς τοῖς Μουσγίτσες, 'ς τ' Ἀηδονάκι, Γαλανόπετρα, 'ς τὸ Κλουνί, Μπασδέκη Καλύδα, 'ς τὴν Πέτσιαλη, Καραούλι, Σουβάλα, Πυργάκι, Ἀρχόπετρα, Μικρὴ-Ἀρχόπετρα, Κρανίτσα, Κρύα Βρύσι, Στέρνα-Λαναρᾶ, 'ς τὴν Πατριντζιά, Καλντιρμάκι, Ἀμασκάλη, Ἀναθεματίσματα, 'ς τὰ Κέθρα, Κατσαροῦ, Ξινά-Νερά, Ἀγιά-Κατερίνη, Κστίνα, Θολοριά· περαιτέρω πρὸς τὴν Δράκειαν λέγονται Μανώλη τῆμ Πέτρα, Καραμίσχλου, Κοτρώνια, Μισορράχι, Σταυρός, 'ς τὴ Σκλήθρα, Παλιάμπελα, Καστέλλι, Ταράτσες, Διασέλλα, Ἀγλίτσα, 'ς τὰ Δροσινά, Ἀνεμοῦτσα, Παναϊά, Σαπόπετρα, Γὸρ τὸ Βράχο, (ἔνθα παλαιὸν Μοναστήριον τοῦ Ἀγ. Δημητρίου), Λύκου-Τρυπα. Εἰς τὰς πλείστας τῶν ἄνω θέσεων ὑπάρχουσι καὶ ὀνομάζονται ὡς ἄνω πηγαὶ ὑδάτων.

Ἐτι περαιτέρω περὶ τὸν Ἅγιον Λαυρέντιον μέχρι Ἀγ. Γεωργίου καὶ Λεχωνίων λέγονται αἱ ἐξῆς: Κεφάλια, Τζουάννη-Βρύσι, 'ς τὸ Μπουρνάζι, Καρδαρᾶ, Στρόφιλο, Καμπαῆ, Μαρίνα, Πυργάκι, Γουρνιτζιές, Συρβανᾶτες, Ἀρμάνια, Λιβάδι, 'ς τοῖς Μαμάτσες, Κουκουριγκος, Λιβάδι, Γαθάθα, 'ς τὴ Μαννεροῦ, Κότινας-Λάκκα, Καραοῦ-

τες, Γοργοθέας, Μαναστηράκι, Ψηλά-Χαγιάτσια, 'Αϊγιάννης, Σλιναργιού, Μοχός ('ς τούς Μ'χούς), 'ς τὸ Μπολιάρι, 'Ράχες, Διαβατάκι, Σαρακνά, 'ς τὴν 'Αγοί-'Απάντοι, 'ς τὸ Δρυμάρι, Μούρτινες, Παναίτσα, 'Αιθύμνιος, Μακκελάρες, Στοιάτικα, Κούτ-'Ράχι, Μετόχι, Κακαρούγκα, Λουλούδα, Γοῦβες, Νεόφυτ', Δέσι, 'Αἰκωσταντίνη, 'ς τ' 'Αντριᾶ, Κοκκινόη, Παλισοκές, Δρυμάρες, 'ς τὴ Μαγκουλοῦ, Σκιαθάκι (βράχος ὁμοιάζων με̄ σκιάθ'), 'ς τὴ Γόβρη, Βαθειά Λάκκα, Παππαγγέλ', Καψάλες, 'Ισιώματα, 'ς τὰ Βροχιά ἢ ὁ Βρόχιος (ποταμὸς Βρύχων;), Καναθάκι, 'Αγρόλευκες, Τρανή-'Οξυά, Μαῦρο-Βράχος, 'Ασπρο-Βράχος, Γυφτοσπηλιά, Κατσικᾶ, Γουρνομάντρι, 'ς τὴ Φλέση, Σκίζοραῦλι, 'Ασπρόχωμα, Σαπόπετρα, Σταυρός, Κρεββάτσια, Χλιό.

Περὶ δὲ τὴν Μακρυνίτσαν καλοῦνται θέσεις μέχρι Λέστιανης (βλ. ἄνω Κεφ. Δ') Κοῦκκος, Τρανὸ 'Ισιωμα, Γύφτοι, 'ς τὰ Μαγκόεια, Γκριτζόραχι, 'Ακόνια, Κόκκινη 'Ράχι, Στάμο, Καράθα, 'ς τὸν Καλόερο, Μαχαιρᾶ-Βρύσι, Παπαδήμ-'Λάκκες, Κορφή, Ξεράκια, Ξιφόρτι, Κουπέλλα, 'ς τ' Λαγωνίκα, Χαμορίγανι, 'ς τὸ 'Ανταβίτο (τ' 'Αντοβίτο) (βλ. ἄνω ἐν Δ'), Σιντούκια, Δρακόσπηλια, 'ς τὰ Βουλιά, Πάστρα, 'Αχερωῶνες, Κοκκ'νόεια, 'ς τὰ Σκιληρά, Πουρνάρια, Ξυνομηλιά, Καλιακούδα, Κρύο-Νερό, Καραμτζάρι-'Ράχι, Φλάμπουρο.

Κατὰ δὲ τὴν Δημητριάδα (Γορίτζαν) καὶ 'Αλλην Μεριάν πρὸς τὴν Μακρυνίτσαν: Μέγα-'Ρέμα, Χιλιανοῦ, Δακρὲς (εἶδος ἄνθους), Τσίρου-Πηγάδι, Καραγάτσι, Παπατέλου, Μαντρινιά, Καβάλλα, Κήπια, 'Αλωνάκι, Τοῦμπα, 'Ράχι-Μούρου, 'Ανομαλιά (ὁμαλὴ θέσις), Λαμπή-Πέτρα, Παντελέμημονας, 'Αἰδημήτρις, 'ς τὴ Λαβωστή (ἢ 'Αλαβωστή), 'ς τὴ Λεῦκα, Παραδείσι, 'Αιλιὰς, Σγαντζοπούρνι, Βαθύρεμα, Κλιμα, Λουμπάρδα, Ξεριάς, Καλαμάκι, Κάκκαβος, 'ς τὴ Γираκιά, Μεγάλο 'Ισιωμα, Γυφτόρεμα,

Φλαμπούρι, Σαρακ'νὸ (ὁ Σαρακηνός· μᾶλλον τὸ Σαρακνὸ, ἤτοι «μακθήμενο βουνό», ἄδενδρον ἐκ τοῦ σάραξ, ἄσχετον πρὸς τοὺς Σαρακηνούς), Καινούρια-Βρύσι, Βασιλιά-Βρύσι, Μντάνι, Σγκακονᾶ (᾿ς τὴν Κακκονᾶ), Καλογρίτσες, Καμάρας, Φ'τόκου, Μαρμαρωμένο Φεῖδι, Μετερίζια, Κασιρέλλου, Γιαννιοῦ, Παλιαύλακο, Κουτρίτσα, Γκιώνη, ᾿ς τὸ Γκουστίλλα, Βρωμόβρυσι, Μαῦρα Λιθάρία, Ἄλαφοκλήσι, Μελίσσια, ᾿ς τὸν Πυργάκι, Καρνᾶς τὸ Γιοφύρι, Γιερακιά.

Ὄνόματα δένδρων ἀνά τὸ Πήλιον λέγονται τὸ μέλις ἢ ὁ μέλιος, θ'λύκι, κέδρο, ἀγριλιά, φλαμπούρι, πλυξάρι κττ..

H') Ἐν Γόννοις Περραιβίας.

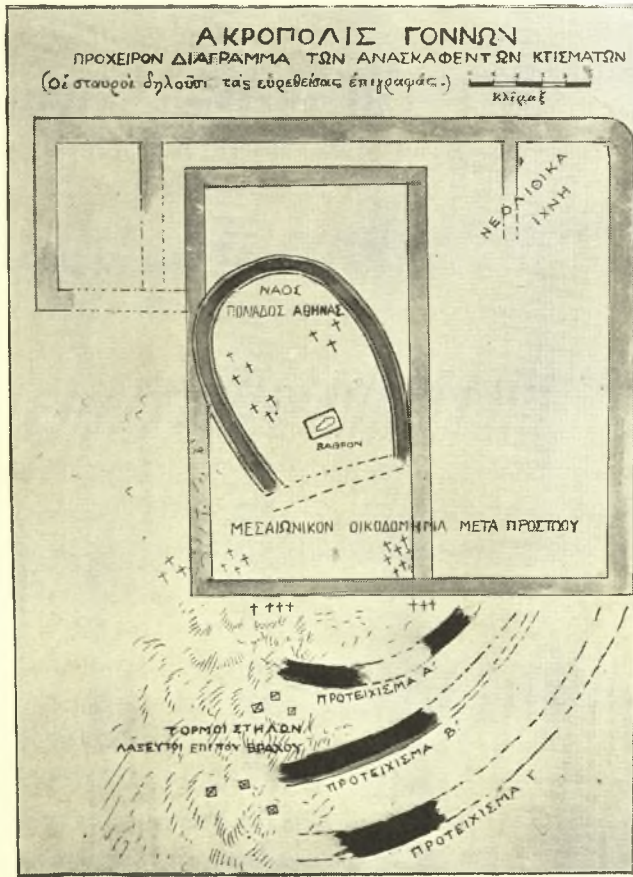
Τὰς περυσινὰς ἀνασκαφὰς ἐν Γόννοις ἐξηκολουθήσαμεν καὶ ἐφέτος, περατώσαντες μὲν τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος, ἐπεκτείναντες δὲ καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τὰς ἐργασίας, ὡς ἐξῆς:

1) Ναὸς Ἀθηνᾶς Πολιάδος ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως.

Τὸ μεσαιωνικὸν οἰκοδόμημα (εἰκ. 6) ἀπεκαλύψαμεν πανταχόθεν κατὰ τὰς ἔσω καὶ ἐνιαχοῦ τὰς ἔξω ἐπιφανείας τῶν τοίχων, ἐκρημνίσσαμεν δὲ τοὺς κτιστοὺς τετραγώνους κίονας τοῦ προστώου, διότι εἶχον ἐντοιχισθῆ στήλαι ψηφισμάτων καὶ ἀναθηματικαὶ περιέργως ἐπὶ τῶν λοιπῶν τοίχων τοῦ οἰκοδομήματος τούτου οὐδαμοῦ εἶδομεν ἐντετοιχισμένην στήλην· ἴσως μόνον κατωτάτῳ ἐν τοῖς θεμελίοις ἢ οὐδόλως ἐγένετο χρῆσις αὐτῶν· πάντως ὅμως εἶναι ἀναγκαῖον ἐν προσεχεῖ ἀνασκαφῇ νὰ κρημνισθῆ μέρος τῶν τοίχων πρὸς βεβαίωσιν τούτων.

Πρὸς τούτοις ἠρευνήσαμεν ἔνδον τοῦ ναοῦ, χωροῦντος

εις βάθος 2.50 μ., ἵνα ἰδῶμεν ἂν ὑπῆρχεν ἐπὶ τόπου ἀρ-
χαιότερος· ἐβεβαιώθημεν ὅτι δὲν ὑπῆρχεν· ἐκ τούτου φαί-

ΓΟΝΝΟΙ

Εἰκ. 6. Ναὸς Ἀθηνᾶς Πολιάδος.

νεταὶ ὅτι τὰ αὐτὰ θεμέλια ἐχρησίμευσαν εἰς ποίησιν καὶ
διόρθωσιν τοῦ ναοῦ κατὰ διαφόρους χρόνους· ἐντὸς αὐτῶν
εὐρέθη τμήμα πέθου νεολιθικοῦ· θραύσματα δὲ νεολιθι-

κῶν ἀγγείων καὶ λίθινα ἐργαλεῖα εὐρέθησαν ὀλίγα καὶ κατὰ τὴν ἔσω Νοτιοανατολικὴν γωνίαν τοῦ μεταγενεστέρου οἰκοδομήματος (εἰκ. 6).

Εὐρήματα ἔσχομεν περὶ τὰ τεσσαράκοντα ψηφίσματα καὶ ἀναθηματικὰς ἐπιγραφάς, ὧν μία μόνον ἐν Θεσσαλικῇ διαλέκτῳ, πῆλινα γεῖσα, ἀκροκεράμους ἀνθεμωτὰς καὶ μετόπας ἀγράφους πηλίνας τοῦ ναοῦ, ἐνσφραγίστους κεραμίδας νέων τύπων, κεφαλὴν ἀγαλματίου πηλίνου γυναικός, ἀγγεῖα ἀναθηματικὰ πῆλινα μετ' ἐγγράκτων ἐπιγραφῶν ἢ ἄνευ αὐτῶν, ὧν ἐν τοῦ ἀχμαίου ἐρυθρομόρφου ρυθμοῦ τοῦ δευτέρου ἡμίσεος τῆς Ε' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, ἐφ' οὗ παρίσταται ἡ Ἀθηνᾶ, πόρπας γαλκᾶς κτλ..

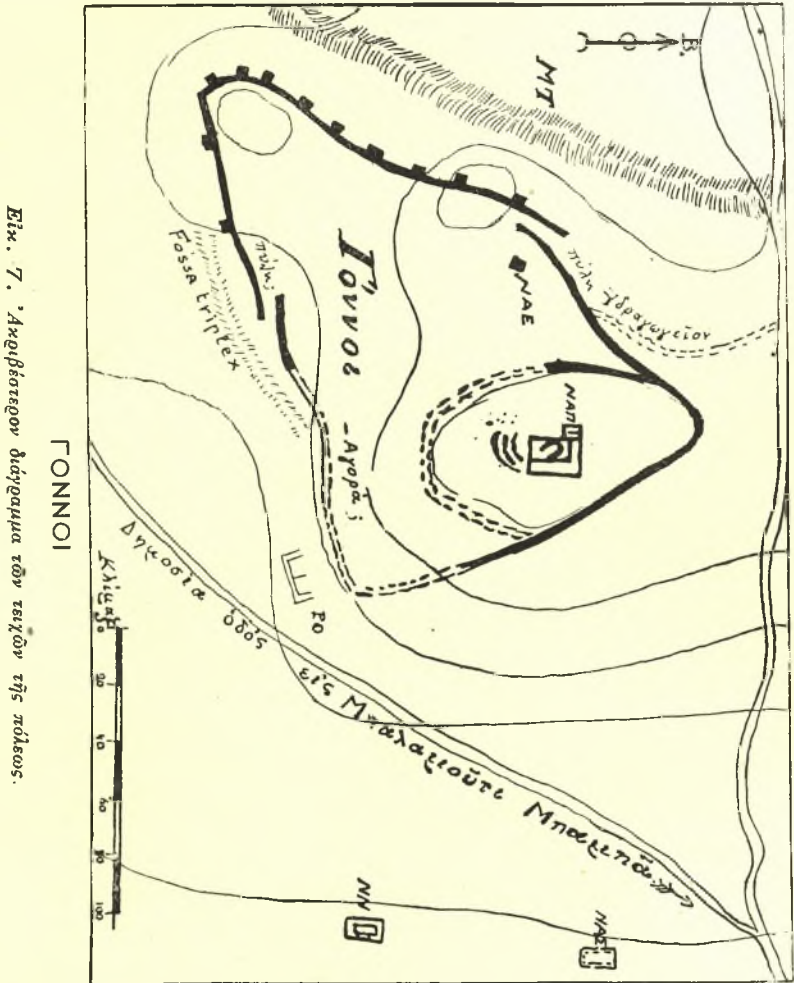
Σημαντικὸν εὐρημα ὑπῆρξε τμημα δωρίου κιονοκράνου πώρου λευκοῦ καλοῦ, ἕλιγον ὑποκιτρίνου, παχέος ἄβακος καὶ ἐγίνου προεξέχοντος ἰκανῶς κατὰ τὸν ἀρχαιώτερον τρόπον· οὕτω βεβαιοῦται ὅτι ὁ ναὸς εἶχε δύο κίονας εἰς τὴν εἴσοδον.

ὑπολείπεται νῦν πρὸς ἀνασκαφὴν ἡ ἔξω ἐπιφάνεια τῶν τοίχων τοῦ μεσαιωνικοῦ οἰκοδομήματος, ἵνα εὐρεθῶσι κατακυλισθεῖσαι ἐπιγραφαὶ καὶ μικρὰ ἔρευνα ἔσω κατὰ τὰ σημειούμενα «νεολιθικὰ ἴγνη» τῆς εἰκ. 6.

2) Ἡ πόλις· ναὸς Ἀρτέμιδος· νεκροταφεῖον.

Ἐφέτος ἐποιήσαμεν ἀκριθέστερον διάγραμμα τῆς περιοχῆς τῶν τειχῶν τῶν Γόννων, ἕπερ ἀποδίδει ἡ εἰκὼν 7. Ἐν αὐτῇ διακρίνονται οἱ τετράγωνοι ἰσχυροὶ πύργοι τῆς Δυτικῆς καὶ μέρους τῆς Νοτίου πλευρᾶς, ἐν ᾧ τῶν λοιπῶν πλευρῶν δὲν κατωρθώσαμεν νὰ διακρίνωμεν ἀσφαλῶς τὴν θέσιν τῶν πύργων, διότι τὸ τεῖχος ἔπεσεν εἰς ἐκτεταμένα ἐρείπια καλύψαντα καὶ αὐτούς, ἢ ἀφηρέθη κατὰ τὴν

ἰδρυσιν τοῦ διεθνoῦς σιδηροδρόμου, ἰδίως τὸ τῆς Νοτιοανατολικῆς πλευρᾶς, ἔνθα μόλις διακρίνεται.

Ἡ ὑπαρξίς μιᾶς μεγάλης καὶ ὠραίας πύλης πρὸς τὸν Ὀλυμπόν ἐβεβαιώθη· ἐντὸς ἐγγύς αὐτῆς παρὰ τὸ σημεῖον ΝΑΕ τῆς εἰκ. 7 εὔρομεν δύο ἐπιγραφάς, ὧν ἡ μὲν ἀσφα-

λῶς ἀναθηματικῇ τῇ Ἀρτέμιδι ὑπό τινος γυναικός, ἢ δὲ πιθανῶς ὁμοίᾳ τῇ ἄνω ἀνατεθειῖσα ὑπὸ φρουρῶν ἢ ταχυῶν ἐν σώματι Ἀνασκάφαντες ἐνταῦθα εὔρομεν ἱκανοὺς τοίχους ἐκ μεγάλων λαξευτῶν λίθων ὡς ὑποστηρίγματα τοῦ ἐπικλινοῦς ἐδάφους καὶ τετράγωνον οἰκοδόμημα ἐκ μικρῶν λίθων πηλόκτιστον, καθ' ἃ περίπου ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς ἐν τοῖς χώμασιν εὔρέθησαν πλεῖστα συντρίμματα ἀγγείων, μάλιστα μέλανος γανώματος.

Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ βεβαιώσωμεν ἐν τῷ παρόντι ὅτι τὸ κτίσμα τοῦτο εἶναι ναός, τὸ μὲν διότι ἡ ἀνασκαφὴ δὲν ἔβη κατὰ τὴν ἀπαιτουμένην ἔκτασιν, τὸ δὲ διότι δὲν εὔρεθη τι ἀσφαλίζον τὴν ὑπαρξιν ναοῦ· αἱ ἐπιγραφαὶ εὔρέθησαν ἀνωτάτω ἐπὶ τινος μάνδρας νέας παρὰ τὸ κτίσμα τοῦτο ἐγγύτατα.

Ἐν τούτοις δεχόμεθα ὡς πιθανὴν τὴν ἐνταῦθά που ὑπαρξιν ναοῦ τῆς Ἀρτέμιδος· αὕτη ἐκαλεῖτο *Ἐννοδία* κατ' ἐπιγραφὴν εὔρεθεισαν πρὸ ἐτῶν ὑπὸ χωρικῶν ἐπὶ τῆς αὐτῆς μάνδρας, ὡς λέγεται· ἐν ἐτέρᾳ ἐπιγραφῇ καλεῖται ἡ Ἀρτεμις *Εὐώνυμος*, ἴσως ἢ αὐτὴ τῇ Ἐννοδίᾳ· τὰ περὶ τούτων θὰ βεβαιωθῶσι διὰ νέων ἀνασκαφῶν· ἐν τῷ παρόντι βλ. τὰ λεχθέντα ἐν ΑΕ 1911, 127-128.

Ἡ ἐτέρα πύλη τῆς πόλεως κατὰ τὴν πρὸς τὸν Πηνειὸν πεδιάδα φαίνεται πιθανῶς ὑπάρχουσα, ἀλλ' ἡ κακὴ κατάστασις τῶν τειχῶν ἐνταῦθα δὲν ἐπιτρέπει τὴν βεβαίωσιν τούτου· εὐθὺς ἔξω αὐτῆς θὰ ἔκειτο βεβαίως τὸ νεκροταφεῖον, οὗ τὴν ὑπαρξιν μηνύουσι τρεῖς ἐπιτύμβιοι στήλαι διὰ μικρᾶς προχείρου σκαφῆς εὔρεθεισαι ἐνταῦθα· ἡ μία τούτων εἶναι τμῆμα ἀναγεγλυμμένου ἱππέως, ἡ ἐτέρα φέρει ἐπιγραφὴν καὶ ἡ τρίτη εἶναι τμῆμα λείου ἀνθεμίου γραπτοῦ ποτε.

Κατὰ δὲ τὴν Ἀγοράν, περὶ ἧς εἵπομεν ἐν τοῖς περυσινοῖς Πρακτικοῖς, δὲν ἐξετελέσαμεν οὐδ' ἐφέτος ἐρεῦνας·

διὰ τὰ λοιπὰ σημεῖα τῆς εἰκ. 7 ΡΟ, ΝΝ καὶ ΝΑΣ βλ. τὰ λεγθέντα ἐν ΠΑΕ 1910, 245 κέ.. Ἐστημειώσαμεν πρὸς τούτοις ἐφέτος δύο σημαντικὰ οἰκοδομήματα μεταξὺ τῆς πύλης τοῦ Πηνειοῦ καὶ τοῦ Δυτικοῦ βουνοῦ ἔσω τῶν τειχῶν παρὰ τοὺς βράχους κείμενα καὶ δεόμενα ἐρεύνης ἐν τῷ μέλλοντι.

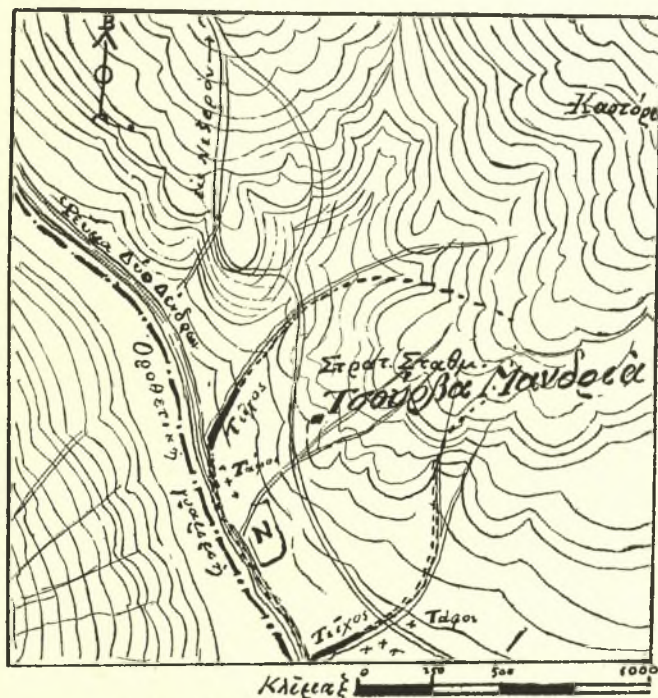
3) Γοννοκονδυλῶν· Ὀλυμπιάς· Χάραξ· Δαπαθοῦς.

Ἐν τοῖς περυσινοῖς Πρακτικοῖς σελ. 243 κέ. ἀνεγράψαμεν τοὺς λόγους, δι' οὓς ἐθεωροῦμεν ἐσφαλμένην τὴν διὰ Μπαλαμούτι-Σολίου-Ραψάνης ζήτησιν πολισμάτων τινῶν καὶ ὄχυρῶν φρουρίων ἐπὶ τῆς ἐκ Γόννων εἰς Μακεδονίαν ὁδοῦ ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Λιθίου, καὶ ἐξεφράσαμεν τὴν γνώμην ὅτι ταῦτα πρέπει νὰ ζητηθῶσι πιθανώτερον κατὰ τὴν ἐκ Γόννων εἰς Δερελί-Τσιούρβα-Μαντριὰ-Νεζερὸν-Ζηλιάναν κλ. ὁδόν. Τοῦτο φαίνονται βεβαιοῦσαι αἱ ἀνασκαφαὶ καὶ ἔρευναι τοῦ παρόντος ἔτους.

Διότι ἐν πρώτοις παρατηρήσαμεν σαφέστατα ἴχνη ἀρχαίας ὁδοῦ ἐκ τῆς Ὀλυμπικῆς πύλης τῶν Γόννων (εἰκ. 7) πρὸς τὰ κράσπεδα τοῦ Κάτω Ὀλύμπου Βορείως εἰς τὴν διεύθυνσιν πρὸς τὰ Τσιούρβα Μαντριὰ καὶ Νεζερὸν· ἡ ἀρχαία αὕτη ὁδὸς εἶναι ἐπὶ μακρὸν εὐδιάκριτος, διασχίζουσα καὶ λοφίσκους χωματώδεις, ὀλίγον μετὰ τὸ ἐξωκλήσιον τοῦ Ἁγίου Μοδίστου Δερελί μέχρι τοῦ στρατιωτικοῦ σταθμοῦ τῶν συνόρων Τσιούρβα Μαντριὰ ἐν συνεχεῖα σχεδὸν πλήρει, ὑπὸ τινῶν ποταμίων μόνον διακοπτομένη ἢ ἐπ' αὐτῆς τῆς σημερινῆς ἀτραποῦ. Ἐπίσης διακρίνεται ὅτι ἦτο εὐρεῖα ἀμαξίτις αὕτη μέχρι τοῦλάχιστον τῆς πόλεως, περὶ ἧς εὐθὺς λέγομεν, καὶ πλακόστρωτος.

Ἐνταῦθα (εἰκ. 8) μεταξὺ τοῦ βεύματος Δύο Δένδρων καὶ τοῦ βουνοῦ Καστόρι τοῦ Ὀλύμπου διακρίνονται ἰκανὰ

ἴχνη τειχῶν, μάλιστα εἰς τὸ Βόρειον ποτάμιον ἐγγὺς τῆς πρὸς τὸ μέγα ρεῦμα τῶν Δύο Δένδρων συμβολῆς· ἐποιήθησαν δὲ ταῦτα ἐξ ὀγκολίθων οὐχὶ ἐπιμελῶς λελαξευμένων κατὰ τὸν πολυγωνικὸν τὰ πολλὰ τρόπον, ἀλλ' ἐπιμελῶς

ΓΟΝΝΟΚΟΝΔΥΛΩΝ - ΟΛΥΜΠΙΑΣ

Εἰκ. Β. Ἡ θέσις τῆς ἀρχαίας πόλεως μετὰ τῆς πιθανῆς διευθύνσεως τῶν τειχῶν.

ἐκτισμένων πρὸς τούτοις διακρίνονται, καίπερ μετὰ δυσχερείας, εἰς τὰς δασώδεις ἐκ θάμνων καὶ ἀποτόμους ὄχθας δύο ποταμίω, κειμένων ἐκατέρωθεν τοῦ στρατιωτικοῦ σταθμοῦ, ἐκβαλλόντων εἰς τὸ μέγα ρεῦμα τῶν Δύο Δένδρων, ἕπερ παρέσυρε τὸ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης αὐτοῦ

τείχος τῆς πόλεως, ὃν μόλις ἐνιαχοῦ εὐδιάκριτον. Εἶναι δὲ τὰ τεῖχη μικτοῦ ῥυθμοῦ, πολυγωνικοῦ πρὸς τὸν ἰσοδομικόν, καὶ ἐποιήθησαν πιθανῶς μεταξὺ τῆς Γ'-Ε' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος.

Ἡ ἀκρόπολις τῆς πόλεως ταύτης θὰ ἔκειτο ὀλίγον ὑψηλότερον τοῦ νῦν στρατιωτικοῦ σταθμοῦ· ἡ δὲ κάτω πόλις σύγκειται ἕνεκα τῆς κλίσεως τοῦ ἐδάφους ἐκ διαζωμάτων ὑπερκειμένων ἀλλήλων (κοινῶς πεζοῦλες)· ἐκ τῶν οὐχὶ ἀφθόνων θραυσμάτων ἀγγελίων κατ' αὐτήν, ἅτινα παρατηρήσαμεν περιερχόμενοι, δύναται τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι ἡ πόλις αὕτη δὲν ἦτο πυκνῶς, ὡς οἱ Γόννοι, κατῳκημένη.

Ἡ ἀρκούντως ἐκτεταμένη καὶ ἀρχαία αὕτη πόλις φαίνεται οὕσα ὁ *Γοννοκονδυλὸν* (ἢ τὸ *Γοννοκόνδυλον*); ἡ κατόπιν *Ὀλυμπιάς* μετονομασθεῖσα· τὸ ὄνομα αὐτῆς ὑποδηλοῖ ὅτι ἀνήκε τοῖς Γόννοις, τοῦτο δὲ καθιστῶσι πιθανώτατον καὶ αἱ περὶ ὁρίων ἐπιγραφαί, ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Γόννων εὐρεθεῖσαι, περὶ ὧν θὰ γίνῃ ὁ ἀπαιτούμενος λόγος ἐν τῇ προσεχεῖ ἐκδόσει αὐτῶν ἐν τῇ Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδι. Ἡ δὲ προσθήκη τοῦ *κονδυλὸν* δηλοῖ πιθανῶς ὅτι ὡς ὄχυρόν σημεῖον ἐχρησίμευε τὸ μὲν εἰς προστασίαν τῶν Γόννων ἐκ Βορρᾶ, τὸ δὲ δι' ἐπίθεσιν κατ' εἰσβαλλόντων ἐκεῖθεν, ἐν γένει ὡς ἀπειλητικὸν σημεῖον ἢ πυγμὴ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, τοῦ ἐπιχειροῦντος νὰ προσβάλῃ τοὺς Γόννους.

Οὕτω δύναται νὰ ὀρισθῇ καὶ ἡ θέσις τοῦ *Χάρακος*, ὅστις ὠνομάζετο καὶ *Λαπαθοῦς* παρὰ Λιθίῳ, ὡς εἶπομεν διὰ μακροτέρων ἐν τοῖς περυσινοῖς Πρακτικοῖς· θὰ ἔκειτο δ' οὗτος εἰς μιᾶς περίπτου ὥρας ἀπόστασιν ἐντεῦθεν Βορείως, ἀλλ' εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ρεύματος τῶν Δύο Δένδρων, ἧτοι ἐπὶ Τουρκικοῦ νῦν ἐδάφους· ἐκεῖ λέγεται ὑπὸ χωρικῶν ὅτι ὑπάρχουσιν ἀρχαῖα ἐρείπια, μάλιστα μεγάλης ἐκκλησίας (ναοῦ Ἑλληνικῶν χρόνων, ὡς φαίνε-

ται), ἐξ ἧς αὐτομάτως ἀναλάμπει φῶς μέγα κατὰ τὴν ὥραν τῆς τελετῆς τῆς Ἀναστάσεως, ὅποτε ψάλλεται τὸ «δεῦτε λάβετε φῶς».

4) *Ναὸς ἡ μέγα Μανσολλεῖον καὶ τάφοι ἐν Ὀλυμπιάδι.*

Περὶ τῶν εὐρεθέντων τάφων καὶ ἐπιγραφῶν ὡς καὶ ἄλλων ἀρχαίων ἐν Ὀλυμπιάδι εἶπομέν τινα ἐν ΠΑΕ 1910, 243 καὶ ἐν ΑΕ 1911, 123. Αἱ γενόμεναι ἐφέτος ἐκεῖ ἀνασκαφαὶ καὶ ἔρευναὶ ἐβεβαίωσαν τοῦτο· διότι εὐρέθησαν καὶ στήλαι ἐπιτύμβιοι καὶ τάφοι ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ ρεύματος τῶν Δύο Δένδρων, ὡς σημειοῦνται ἐν εἰκ. 8· πολλοὶ τούτων εἶναι ἔτι ὄρατοί, κρεμάμενοι κατὰ τὴν λίαν ἀπότομον καὶ βαθυτάτην τομῆν τοῦ ρεύματος, ὅπερ ἐξ ἄλλου εἶναι λίαν εὐρύ, πλήρες πλατάνων καὶ παρέχεται ἰκανὸν ὕδωρ ἐκ πηγῶν διαχυγῶν τοῦ Κάτω Ὀλύμπου οὐ μακρὰν εὐρισκομένων· τούτου ἕνεκα πολλοὶ ἀγριόχοιροι κατέρχονται τὴν νύκτα ἐνταῦθα, ἐφονεύσαμεν δ' ἓνα μέγιστον εἰς ὀλίγων μέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τῶν ἀνασκαφῶν ἐν τῷ ρεύματι κατὰ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου, ὅποτε μετ' ἄβροχον καιρὸν κατέρχονται ἐνταῦθα πρὸς βοσκήν.

Εὐρομεν δὲ ἤδη ἐπὶ τοῦ νῦν ἐδάφους παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ ρεύματος λίαν μεγάλας ἐπιτυμβίους στήλας ἀνατετραμμένας καὶ τεθρουσμένας ὑπὸ τῶν χωρικῶν, ἃς ἀφῆκαμεν ἐπὶ τόπου, ὡς δυσμετακομίστους· μία τούτων λέγουσα εἰς ὀξὺ ἀνθέμιον, φέρει δύο ῥόδακας καὶ ἐπιγραφὴν τῆς Δ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος «Ἀριστίω|ν | Θεο|μνήστου»· παράκειται ἑτέρα, ἡ τὸ κάτω τμήμα τῆς ἄνω, μετ' ἰχνῶν «Ἐρμάου Χθονίου»· τρίτη φέρει ἀναγεγλυμμένον τὸν Ἐρμῆν κατὰ τὸ σύνηθες· τετάρτη ἐπὶ ὀγκολί-

θου φέρει δυσδιάκριτον ἐκ τῆς φθορᾶς ἐπιγραφὴν τριῶν στίχων, τῶν αὐτῶν τῆ ἄνω χρόνων.

Παρατηρήσαμεν δ' ἐντὸς τοῦ ρεύματος πλείστους λίθους καὶ λευκὰ μάρμαρα μεγάλα, ἐπιμελῶς πανταχόθεν ἐξειργασμένους καὶ μνηύοντας τὴν ἐπὶ τοῦ χείλους που ὑπαρξίν σπουδαίου οἰκοδομήματος.

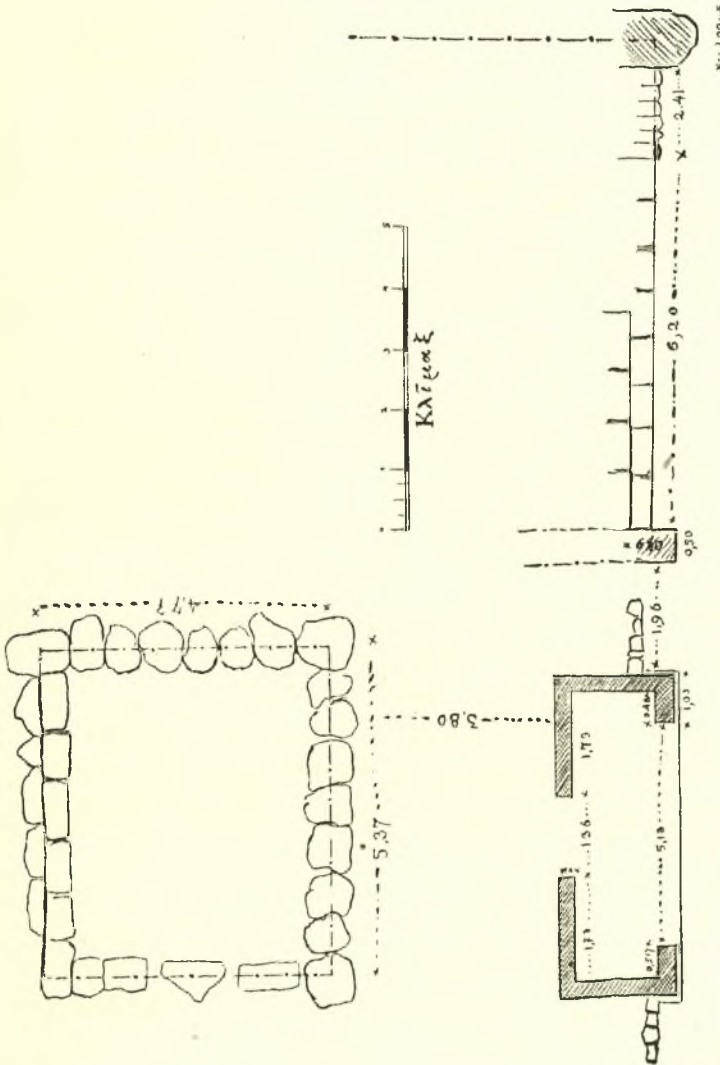
Ὅντως ἀνασκάψαντες ἐνταῦθα, κατὰ τὸ σημεῖον Ν τῆς εἰκ. 8, εὔρομεν τρία σημαντικὰ οἰκοδομήματα συνεχῆ, ἐπιμελέστατα ἐκτισμένα, ὧν τὴν θέσιν καὶ ἔκτασιν δεικνύει τὸ ἡμέτερον διάγραμμα ἐν εἰκ. 9.

Τούτων τὸ ἐν τῇ εἰκόνι κάτω δεξιᾷ ἔχει μῆκος 9.47 (μετὰ τῆς εὐθυντηρίας 10.11), ἄγνωστον δὲ πλάτος, διότι δὲν ἔβη κατ' αὐτὸ ἢ ἀνασκαφῆ ἐφέτος· ἐποιήθη ἐκ κυβολίθων λευκοῦ καλοῦ μαρμάρου καὶ ἐσώθη κατὰ μὲν τὸ ἀριστερὸν ἡμισυ περίπου εἰς δεύτερον ἀναβαθμὸν, κατὰ δὲ τὸ λοιπὸν εἰς πρῶτον ἢ μόνον κατὰ τὴν εὐθυντηρίαν, λίαν ἐπιμελῶς καὶ ἰσχυρῶς πεποιημένων πάντων τῶν μελῶν· κατὰ τὰ ἄκρα φέρει προβλήτας, προεξέχοντας ἀνά 0.365 καὶ παρέχοντας μορφήν ἐρεισμάτων μεγάλης, πολυτελοῦς κλίμακος· τὸ ὕψος τῶν ἀναβαθμῶν εἶναι 0.384 + 0.354, ἢ δὲ ὀριζόντιος ἐκάστου ἀναβαθμοῦ 0.285.

Ἐγγύτατα τοῦ μέσου τοῦ οἰκοδομήματος τούτου πρὸ τοῦ πρώτου ἀναβαθμοῦ εὔρεθη πλάξ πεσοῦσα ἐκ τοῦ δευτέρου ἢ τρίτου ἀναβαθμοῦ διαστάσεων 0.613 × 0.22 πάχ. 0.58, ἐφ' ἧς ἐχαράχθη ἐπιμελέστατα ἐπιγραφὴ τῆς Δ' - Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, συνεχιζομένη εἰς ἑτέραν παρακειμένην πλάκα μὴ εὔρεθεῖσαν· λέγει « τοῦτο τὸ Δαμοκράτους . . . | πατρὸς Ἀριστοφῶντος . . . | καὶ δυσμενέων ἀν . . . | πολλάκις ὠρθωσεν πατ[ρίδα], ἐξ ἐπιγράμματος πιθανῶς.

Ἀριστερὰ τοῦ κτίσματος τούτου καὶ εἰς ἀπόστασιν 1.96, ἔνθα ἔχνη τοιχαρίου μικρῶν λίθων, εὔρεθη δωμά-

τιον ἐκ κυανολίθου πεποιημένον ἐπὶ εὐθυνηθρίας δύο καλ-
λίστων πλακῶν λευκοῦ μαρμάρου· εἶναι ἄριστα πεποιη-

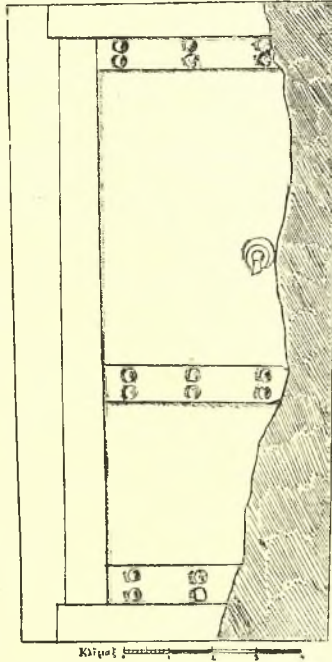

ΓΟΝΝΟΚΟΝΔΥΛΩΝ - ΟΛΥΜΠΙΑΣ

Εἰκ. 9. Τείχος μεγάλη, ἐξαιρετικά οικοδομήματα. ὄν ἐν Μαυροσολείων.

μένον, ὅσον σπανίως εὐρίσκει τις· ἐσώθη εἰς ἑπτὰ δόμους
ἐπὶ ὕψ. 1.35· τὸ πρὸς τὸ βεῦμα ἄνοιγμα αὐτοῦ φαίνεται

ὅτι ἔφερε δύο κίονας, ἐφ' ὧν ὑπῆρχε μέγας μονόλιθος ὄροφος 1.305×1.60 πάχ. 27, ὅμοιος περίπου πρὸς τοὺς ἐν Παγασαῖς εὐρεθέντας· εὐρέθη δὲ κείμενος ἐντὸς τοῦ κτίσματος, ἐν ᾧ σπονδύλους κίωνων ἄνευ αὐλάκων εὐρο-

ΓΟΝΝΟΚΟΝΔΥΛΩΝ - ΟΛΥΜΠΙΑΣ

Εικ. 10. Μέγα μαρμάρινον ἡμίφυλλον εἰκονικῆς θύρας μετ' ἀναγεγλυμμένων λεπτομερειῶν.

μεν κάτω εἰς τὴν κοίτην τοῦ μεγάλου βεύματος τῶν Δύο Δένδρων.

Μετὰ τοῦ ὄροφου εὐρέθη καὶ μεγάλη μαρμαρίνη πλάξ ἀποδομένη ἐν εἰκ. 10· ἔχει διαστάσεις 1.415×0.665 πάχ. 0.29 καὶ ἐν ἀβαθῶς ἐξέχοντι ἀναγλύφῳ ἀποδίδει μίμησιν θύρας μετὰ ῥόπτρου· ἐποιήθη δὲ μετ' ἐκτάκτου

ἐπιμελείας καὶ καλλιτεχνικῆς δεινότητος. Εἶναι ἐμφανές ὅτι ἀποτελεῖ ἡμίφυλλον θύρας, τοῦ ἐτέρου μὴ εὐρεθέντος· ἡ θύρα αὕτη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἦτο ἐν χρήσει· εἶναι ἀπλῶς μίμησις· ὅτι δ' ἔκειτο ἀπέναντι τῆς εἰσόδου κλείουσα τὸ ἀνοιγμα, ἀποδεικνύουσιν αἱ διαστάσεις αὐτοῦ, συμφωνοῦσαι πληρέστατα πρὸς τὸ ὀλικὸν πλάτος τῆς θύρας, ἤτοι $0.665 + 0.665 = 1.33$.

Πρὸ τοῦ κτίσματος τούτου εὐρέθη μεγάλη μαρμαρίνη πλάξ ὀρθογώνιος μετὰ πλουσίων γεισωμάτων ἔμπροσθεν, ἔνθα καὶ ἐπιγραφή τῶν αὐτῶν τῇ προηγουμένη χρόνων « Ἀριστοκράτης Δημοκράτους »· οὗτος φαίνεται υἱὸς τοῦ ἄνω μνημονευθέντος· ὁμοιάζει δ' ἡ πλάξ πρὸς βᾶθρον ἡρμοσμένον ἐπὶ τοίχου που καὶ φέρον ἕτερον μετ' ἀγάλματος· ἐπειδὴ ἐγγύτατα εὗρομεν δάκτυλον χειρὸς πηλίνου ἀγάλματος φυσικοῦ μεγέθους, εἰκάζομεν ὅτι ταῦτα εἶναι πάντως σχετικὰ ἀλλήλοις.

Ἐγγὺς τοῦ βᾶθρου εὐρέθη καὶ στήλη ἐπιτύμβιος μετ' ἐπιγραφῆς « Νικάνωρ | Εὐνόστου »· οὗτος φέρεται ὡς ταγὸς τῶν Γοννέων ἐν τινι ψηφίσματι τῶν ἐπὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς Πολιάδος εὐρεθέντων· μετ' αὐτῆς εὐρέθη καὶ κάτω τμήμα ἐτέρας μετὰ τοῦ συνήθους « Ἐρμῆι Χίθονίω ».

Περὶ τὸ κτίσμα τοῦτο καὶ ἐντὸς αὐτοῦ εὐρέθησαν ὠραιόταται μαρμάρινα· κεραμίδες μῆκους ἐκάστη 0.625, πᾶχ. 0.14, διεδρικαὶ τὰ ἄνω, μετ' ἀνθεμωτοῦ ἐπάρματος ἔμπροσθεν καὶ ἀρμογῆς ὀπισθεν δι' ἐτέραν· ἀκέραιοι ἕξ, ὧν μία ἡγεμών, αἱ λοιπαὶ καὶ τμήματα ἄλλων ἕξ στρωτήρες. Ἐμφανῶς δι' αὐτῶν ἐστεγάζετο τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος μικρόν, κομφὸν οἰκοδόμημα.

Ἰπέρκειται δὲ αὐτοῦ ἐπὶ γωματώδους ὑψώματος τρίτον κτίσμα σχεδὸν τετράγωνον, οὗ ἐσώθη μόνον ἡ εὐθυνητήρια ἐκ μεγάλων μαρμαρίνων πλακῶν, κατὰ δὲ τὴν Ἀνατολικὴν πλευρὰν εἰς δόμος τετραγώνων μαρμαρίνων

πλακῶν ὀρθῶς τεθειμένων, ἦτοι ἐπὶ μιᾶς τῶν στενῶν ἐδρῶν· ἔχουσιν ὕψ. 0.70, πλάτος ἀπὸ 0.553-1.004· ἡ Βόρειος πλευρὰ φαίνεται ὡς ἔχουσα παραστάδας καὶ εἰσοδον, ἀλλὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν εὐρεθεῖσα δὲν ἀνεσκάφη δεόντως, ἵνα βεβαιωθῆ καθ' ὅλα.

Αἱ ὄρθαι πλάκες δεικνύουσιν ὅτι τὸ κτίσμα τοῦτο, ἐπιμελῶς ἐπίσης ὡς τὰ ἄλλα πεπονημένον, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ βαστάσῃ τοῖχον λίθινον, ἀλλ' ἢ πλίνθινον, ἢ μόλις ἐκ μικρῶν κυανολίθων, ἂν τὸ μὴ εὐρεθὲν πάχος εἶχεν ἐπίσης ὀρθὰς πλάκας συνηρμοσμένας ἰσχυρῶς μετὰ τῶν τῆς ἐξωτερικῆς ὀψεως· ἀλλὰ λίθοι τοῖχου δὲν εὐρέθησαν.

Παρ' αὐτὸ εὐρέθησαν πολλὰ τμήματα ἀγγείων μέλανος στυλπνοῦ γανώματος τῆς Ε'-Δ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, οἷα καὶ παρὰ τὰ ἄλλα οἰκοδομήματα συνηνητήσαμεν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω δὲν δύναται τις ἐν τῷ παρόντι νὰ ἐξαγάγῃ ἀσφαλῆ συμπεράσματα περὶ τῶν τριῶν τούτων οἰκοδομημάτων· ἀτυχῶς δὲν ἐνεκρίθη ἢ πολλακίς αἰτηθεῖσα πίστωσις παρὰ τε τῆς Ἐταιρείας καὶ τοῦ Ἰπουργείου πρὸς πλήρη ἀνασκαφὴν καὶ διάγνωσιν τούτων.

Ἡμεῖς τὸ κατ' ἀρχὰς ἐθεωρήσαμεν τὸ μὲν πρῶτον κτίσμα ὡς ναόν, ἦτοι πρόναον, οὗ τὸν σηκὸν ἀπετέλει τὸ τρίτον κτίσμα, ἐν ᾧ τὸ δεύτερον θὰ ἦτο τι ἡρῶον. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη δὲν μοι φαίνεται πιθανή· νομίζω δὲ ὅτι εἶναι πιθανώτερον ἐν τῷ παρόντι νὰ θεωρήσωμεν ὅτι πρόκειται περὶ σπουδαίου Μαυσσωλλεῖου διὰ τινὰ ἐν ταῖς εὐρεθείσαις ἐπιγραφαῖς μνημονευόμενον Δαμοκράτην καὶ τοὺς ἀμέσους προγόνους ἢ ἀπογόνους αὐτοῦ ποιηθέν· οὕτως ἐνταῦθα ὑπόκειται μέγας τάφος μετὰ πολυτελῶν βεβαίως κτερισμάτων, ὅστις καὶ θὰ εἶναι ἀσύλητος πιθανώτατα.

Διότι οὕτω δύναται νὰ ἐρμηνευθῆ τὸ κομψὸν κτίσμα μετὰ τῆς θύρας, τοῦ ὀρόφου καὶ τῶν κεραμίδων, ὡς ἡρῶον

πρὸ τοῦ τάφου, ὅσον περίπου τὸ ἐν Φεραῖς εὐρεθέν, περὶ οὗ βλ. ΠΑΕ 1907, 158. Τὰ δὲ δύο ἄλλα οἰκοδομήματα εἶναι βεβαίως σχετικὰ τῷ ἡρώῳ τούτῳ.

Πάντως ἡ ὑπαρξίς τάφων ἐγγύτατα τοῖς ἄνω καὶ ἡ εὐρεσίς παρ' αὐτὰ ἐπιτυμβίων στηλῶν ὑποχρεοῖ ἡμᾶς νὰ εἰκάσωμεν ὅτι καὶ ταῦτα πρὸς ὁμοιον σκοπὸν ἦσαν προσωρισμένα· διότι ἂν ἦτο ναὸς ἐνταῦθα, θὰ εὐρίσκετο ἀνάθημά τι ἢ ἐπιγραφή, ἀφ' οὗ ἡ ἔρευνα ἔβη ἐφ' ἱκανόν· ἢ τοῦλάχιστον τὰ ἐντὸς τοῦ ρεύματος κατακυλισθέντα πολλὰ μέλη θὰ ἐμῆνούν τινα βεβαίαν σχέσιν πρὸς ναὸν καὶ θεότητα λατρευομένην· ἀλλὰ μόνον σχετικὰ πρὸς τάφους καὶ πολυτελεῖ ἐπιτύμβια μνημεῖα ἀντικείμενα εὐρέθησαν.

Ἡ δὲ πλήρης ἀνασκαφὴ τοῦ χώρου τούτου εἶναι εὐνόητον ὅτι πρωτίστως ἐπιβάλλεται ἐν λίαν προσεχεῖ μέλλοντι ἕνεκα μάλιστα τῆς ἐπ' αὐτῆς τῆς ὀροθετικῆς γραμμῆς θέσεως αὐτοῦ.

Θ') *Ἐν Μοψίῳ, Ἐλατεία, Γυρτόνῃ.*

1) *Ἀρχαία πόλις παρὰ τὸ Μακρυχώρι καὶ Μπαξιλάρ.*

Ἐν πρώτοις σημειωτέον ὅτι ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης καὶ εὐθὺς ὑπὲρ αὐτὴν τοῦ ποταμοῦ Πηνειοῦ, ἥτοι ἐν τῇ Πελασγιώτιδι πλέον καὶ οὐχὶ ἐν Περραιβίᾳ, μεταξὺ τῶν νῦν χωρίων Μακρυχώρι καὶ Μπαξιλάρ, ὑψοῦται ἀπότομος βουνὸς τῆς Καρακόπετρας, ἐφ' οὗ νῦν ὑπάρχουσι τὰ ὄχυρώματα· ἐνταῦθα λέγεται ὅτι διατηροῦνται μόλις διακρινόμενα ἔχνη τειχῶν ἀρχαίας πόλεως· ἡμεῖς μὴ σχόντες τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον νὰ ἀναβῶμεν, δὲν δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν τοῦτο· εἶδομεν ὅμως λίθους τινὰς λαξευτοὺς ἐγγύτατα τοῦ Πηνειοῦ ἐπὶ τῆς ἐκ Μακρυχωρίου εἰς Δερελί ὁδοῦ διὰ τοῦ Πηνειοῦ, κατακυλισθέντας ἐκεῖθεν, καὶ

νομίζομεν πιθανὸν ὅτι ὄντως ὑπάρχει ἐκεῖ πόλις ἀρχαία.

Τοῦτο καθιστῶσι πιθανώτερον ἀρχαῖοι κίονες μαρμάρινοι, λίθοι ἐπιγεγραμμένοι καὶ βάρθρα ἀνδριάντων, ὧν τινὰ μὲν λέγονται ἐν τῷ χωρίῳ Μπαξιλάρ ὑπάρχοντα, πολλὰ δὲ εἶδομεν ἡμεῖς ἐν τῷ Τουρκικῷ νεκροταφείῳ τοῦ Μακρυχωρίου· τούτων ἐπιγραφὴν σταδιασμοῦ εἰς δέκα καὶ τέσσαρα τμήματα ἐστείλαμεν εἰς Δερελί· ἐν τῷ αὐτῷ νεκροταφείῳ ὑπάρχουσι καὶ στῆλαι ἐπιτύμβιοι· ταῦτα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θεωρήσωμεν μετακομισθέντα μακρόθεν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐγγύς εἰκαζομένης ἀρχαίας πόλεως, τῶν λοιπῶν κειμένων λίαν μακράν, ὅσον τῶν Γόννων, τῆς Ἐλατείας καὶ τοῦ Μοψίου.

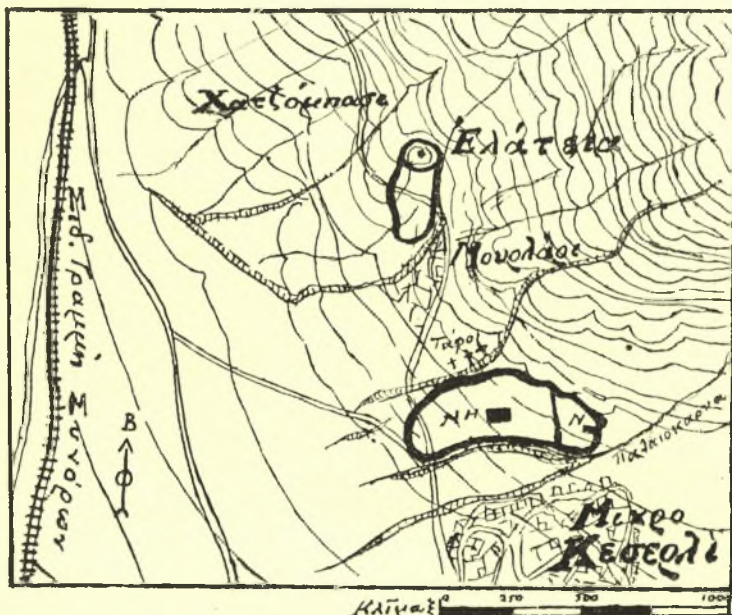
Ἴσως δυνηθῶμεν ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἐπιγραφῶν τῶν Γόννων νὰ προσδιορίσωμεν τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ταύτης, ὁμοῦρου τῷ Μοψίου καὶ τῇ Γυρτώνῃ, περὶ ὧν γεννήσεται ἐν τοῖς κάτω ὁ λόγος.

2) Ἐρείπια τῆς Ἐλατείας καὶ τοῦ Μοψίου.

Πρὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου Χατζόμπασι (εἰκ. 11) ὑπάρχουσι δύο μαρμάρινοι κίονες ἄνευ ἀυλάκων, ὧν ὁ εἷς φέρει ἀποτετριμμένην λατινιστὶ πιθανῶς ἐπιγραφὴν, ὁ δ' ἕτερος ἐλληνιστὶ σταδιασμοῦ· θὰ ἦσαν ποτε ἐγγύς που τεθειμένοι κατὰ τὴν ἐκ Λαρίσης εἰς Τέμπη ἀρχαίαν λεωφόρον. Περὶ δὲ τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπ' αὐτῆς εἶδομεν ἐντετοιχισμένας ἀρχαίας ἐπιτυμβίους στήλας μετ' ἰχνῶν ἐπιγραφῶν, ὑπάρχουσι δ' ὡς λέγεται καὶ ἐπὶ τῶν ἐστιῶν οἰκιῶν τινῶν τοῦ χωρίου τούτου ἐπιγραφαί.

Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἀρχαῖα ἐκομίσθησαν ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου βουνοῦ, ἔνθα ἀνελθόντες μετὰ μιᾶς ὥρας πορείαν, εὔρομεν ἐγγύς μὲν τῶν ἐρειπίων ἀρχαίας πόλεως ἐν τῷ κήπῳ Τσιτσούλη στήλην ἐπιτύμβιον μετ' ἀποτε-

τριμμένης ἐπιγραφῆς ΑΣΤΕΑΣ πιθκνῶς, τῆς Δ'-Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, λήγουσαν ἄνω εἰς ὄξυ ἀέτωμα, περαιτέρω δὲ ἐπὶ ὄχρῳ θέσεως μεταξύ δύο ἀποτόμων χειμάρρων τῆς Ὀσσης, ἐξ ὧν καὶ κατὰ τὸ θέρος πηγάζουσι

ΕΛΑΤΕΙΑ-ΜΟΥΪΟΝ

Εἰκ. 11. Πρόχειρα διαγράμματα τῆς Ἐλατείας καὶ τοῦ Μοΐριου ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ χάρτου τῆς σιραιωτικῆς χαρτογραφικῆς ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος.

διαυγῆ ὕδατα, εἶδομεν τὰ ἐν καλῇ ἐνιαχοῦ καταστάσει τείχη τῆς πόλεως.

Ἐποιήθησαν δὲ τὰ τείχη ἐκ λίθων πλακοειδῶν καὶ φαίνονται ἀρχαῖκὰ τῆς Γ'-Ε' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, ὡς τὰ τῶν Ἀμφωνῶν κτῶ.. Ἡ ἀκρόπολις κεῖται ἐπὶ τοῦ ἀκροτάτου βραχώδους ὑψώματος, νῦν Τρόχαλο καλουμένου, ἔνθα καὶ ἐπίχωσις· ἐπ' αὐτῆς ἀνασκάψαντες ἐπὶ μίαν

ἡμέραν εὕρομεν τέσσαρα τμήματα μαρμαρίνων στηλῶν ἐξ ἀναθημάτων ἢ ψηφισμάτων, ἐφ' ὧν ὑπῆρχον ἐπιγραφαὶ ἀποτριβεῖσαι ὅλως· εὐρέθη δὲ καὶ τεῖχος κυκλοτεροῦς ναύσκου, τῆς πολιούχου βεβαίως θεότητος, ὁμοίου τῷ τῆς Ἀθηνᾶς τῶν Γόννων, ὡς καὶ τμήματα γεγανωμένων καὶ ἄλλων ἀγγείων τῆς Ε'-Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος.

Λέγουσι δὲ οἱ χωρικοὶ ὅτι ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ταύτης ὑπῆρχον πρό τινων ἐτῶν ἐν τῷ ἐμφανεῖ πλεῖσται μαρμαρίναι πλάκες, ἅς οἱ κτίσται ἐπίτηδες καὶ κατ' ἐκλογὴν ἀπεκόμιζον ἐκεῖθεν ὡς χρησιμωτάτας εἰς ἐπίστρωσιν τῶν ἐστιῶν τῶν χωρικῶν. Ἡ ὕπαρξις ἀναθηματικῶν στηλῶν καὶ ψηφισμάτων ἐνταῦθα, ὡς ἐν Γόννοις, εἶναι ὄντως βεβαία, θὰ κατεκυλίσθησαν δέ, ὅσα δὲν ἀφηρέθησαν, κατὰ πάσας τὰς πλευράς, ὄντος ἐπικλινοῦς καὶ μηδαμοῦ συγκρατουμένου τοῦ ἐδάφους.

Τῆς δὲ κάτω πόλεως ἐκτεινομένης πρὸς τε τὴν πεδιάδα Νοτιῶς καὶ πρὸς τὸ ὑπῆνεμον τοῦ ρεύματος Ἀνατολικῶς (ἢ δευτέρα αὕτη ἔκτασις δὲν ἐσημειώθη ἐν εἰκ. 11 ὑπὸ τοῦ ἀντιγράφαντος τὸ ἡμέτερον πρόχειρον διάγραμμα) τὰ τεῖχη διατηροῦνται ἐνιαχοῦ καλῶς εἰς ὕψ. δύο μέτρων, ἰδίως δὲ αἱ οἰκίαι καὶ οἱ δρόμοι εἶναι ἐμφανεῖς εἰς τὸ Ἀνατολικὸν τμήμα· τοῦτο συνέβη, διότι ἡ πόλις ἐγκαταλείφθεισά ποτε δὲν κατωκλήθη εἰς μεσαιωνικοὺς οὐδ' εἰς νεωτέρους χρόνους.

Ἐνταῦθα εἶναι ἀναγκαῖον νὰ τελεσθῶσιν ἐπὶ τοῦ ναοῦ τῆς ἀκροπόλεως εὐρύτεραι ἀνασκαφαί· ὅτι δ' ἡ πόλις αὕτη εἶναι ἡ *Ἐλάτεια*, προκύπτει ἐκ τοῦ Λιβίου 42, 54.

Νοτιοανατολικῶς καὶ εἰς μιᾶς περίπου ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Ἐλατείας παρὰ τὸ χωρίον Μικρὸν Κεσερλί κατὰ τὴν δεξιάν ὄχθην τοῦ βαθυτάτου καὶ λίαν ἀποτόμου ποταμοῦ Παλλιοκαρυά, ἔχοντος ἄφθονον ὕδωρ, ὑπάρχουσιν ἐμφανῆ ἑρείπια ἐτέρας μεζζονος πόλεως, ἐπίσης ἐπὶ ὑψώμα-

τος κειμένης, μεταξύ δύο αποτόμων ρευμάτων, κλίνοντος πρὸς τὴν πεδιάδα ἠπίως· μέχρι αὐτῆς ἔφθانون τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, ἀλλ' ἐξηφανίσθησαν ἐκεῖ ὑπὸ τῶν εὐρέως ἐκχυνομένων ἐντεῦθεν χειμάρρων καὶ διὰ τῆς καλλιέργειας.

Ἐποιήθησαν δὲ τὰ τεῖχη ἀκριβῶς ὅμοια πρὸς τὰ τῆς προειρημένης πόλεως ἐκ πλακοειδῶν λίθων ἡρμοσμένων οὐχὶ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας· ἀνήκουσιν ἄρα εἰς τὴν Γ'-Ε' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδα καὶ εἶναι τὰ μὲν τῆς κάτω πόλεως ἀφανῆ τὰ πολλά, ἀλλὰ τὰ τῆς ἀκροπόλεως διατηροῦνται κάλλιον, περιέργον δὲ φαίνεται ἡμῖν πῶς οἱ ποιήσαντες τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ ἐξαιρέτου στρατιωτικοῦ χάρτου ἀξιωματικοὶ δὲν εἶδον οὐδ' ἐσημείωσαν αὐτά.

Ὅτι ἐνταῦθα κεῖται τὸ *Μόφιον*, εἶναι βέβαιον ἐκ τῶν εὐρεθεισῶν ἐπιγραφῶν· ἡμεῖς ἀνεσκάψαμεν ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὸ ὑψιστον τῆς ἀκροπόλεως, ἔνθα εὕρομεν τοιγὰρ ἰσως ναοῦ, ὁμοίου τοῖς προηγουμένοις, πολυάριθμα θραύσματα ἀγγείων ποικίλων, βάρος μολύβδινον τετράγωνον καὶ τέσσαρα τμήματα μαρμαρίνων στηλῶν μετ' ἐφθαρμένων ἐπιγραφῶν, ὧν μιᾶς διακρίνεται «ὁ δεῖνα ἀρχιφρουρήσας καὶ οἱ σύμφρουροι· στρατηγ[οῦντος δεῖνος]».

ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν μετὰ τὸ ἐν ἐρειπίοις τεῖχος τὸ χωρίζον αὐτὴν ἀπὸ τῆς κάτω πόλεως, εὕρομεν ἴχνη τοίχων σημαντικοῦ οἰκοδομήματος καὶ τμήμα στήλης μετ' ἐπιγραφῆς «Εἰρακ[λεῖ]», ἐξ ἧς εἰκάζομεν ὅτι θὰ ἔκειτο ἐνταῦθα ναὸς τοῦ Ἡρακλέους· εὐρέθησαν καὶ πολλὰ ἄλλα τμήματα στηλῶν μετ' ἀποτετριμμένων ἐπιγραφῶν, περαιτέρω δὲ παρὰ τὴν πεδιάδα τμήμα «Φω]σφόρ[ω]ι [ὁ ἀρχιφρουρὸς κτλ.]». Φαίνεται πιθανὸν ὅτι πολλαὶ ἐπιγραφαὶ κατεκυλισθῆσαν ἐκ τῆς ἀκροπόλεως μέχρι τοῦ ὑποτιθεμένου ναοῦ τοῦ Ἡρακλέους καὶ ἀπὸ τούτου μέχρι τῆς πεδιάδος.

Εὔρομεν δ' ἀνά τὰς οἰκίας τοῦ χωρίου καὶ νέας ἐπιγραφὰς ἐντεῦθεν μετακομισθείσας, τὰς ἐξῆς: ἐν τῷ κρημισθέντι τζαμίῳ παρὰ τὴν πλάτεϊαν, ἐνθα νῦν ἐγείρεται σχολεῖον ὑπάρχει μεγάλη στήλη: «Εἴρουι Δικ[αίου· [Σ]ιμίουν | δεῖνο...]ς λειτορεύουν», καὶ ἑτέρα μικρὰ «ἀρχι]φ[ρουρήσας] κ[α]ὶ οἱ σύμ[φρουροι | στρατηγούντος [..]ε[...]. Ἐν τῇ οἰκίᾳ Δ. Κούργια «Οὐρα[ν]ία· Ἀγασικρά[της δεῖνος | .νος· εὐξάμενος». Ἐν τῷ ἀχυρῶνι Μεμέτ «ἐν τῷ] ΙΚΩ ΤΟΥΤΟ ΑΜΗΝ (οἰκῶ τούτῳ)». Ἐν οἰκίᾳ Β. Ζάρα «Ἄρ]τέμιδι». Πρὸ τοῦ περιβόλου τῆς οἰκίας Κ. Κούτρα ἀκέραιος ναῖσκος μέγας μετ' ἐπιγραφῆς «Εἴρουι Δικαίου· Ἀγασίχlea Πολυ[κλ]είτου, Εὐνόμου· εἰρούισσα Δειξάρου· Νικα[το]υ· Εὐδιδ[του]». Σημειωτέον ὅτι ὁ Δικαῖος ἦτο ἥρωσ τῶν Ὑπερβορείων, ὧν περιεργότατη ἐν Μοψίῳ ἰδιάζουσα λατρεία· βλ. *Revue de Philologie* 1911, 124 N° 31-34. Ἐν τῇ οἰκίᾳ Γ. Ζάρα ὑπάρχει πλᾶξ μετ' ἰγνῶν μακρᾶς ἀποτετριμμένης ἐπιγραφῆς.

Ἡ δὲ νῦν ἐκκλησία τοῦ χωρίου, κτισθεῖσα ἐκ παλαιότητας πρὸ δεκαπενταετίας, ἐνέχει πλείστας ἐπιγεγραμμένας πλάκας μετεξεργασμένας καὶ ἀποξεσθείσας τὸ πλεῖστον· ἐπὶ μιᾶς ἀνέγνωμεν «Πο]λυ[ξ]ένα Π[αρ]μενίωνος | ἥρωσ χρη(σ)τὲ | χαῖρε»· τὸ ω καὶ C οὕτως· ἐνταῦθα ἐκομίσθησαν αἱ ἐπὶ τοῦ τζαμίου ἐντετοιχισμένοι στήλαι καὶ ἄλλαι συλλεγεῖσθαι ἐκ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως.

Ἐντεῦθεν περαιτέρω καὶ εἰς ἀπόστασιν $\frac{3}{4}$ τῆς ὥρας πρὸς τὸ χωρίον Πουρνάρ τοῦ Μεγάλου Κεσερλίου λέγεται ὅτι ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους ὑπάρχει Κάστρον (= Δάρισα ἐπὶ τῇ Ὀσση;), εἰς ὃ δὲν ἀνέβημεν.

3) Ἐρείπια τῆς Γυρτώνης.

Ἐπεὶ τὸ νῦν ἐλεεινόν, πλὴν τῆς ἐπιστάσις, χωρίδιον

Μπάκρινα, ἐφ' οὗ διακρίνεται νεολιθικός συνοικισμός μετ' ἰχνῶν ἱκανῶν ἀγγείων ἀρχαϊκῶν καὶ ἱστορικῶν χρόνων, ἐπὶ τῶν τελευταίων προπόδων τῆς Καρακόπετρας, περὶ ἧς βλ. ΠΑΕ 1910, 262 καὶ ἄνω σελ. 325, ὑπάρχει μικρὰ μὲν ἀλλ' ὀχυροτάτη ἀρχαία πόλις ἐπὶ διαζωμάτων τοῦ βουνοῦ ἐν εἴδει ἀμφιθεάτρου (εἰκ. 12).

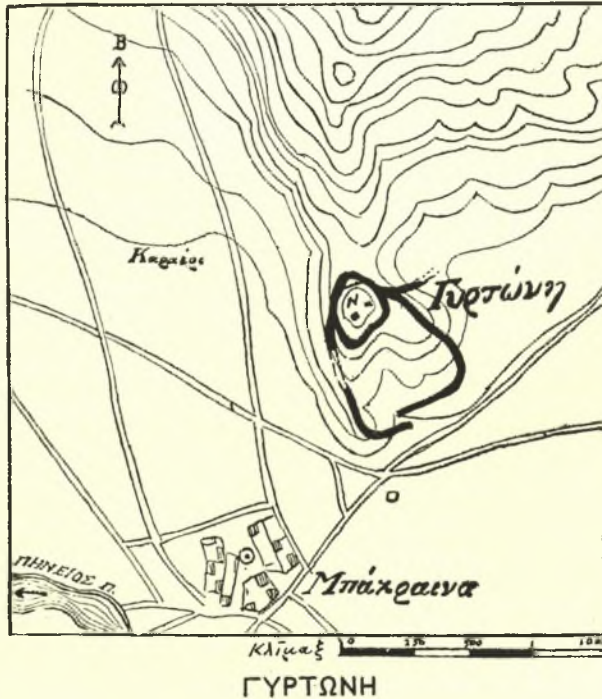
Τὰ τεῖχη αὐτῆς ὄντα ἐνιαχοῦ πολυγωνικοῦ ρυθμοῦ ἐποικήθησαν ἐκ μεγάλων πλακῶν καὶ οὐχὶ λίαν ἐπιμελῶς, καθ' ἃ τὰ τῶν προηγουμένων πόλεων, κατὰ τὸν ἀρχαϊκώτερον δὲ τρόπον, ἐντὸς τῆς Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος πιθανῶς ἔχουσι δὲ πᾶχος δύο μέτρων· μία πύλη, ἴσως ἢ μόνη τῆς πόλεως, εἶναι ἐμφανῆς Νοτίως πρὸς τὴν πεδιάδα· εἰς ἀπόστασιν ἀπ' αὐτῆς ἐνὸς σχεδὸν χιλιομέτρου ὑπάρχει κωνικός λόφος κρύπτων πιθανῶς τάφον μέγαν.

Οἱ λίθοι τῶν τευχῶν τῆς κάτω πόλεως καὶ αἱ ἔνδον αὐτῆς οἰκίαι, ὧν διακρίνονται ἐνιαχοῦ τὰ θεμέλια, ἔχουσιν ἀφαιρεθῆ μετὰ τοσαύτης ἐπιμελείας, ὥστε ἡ θέσις φαίνεται ὡς ἐπίτηδες καθαρισθεῖσα· ἐντεῦθεν βεβαίως ἐκομίσθησαν εἰς τὸ χωρίον καὶ αἱ πολλαχοῦ ἀνὰ τοὺς οἰκίσκους αὐτοῦ διακρινόμεναι μεγάλαι πλάκες, τὰ πολλὰ ἀρχιτεκτονικαὶ ἐξ οἰκοδομημάτων ἱστορικῶν Ἑλληνικῶν χρόνων· ἐπιγραφὴν τινα ἐμφανῆ ἐπὶ τινος αὐτῶν δὲν διεκρίναμεν, οὐδ' ἐν τινι περαιτέρω τουρκικῷ νεκροταφείῳ, ἔνθα φαίνονται δύο ἠύλακωμένοι κίονες.

Κάλλιον σφίζεται τὸ τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως, λίαν ἰσχυρὸν καὶ ἐξ ὀγκωδεστέρων λίθων πεπονημένον· χωρίζεται δ' αὕτη ἀπὸ τῆς κάτω πόλεως δι' ἰσχυροῦ ἐπίσης τείχους, οὗ ἔνδον ἔχουσι βεβαίως συσσωρευθῆ πάντα τὰ ἐκ τῆς ἀκροπόλεως κατακυλισθέντα ἀρχαῖα· διότι ἕνεκα τῆς κλίσεως τοῦ ἐδάφους πρὸς ταύτην μόνον τὴν διεύθυνσιν ἠδύνατο νὰ καταφέρωνται.

Ἡ θεὰ τῆς πεδιάδος ἐκ τῆς ἀκροπόλεως εἶναι θαυμα-

στή· φαίνεται ὡς θάλασσα ἐκτεταμένη, ὡς ἐκ Θαυμακῶν· εἶναι δὲ τοσοῦτον εὐκρατον ἐνταῦθα τὸ κλίμα ἐξαιρετικῶς, ὥστε, καθ' ἃ λέγουσιν οἱ χωρικοί, οὐδέποτε πίπτει χιῶν ἐνταῦθα, καὶ ὅταν ἢ περαιτέρω πεδιάς τῆς Λαρίσης καλύπτηται ὑπὸ χιόνων, ἢ πίπτουσα δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ·

Εἰκ. 12. Πρόχειρον διάγραμμα τῆς πόλεως μετὰ τῶν πέριξ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ χάρτου τῆς στρατιωτικῆς χαρτογραφικῆς ὑπηρεσίας τῆς Ἑλλάδος.

διὰ τοῦτο μεταχειρίζονται σήμερον τὴν θέσιν ταύτην ὡς «χειμαδιό», οὐσαν καὶ ἄλλως ὑπήγεμον ἐκ τοῦ Βορρᾶ καὶ ἔχουσαν ἐγγύτατα τὸν Πηνεῖόν· θὰ ἦτο δὲ ὁ τόπος οὗτος ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὁ εὐδαιμονέστατος τῆς Πελασγιώτιδος καὶ διὰ τὸ ἐκτάκτως εὐφορον καὶ διὰ τὴν ἠπιότητα καὶ

εὐκрасίαν· σήμερον ἡ ἔλλειψις δένδρων, καίτοι παράκειται ὁ Πηνεῖος, καθιστᾷ τὸν τόπον αὐχμηρὸν καὶ πνιγηρὸν ἐν μέσῳ ἔτι Νοεμβρίῳ μηνί.

Ἐπὶ τοῦ ὑψίστου σημείου τῆς ἀκροπόλεως εἶδομεν οἰκοδόμημα ἀρχαῖον, τετράγωνον, μετὰ περιδόλου μακροῦ, εὐρομεν δὲ ἄνευ σκαφῆς ἤδη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τμηματὰ μαρμαρίνων στηλῶν ἐκ ψηφισμάτων καὶ ἀναθηματικῶν ἐπιγραφῶν· ἐκ τούτου καὶ τῆς προλεγεθείσης κλίσεως τοῦ ἐδάφους νομίζομεν ὅτι ἀνασκαφὴ τις ἐνταῦθα ἤθελεν ἀποδώσει πλεῖστα εὐρήματα, πλείονα τῶν ἐν Γόννοισι καὶ Ὀμολίῳ· διότι οὐδαμοῦ ὑπάρχουσι μεταγενέστερα ἔγνη, οὐδὲ νεωτέρα πόλις ἐγγύς, ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι τὸ ὑλικὸν ὅν ἀπεκομίσθη οὐδὲ διαταράχθη, ἀλλ' εὐρίσκειται κατὰ χώραν.

Ὅτι ἐνταῦθα ἔκειτο ἡ περίφημος *Γυρτώνη*, θεωροῦμεν πιθανώτατον καὶ ἴσως θὰ ἀποδείξωμεν τοῦτο εὐθέτως. Σημειωτέον ὅμως ὅτι περαιτέρω Βορειοδυτικῶς εἰς τοὺς πρόποδας ἐπίσης τῆς Καρακόπετρας, ἔνθα ὁ Πηνεῖος εἰσέρχεται εἰς τὴν ὄρεινὴν κοίτην, παρὰ τὸ νῦν χωρίον Σατόμπασι, λέγουσιν οἱ χωρικοὶ ὅτι ὑπάρχει ὅμοιον Κάστρο, ὅπερ δυστυχῶς δὲν κατέστη δυνατὸν ἐφέτος νὰ ἐπισκεφθῶμεν.

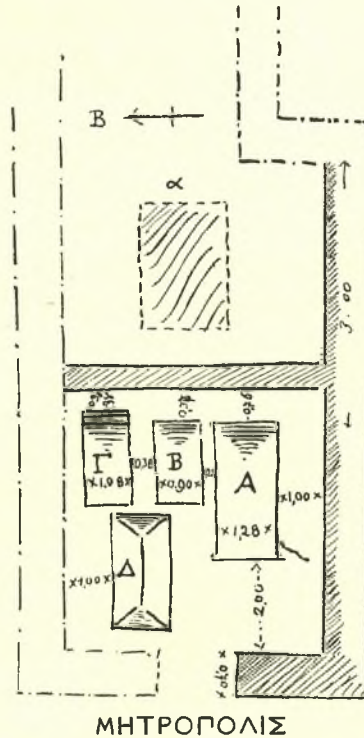
Γ) Ἐν Μητροπόλει Ἑστιαιωτίδος.

1) Τάφοι τετραγώνου τῆς Β' - Α' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος.

Περὶ τῆς Μητροπόλεως ἐγράψαμέν τινα ἐν ΠΑΕ 1909, 171 προκειμένου περὶ τετραγώνου τάφου πλουσιωτάτων καὶ λίαν σημαντικῶν κτερισμάτων, συληθέντος τὰ πολλὰ ὑπὸ χωρικῶν· ὁ τάφος οὗτος ἀποδίδεται ἐν εἰκ. 13 ὑπὸ τὸ στοιχεῖον α' νῦν οὐδὲν ἔγνος αὐτοῦ σώζεται, ἀποκομισθέντων καὶ τῶν λίθων ἔτι αὐτοῦ ἀπάντων ἕνεκα τῆς ὑπαρ-

χούσης σπάνιος πετρῶν ἐν γένει ἀνά τὰ πλησίον χωρία.

Πέρυσιν εὔρον ἐγγὺς τοῦ α ἕτερον τάφον οἱ χωρικοί, ὃν ἀνέσκαψεν ὁ καθηγητῆς τοῦ ἐν Καρδίτῃ Γυμνασίου Κ. Παππαδημητρίου· τὰ ἐξ αὐτοῦ εὐρήματα, μικρᾶς ὄντα σημασίας, μετεκομίσθησαν εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον Ἀθη-

Εἰκ. 13. Συστὰς τετραγώνων τάφων τῆς Β'-Α' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος.

νῶν· δηλοῦται δ' ἐν τῷ παρακειμένῳ προχείρῳ διαγράμματι ἡμῶν ὁ τάφος οὗτος διὰ τοῦ στοιχείου Α· τὸ πῶμα αὐτοῦ ἔχει μῆκος 2.18, πάχ. 0.28.

Ἐφέτος ἀνεσκάψαμεν ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης, ἣτις καλεῖται Καλαμιὰ, τρεῖς ἐτέρους τάφους· ἐν πρώτοις εὔρο-

μεν κατὰ τὴν σκαφὴν πλήθη κεράμων στέγης, ἀγγείων μαγειρικῆς χρήσεως, ἐτέρων λεπτοτέρας τέχνης καὶ σκύφων Μεγαρικῶν μετ' ἀναγλύφων κοσμημάτων καὶ παραστάσεων ἱκανῶς σημαντικῶν· μετ' οὐ πολὺ συνηντήσαμεν πηλόκτιστον τοῖχον ἐκ μικρῶν ποταμίων λίθων ἐπιμελῶς καὶ ἰσχυρῶς ἐκτισμένων ἐπὶ τινὰς δόμους, ἐν ᾧ τὸ λοιπὸν τοῦ ὕψους θὰ ἀπετελεῖτο ἐκ πλίνθων ὠμῶν, καθ' ἃ καὶ σήμερον κτίζουσιν ἐν τῷ χωρίῳ Παλαιοκαστρῷ καὶ τοῖς παρακειμένοις.

Οἱ τοῖχοι οὗτοι ἀπετέλουν τετράγωνον οἰκοδόμημα ἱκανῶς μέγα, ἔχον εἴσοδον ἐκ Δυσμῶν, ὡς δεικνύει ἡ εἰκ. 13, καὶ χωριζόμενον εἰς δωμάτια μὴ ἀνασκαφέντα· πλήν τῶν ἀγγείων εὐρέθησαν καὶ τμήματα χαλκωμάτων, σπλεγγίδιων, ἐπιγεγραμμένων κεράμων καὶ τινὰ Θεσσαλικά νομίσματα τῶν χρόνων τοῦ Ἀδριανοῦ.

Ἡ σχέσις τοῦ οἰκοδομήματος τούτου πρὸς τοὺς ἐν αὐτῷ τάφους δὲν δύναται νὰ ἐξακριβωθῇ ἀναμφισβητήτως· ἐπειδὴ οἱ τάφοι κεῖνται βαθέως, οἱ δὲ τοῖχοι οὐδαμοῦ ἤψαντο αὐτῶν, δύο ὑποθέσεις δύναται τις νὰ ποιήσῃ περὶ αὐτοῦ· ἢ ὅτι τὸ κτίσμα τοῦτο ἐποιήθη χάριν τῶν τάφων ὡς περιοχὴ αὐτῶν, ἢ ὅτι εἶναι αὐτοτελὲς καὶ ἄσχετον πρὸς τοὺς τάφους, ποιηθὲν πάμπολλα ἔτη μετ' αὐτοῦ καὶ κατὰ σύμπτωσιν μηδαμοῦ ἀψάμενον αὐτῶν· οὕτως οἱ κτίσαντες αὐτὸ καὶ κατοικήσαντες ἐν αὐτῷ ἠγνόουν ὅλως ὅτι ὑπῆρχον ὑποκάτω τάφοι, μάλιστα πολῦτιμα ἀντικείμενα περιέχοντες.

Ὅτι ἡ δευτέρα αὕτη εἰκασία εἶναι ἡ μόνη πιθανή, δεικνύουσι τὰ εὐρεθέντα ἀγγεῖα χρήσεως, πάντα περὶ τοὺς τάφους καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ εἰς μικρὸν βάθος ἀπὸ τοῦ νῦν ἐδάφους εὐρεθέντα, ἐν ᾧ οἱ τάφοι κεῖνται ἱκανῶς βαθύτερον αὐτῶν, ὠρισμένως 1 μέτρον περίπου.

Ὁ τάφος Β εὐρέθη ἔχων ἄνω ἐπὶ τοῦ πώματος γον-

δρὴν πλάκα πρὸς στερέωσιν· τὸ πῶμα ἐκ σκληροῦ ἀμμο-
λίθου ὑποκυάνου ἔχει μῆκ. 2.28, πᾶχ. 0.22· ἐποιήθη δ'
ἐκ σαρκοφάγου ἀπλῆς λίθου ἀμμώδους ὑποκυάνου, ἥτις
ἔχει ἔσωθεν μετρομένη μῆκ. 1.87, πλάτ. 0.57, βᾶθος
0.45· τὸ πᾶχ. αὐτῆς εἶναι 0.12.

Ἐν αὐτῷ εἶχε ταφῇ εἰς νεκρός· εὐρήματα ἔσχομεν
δώδεκα χρυσᾶ ὠραιότατα κομβία, μέγαν χρυσοῦν δακτύ-
λιον μετὰ λίθου ἐγγεγλυμμένου ἐντέχνως, στρογγύλον
ἔλασμα καὶ φυλλάρια χρυσᾶ, χρυσοῦν ἀποτύπωμα νομί-
σματος τῆς πρώτης Ῥωμαϊκῆς τριανδρίας πιθανῶς, ἀγ-
γεῖον λεπτὸν χαλκοῦν ἐφθαρμένον, τρία ἐργαλεῖα τορευ-
τικά σιδηρῶν καυλῶν μετὰ εἰλιγμάτων ὀστείνων καὶ τινὰ
πήλινα σωληνοειδῆ ἀβαφῇ ἀγγεῖα κοινοῦ τύπου.

Ὁ τάφος Γ ἔφερε πῶμα ἐξ ἀμμολίθου ἐπίσης, εἰλημ-
μένον ἐκ μεγάλου τινὸς οἰκοδομήματος· διότι εἶχε γει-
σοειδῆ εἰσοχὴν καὶ ἦτο ἐμφανῶς μέλος ἀρχιτεκτονικόν,
θραυσθὲν μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ τάφου ἐπίθεσιν· ἔφερε καὶ
σύμβολον διὰ τῆς σφύρας ὡς μέγα Γ· θὰ ἐλήφθη ἐξ ἀρ-
χαίου τινος οἰκοδομήματος.

Ἐκεῖτο δὲ ὁ νεκρὸς ἐν σαρκοφάγῳ ὁμοίᾳ τῇ προηγου-
μένη, ἥς τὸ μῆκ. 1.83, πλάτ. 0.82, πᾶχ. 0.13, βᾶθ.
0.52 καὶ μετὰ πολλῶν χωμάτων, ἐν οἷς θραύσματα ἀγ-
γεῖων μελανοβαφῶν τῆς Δ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος τὰ
ὅστ' αὐτοῦ εἶχον γίνεαι κόνις· φαίνεται ἀνήκων ἀώρῳ ἔτι
ἀνθρώπῳ. Μετ' αὐτοῦ εὐρέθησαν φυλλάριά τινὰ χρυσᾶ,
δακτύλιος καὶ πόρπη ἀργυρᾶ, σιδηροῦν τι ἀντικείμενον ὡς
μακρὰ λαβὴ καὶ ἀγγεῖον πήλινον σωληνοειδὲς τεθραυσμένον.

Πλουσιώτατος πάντων ὑπῆρξεν ὁ τάφος Δ, κείμενος
πάντων βαθύτατα· τὸ πῶμα αὐτοῦ ἐκ λευκοῦ μαρμάρου
ἐποιήθη κατὰ μίμησιν στέγης· τὰ ἔνδον ἀπετελεῖτο ἐκ
τεσσάρων ὀρθῶν μαρμαρίνων πλακῶν βεβαθυσμένων κατὰ
τὰς ἀκμὰς ἐφ' ἱκανὸν καθέτως, ἵνα ἀρμύσῃσι καλῶς ἀλ-

λήλαις· ὑποκάτω ἔφερε μεγάλην μαρμαρίνην πλάκα ὡς ὑπόστρωμα. Αἱ διαστάσεις τοῦ πώματος: τὸ μὲν μῆκος ἄγνωστον, διότι δὲν ἔβημεν κατ' αὐτὸ ὄλον, πλάτ. 0.98, πᾶχ. 0.23· τοῦ τάφου ἔνδον τὸ μῆκ. 2.05 (τὸ πῶμα ἄρα θὰ ἦτο μείζον κατὰ τι), τὸ πλάτ. 0.75, τὸ βάθ. 0.86.

Ἐν αὐτῷ ἦσαν τεθαμμένοι τρεῖς νεκροὶ μὴ καλυπτόμενοι ὑπὸ χωμάτων, ἀλλ' ὑπὸ πηλώδους χώματος ἐπὶ ὕψ. μόλις 0.03, ἐν ᾧ τὰ λοιπὰ ἦτο κενός· τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἦτο στεγανῶς πεπωματωμένος οὕτως, ὥστε ἠμποδίζοντο τὰ ὕδατα νὰ εἰσέλθωσιν. Ὁ πρῶτος νεκρός, ὁ καὶ κύριος, τὸ πολὺ τοῦ τάφου κατέχων, ἔκειτο κανονικῶς, ἔχων τὴν κεφαλὴν πρὸς Ἀνατολὰς· κατὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἔκειντο ὡς ἐν σωρῷ οὐχὶ κανονικῶς οἱ λοιποὶ δύο ἔχοντες τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ Νοτιοανατολικά, τεθειμένοι ἄρα λοξῶς τὰ πολλὰ κατὰ τὸ πλάτος τοῦ τάφου· ἐκ τούτου καὶ τῶν ὀστέων δύναται τις νὰ εἰκάσῃ ἢ ὅτι ἦσαν μικρόσωμοι, ἐν ᾧ ὁ κύριος νεκρὸς ἦτο σημαντικῶς ὑπέρτερος τοῦ κοινοῦ ὑψηλοῦ ἀναστήματος, ἢ μᾶλλον ὅτι εἶχον ταφῇ ἤδη πρότερον καὶ τεθέντος ἑτέρου ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ, τὰ ὀστᾶ τῶν προὔπαρχόντων συλλεγέντα ἐτέθησαν εἰς τὸ ἄκρον.

Κτερίσματα τοῦ μὲν κυρίου νεκροῦ ἦσαν πέντε μακρὰ χρυσᾶ ἐλάσματα, τεσσαράκοντα καὶ δύο χρυσᾶ φύλλα, εἷς δακτύλιος χρυσοῦς ὠραιότατος μετὰ λίθου, ἐφ' οὗ ἐγγεγλυμμένος τεχνικώτατα ἵππος ἀπὸ ῥυτῆρος καλπάζων. Τῶν δὲ δύο ἑτέρων νεκρῶν ὑπῆρχον κτερίσματα τάδε: διακόσια τεσσαράκοντα ἐπτὰ φύλλα καὶ φυλλάρια χρυσᾶ, δύο χαλκᾶ ἀγγεῖα οὐχὶ μεγάλα, δύο ὑάλινα μεγάλα παραλληλεπίπεδου σχήματος, μία κλεῖς μεθ' ὄλων τῶν ἐξαρτημάτων, μία χαλκῆ σπλεγγίς, πήλινον ἀγαλμάτιον καθημένου πιθήκου, κρίκοι καὶ ἤλοι μικροὶ χαλκοῖ καὶ σιδηροῖ πολυάριθμοι καὶ ὀστέινον κυκλωτερές ἐν εἴδει νομί-

σματος ἀντικείμενον μετ' ἐγγεγλυμμένης κεφαλῆς πωγωνοφόρου ἀνδρός.

Θεωροῦμεν πιθανὸν ἔνεκα τῶν εὐρημάτων ὅτι οἱ νεκροὶ εἶχον τεθῆ ἔντός φερέτρου πολυτελῶς κεκοσμημένου διὰ τῶν χρυσῶν φύλλων καὶ ἐλασμάτων· οὕτω μόνον δύναται νὰ ἐρμηνευθῶσιν οἱ πολλοὶ καὶ ποικίλοι ἥλοι, ὧν οἱ μὲν ἐχρησίμευον πρὸς ἀρμογὴν τῶν ξύλων τοῦ φερέτρου, οἱ δὲ πρὸς καθήλωσιν τῶν κοσμημάτων αὐτοῦ, καθ' ἃ καὶ σήμερον ἐν Ἑλλάδι, πλὴν τῶν Ἀθηνῶν, πρᾶττουσι.

Περὶ τοὺς τάφους τούτους ἐγγὺς δοκιμάσαντες πολλαχοῦ δὲν εὐρομεν σημεῖα ἐτέρων· τὰ ἐκ τούτων ἀποτελέσματα σκοποῦμεν νὰ ἐκθέσωμεν εὐρύτερον μετ' εἰκόνων ἐν τῇ Ἀρχαιολ. Ἐφημερίδι.

2) Μέγας ναὸς ἐν τῇ πόλει.

Κατὰ τὸ πέρας τῆς ἀνω ἀνασκαφῆς τῶν τάφων ἐδοκιμάσαμεν περαιτέρω Βορείως ἐπὶ πεπλατυσμένου ὑψώματος τῆς πεδιάδος παρὰ τοὺς τελευταίους ἐπ' αὐτῆς οἰκίσκους τοῦ χωρίου· ἐκεῖ εὗρε πέρυσιν ὁ Εὐάγ. Κωτούλας χαλκῆν κεφαλὴν φυσικοῦ μεγέθους μετακομισθεῖσαν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Μουσεῖον· φαίνονται δὲ κατὰ τὰ ἐγγὺς τῶν πέριξ σπόνδυλοι μεγάλων δωρίων κίωνων πώρινοι καὶ ἕτερα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ βάρθρα σημαντικοῦ ἀρχαίου οἰκοδομήματος, παρ' ὃ ἐποιήθη κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἢ πρώιμον Χριστιανικὴν περίοδον ἕτερον ἐξ ὀπτοπλίνθων καὶ ἀσβέστου.

Ἡ θέσις αὕτη, ὡς διηγοῦνται οἱ χωρικοί, ἐχρησίμευσεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη ὡς μέγα λατομεῖον· ἐντεῦθεν ἐξήχθησαν πλεῖστοι σπόνδυλοι κίωνων καὶ ἄλλαι πλάκες, ὧν πολλαὶ ἐπιγεγραμμέναι, μετακομισθεῖσαι τὸ μὲν εἰς Καρδίτσαν, πρὸς ἰδρυσιν μάλιστα τῆς ἐκεῖ μεγάλης ἐκκλησίας τοῦ Ἀγ. Κωνσταντίνου, τὸ δὲ εἰς τὰ παρακείμενα

χωρία Τσαούση, Ρούσσου, Φράγκου πρὸς κτίσιν ἐκκλησιῶν καὶ οἰκιῶν, καὶ εἰς αὐτὸ τὸ Παλαιόκαστρον ἐννοεῖται διὰ τοὺς αὐτοὺς σκοποὺς· μόλις δ' ἀπὸ τῆς ἀφίξεως ἡμῶν ἐν Θεσσαλίᾳ ἤμποδίσθη ὁπωσδήποτε ἡ τοιαύτη βεβήλωσις.

Ἐνταῦθα εὔρομεν στερεοβάτην ἐκ μεγάλων τετραγώνων λίθων, ὃν ἀπεκαλύψαμεν μέχρι μήκους 9.54 προχωροῦντα ἔτι περαιτέρω· εὐρέθη καὶ ἡ γωνία αὐτοῦ διερρηγμένη καὶ ἐν ἀταξίᾳ· οὗτος κεῖται εἰς βάθ. ἐνὸς μέτρου ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους, τὰ δ' ἔσω αὐτοῦ ἔχουσιν ἐξορυχθῆ πολλοῦ. Ἐν τοῖς χώμασιν εὔρομεν νομίσματα τινα, λύχνους μετ' ἐμβλημάτων ἀναγλύφων, τμήματα σκύφων Μεγαρικῶν καὶ ἀγγείων μελανοβαφῶν τῆς Ε'-Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, ἀποκόμματα χαλκωμάτων κτλ..

Πιθανῶς ἐνταῦθα ἔκειτο ὁ ναὸς τῆς πολιούχου θεᾶς Καστνίας Ἀφροδίτης, φερομένης ἐπὶ νομισμάτων τῶν Μητροπολιτῶν, ἧς τὴν λατρείαν περιγράφουσιν ἰκανῶς ἄσυνήθη οἱ ἀρχαῖοι.

Τὰς δὲ ὑπαρχούσας τέως γνωστὰς ἀνά τὸ Παλαιόκαστρον ἐπιγραφὰς καὶ ἄλλα ἀρχαῖα καὶ ἐτέρας νέας, μετεκομίσσαμεν εἰς τὸ Μουσεῖον Βόλου καὶ θὰ δημοσιεύσωμεν ἐν τῇ γνωστῇ σειρᾷ τῶν ἡμετέρων ἀνεκδότων Θεσσαλικῶν ἐπιγραφῶν.

3) Λαογραφικά· τοπωνυμιαί.

Ἄξια σημειώσεως εἶναι τελετὴ τις τελουμένη ἐν Παλαιοκάστρῳ καὶ τοῖς πέριξ χωρίοις τῆς πεδιάδος μόνον, διότι περαιτέρω ἐπὶ τῶν ὄρεινῶν χωρίων εἶναι ἄγνωστος, καλουμένη τὰ *Ρογκάτοια* (ὡς καλοῦνται τὰ *Κάλαντρα* κττ.). Τελεῖται δὲ ἀπὸ τῆς 4-6 Ἰανουαρίου ἐκάστου ἔτους ὑπὸ νέων ἀνδρῶν καὶ πραγματικὸν ἰδιαιτέρον σκοπὸν ἔχει τὴν ὑπ' αὐτῶν ὄψιν τῶν κορασιῶν ἐκάστου χωρίου πρὸς

ἐκλογὴν συζύγων μεταξὺ αὐτῶν, ἀπαγομένων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἵνα μάλιστα μὴ πληρώσωσιν οἱ σύζυγοι τῷ πατρὶ τῆς νύμφης τὴν ἐπιζομένην μόνον ἐν τοῖς χωρίοις τῆς πεδιάδος ἐπίσης χρηματικὴν ἀμοιβήν.

Οἱ νεανῖαι ἐνδύονται δέρματα προβάτων καὶ αἰγῶν, φοροῦσιν Ἀθιγγανικὰ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐνδύματα, προσθέτους γενειάδας καὶ προσωπίδας, ἐξαρτῶσι δὲ ἀφ' ἑαυτῶν κώδωνας πολλούς, παλαιὰ ὄπλα, ξίφη, μαχαίρας· εἰς τούτων στολιζέται ὡς νύμφη, ἕτερος ὡς γαμβρός, ἄλλος ὡς «ἀράπης», ὢν κατάφορτος κωδῶνων καὶ ὄπλων.

Οὕτως ἀποτελεῖται τὸ *Ρογκάτσι* καὶ μεταβαίνει εἰς τὰ πλησίον χωρία, ψάλλον ἀπὸ οἰκίας εἰς οἰκίαν ἄσματα ἰδιαίτερα δι' ἕκαστον φύλον, ἡλικίαν, ιδιότητα κτλ., π.χ. τῷ ἰδιοκτῆτῃ τῆς οἰκίας:

ἀφέντη μου 'ς τὴν τάβλα σου χρυσῆ καντήλα φέγγει·
κι' ἀπὸ τὰ παραθύρια σου λάμπειν ὁ κόσμος ὅλος κτλ., ἢ
ἀφέντη μ' μετὰ τὰ κόκκινα, πασσά μ' μετὰ τὰ γαλάζια κτλ.

τῇ συζύγῳ αὐτοῦ ἢ ὑπάνδρῳ ἐν γένει:

κάθετ' ὁ ἀφέντης κάθεταί μετὰ τὴν κερά 'ς τὸ γόνα·
'ς τὰ γόνατα τὴν κράταε, 'ς τὰ μάτια τὴν τηράει·
— κερά μ' δὲν εἶσαι ῥοδινή, κερά μ' δὲν εἶσαι ἄσπρη κτλ.

πρὸς ἀνυπάνδρους κόρας:

ἐδῶ μαντήλια κρέμονται, ἐδῶ μαντήλια σειόνται·
ἐδῶ 'χουν νιὰ κόρη ξανθὴ καὶ θεὸ νὰ τὴν παντρέψουν·
τὴν εἶδ' ὁ γυιὸς τοῦ Βασιλιά, τὴν εἶδ' ὁ γυιὸς τοῦ Ῥήγα·
τὴν εἶδαν τριὰ ὄρχοντόπουλλα 'πὸ μέσ' ἀπὸ τὴν Πόλι κτλ.

εἰς παιδιὰ μικρά:

ἓνα μικρὸ μικρούτσικο, σπυρὶ μαργαριτάρι κτλ.

Ἐπίσης ὑπάρχουσιν ἰδιαιτέρα ἄσματα πρὸς γέροντας, γράϊας, ἐν τῇ ξένη μένοντας κττ..

Ἄσάκις συναντηθῶσι δύο Ῥογκάτσια τὸ θεωροῦν ἑαυτὸ ἰσχυρότερον προεκβάλλει τὸν Ἀράπη καὶ τὸν γαμβρόν, οἵτινες ἐξάγοντες διασταυροῦσι τὰς σπάθας αὐτῶν, ὑφ' ἧς ὀφείλει νὰ διέλθῃ ἀνὰ ἕκαστον μέλος τὸ ἕτερον Ῥογκάτσι· ἂν δὲν δεχθῆ, ἀντιμάχεται καὶ ἐντεῦθεν προκύπτει πεισματώδης ἀγὼν κατ' ἀρχὰς μὲν διὰ τῶν χειρῶν καὶ ξύλων, κατόπιν δὲ διὰ τῶν ὀπλων, ἕως οὗ ἢ διαλυθῶσι φονευομένων τινῶν, ἢ ὑποχωρήσῃ τὸ ἕτερον.

Θέσεις δὲ καλοῦνται ἐν Παλαιοκάστρῳ καὶ τοῖς περίξαι ἐξῆς: ἡ Γαύρια, ποτάμιον μέγα τοῦ χωρίου τούτου ῥέον διὰ τοῦ χωρίου Πετσαρῆ καὶ χυνόμενον εἰς τὴν Βασιλιάκα, ἧ ἔστιν ἕτερον ποτάμιον ἐκ Παπαράντζας προερχόμενον· Κούτρα, ἔνθα ἡ ὑψηλοτέρα ἀκρόπολις τῆς Μητροπόλεως, Σκιά, Φτέματα, Ῥάχι, Κουτσούφλιανη, ἕς τὰς Γαυρῶνες, Καστρόλογγο, Καπριάνη, Παλιάμπελα, Τρόχαλο, Τσαπόγα, Πόρτα, Κυπριώτη, ἕς τὴ Γαυρώνα, ἕς τὴν Πάσχα, Κλιμα, Ῥαζοπούλα, Κολοκθιά, Ῥάζια, Μαυρόες, Χιλιαδοῦ, ἕς τοῦ Καρούτη, Βουργάρα, ἕς τὴ Λέβινη, ἕς τὴν Εἶνα, Βαρκά-Βρούσι, Κιούγγι, Ξηροπόταμο, Βαζούρια, Λαπαρδᾶς (ποταμός).

Παρὰ τὸ χωρίον Πορτίτσα καλεῖται σπήλαιόν τι ἐπὶ τοῦ ὄρους Βομπρότρυπα, ἔνθα λέγεται ὅτι ὑπάρχει Κάστρο, λεγόμενον Στεφάνι ἐκ τῆς στρογγυλότητος· ἐντχῦθα οἱ χωρικοὶ τῶν περίξαι μετακομίζουσι τὰ ἄρρωστα (βομπιῶ κα κοινῶς) βρέφη καὶ διαβιβάζοντες ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἕτερον ἄνοιγμα τοῦ σπηλαίου ἀφίνουσι νὰ πέσωσι τὰ ἐνδύματα αὐτῶν καὶ ἐκ τούτου νομίζουσιν ὅτι σώζονται ἀπὸ τῆς ἀσθενείας γινόμενα ὑγιᾶ.

ΙΑ') Ἐν Κιλελέρ τῆς Λαρίσης.

"Ἰχνη ἀρχαίας πόλεως (τοῦ Ἀρμενίου;).

Τὸ χωρίον Κιλελέρ κεῖται ἀριστερὰ τῆς σιδηροδρόμου κῆς γραμμῆς ἐκ Γκερλί εἰς Λάρισαν εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας σχεδὸν ὥρας ἀπὸ τῆς ὁμωνύμου στάσεως· ὑπέρκειται δὲ τοῦ χωρίου μέγας νεολιθικὸς συνοικισμὸς, ἐφ' οὗ τζαμίον ἐν ἐρείπιοις πλὴν τοῦ μιναρέ, πεποιημένον ἐκ πλακῶν ἐξ ἀρχαίων οἰκοδομημάτων, ἰδίως δ' ἐκ τάφων ἱστορικῆς περιόδου.

Μεταξὺ τῆς στάσεως καὶ τοῦ χωρίου ἐν θέσει Κούμνια εὔρε χωρικὸς καλλιεργῶν ἐν ἀγγεῖον πλήρες ἀργυρῶν νομισμάτων τοῦ Φιλίππου, Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, Λυσιμάχου κττ., ὧν πολλὰ κατασχεθέντα παρεδόθησαν τῷ Νομισματικῷ Μουσείῳ Ἀθηνῶν.

Αἰτήσῃ τῶν ἰδιοκτητῶν ἀνασκάψαντες ἐνταῦθα ἐπὶ μικροῦ ἐπάρματος τῆς πεδιάδος, εὔρομεν θραύσματα ἀγγείων τῆς Ε'- Γ' π. Χρ. ἑκατονταετηρίδος, ἴσως ἐκ μεγάλων πλημμυρῶν παρασυρθέντα, διότι οὐδαμοῦ διακρίνεται ἰχνη οἰκοδομημάτων ἀρχαίων ἢ ἄρα δὲν ὑπῆρχον, ἢ ἦσαν πάντα πλινθόκτιστα· μετ' αὐτῶν εὐρέθησαν καὶ ἔγχρωμα νεολιθικὰ ἀγγεῖα κοινοῦ τύπου ὅμοια τοῖς ἐν Διμηνίῳ.

Περαιτέρω τοῦ χωρίου πρὸς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους τῶν Κυνὸς Κεφαλῶν ὑπάρχει βουνὸς Ντάς'- Τεπὲ καλούμενος, ἔνθα εἶδομεν λαξευτοὺς ἐπὶ τοῦ βράχου τάφους, πάλαι ἠνεφγμένους. Παρ' αὐτὸν καὶ τὸ χωρίον Ἀλίτσι ὑπάρχει ἐκκλησία, ἔνθα κιονόκρανον βυζαντιακὸν παλαιότερας καὶ ἐγγὺς ὕψωμα χωματῶδες, ἴσως πολυάνδριον.

Λέγεται δ' ὅτι ὑψηλότερον κατὰ τὰ μέσα τοῦ ὄρους

ἐν θέσει Βυθός ὑπάρχει Παλαιόκαστρον τετειχισμένον διὰ μεγάλων λίθων οὐχὶ ἐπιμελοῦς λαξεύσεως· ὄντως δὲ μακρόθεν φαίνεται μέγα ἐπίπεδον ὕψωμα ὡς ἀκρόπολις ἱστορικῶν χρόνων καὶ πιθανῶς ὑπάρχει ἐνταῦθα πολίχνη τις ἀρχαία, ἴσως τὸ Ἀρμένιον τῆς ἱστορικῆς περιόδου, ὡς ἤδη ἠγάσαμεν ἐν ΠΑΕ 1910, 232. Περαιτέρω Βορειοδυτικῶς πρὸς τὴν Κραννῶνα διακρίνεται ἐπὶ τῶν προπόδων τοῦ ὄρους ἕτερον μέγα Παλαιόκαστρον.

IB') Ἐν Δολοπία.

1) Ἀρχαῖαι πόλεις ἀπὸ Καίτσης εἰς Σμόκοβον.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους ἐν ὥρᾳ λίαν ἀκαταλλήλῳ διετάχθημεν νὰ μεταβῶμεν εἰς Δρανίσταν Δολόπων, χωρίον κείμενον ὑψηλὰ ἐπὶ τοῦ δασωδεστάτου καὶ μεγαλοπρεποῦς ὄρους Ἰτάμου, τελευταίου Νοτίου τμήματος τῆς Πίνδου.

Μία ὁδὸς πρὸς τοῦτο εἶναι ἢ ἐκ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Καίτσης· τοῦ χωρίου τούτου ὑπέρκειται ὑψηλὸν βουνόν, ἐφ' οὗ τείχη ἀρχαίας πόλεως· ἡ ἀκρόπολις ἔχουσα ἰκανὴν ἐπίχωσιν διατηρεῖ πιθανῶς σημαντικὰ ἀναθήματα, ὡς ἡ τῶν Γόννων καὶ αἱ ὅμοιαι· λέγεται ὅτι σφύζονται πολὺ καλῶς τὰ τείχη ὡς καὶ πύλη· ἐκ τοῦ χωρίου ἀπεστειλαμέν εἰς Βόλον ἀνάγλυφον ἐπιτύμβιον πλάκα, ἐφ' ἧς τῶν πλευρῶν ὑπάρχουσιν ἀπελευθερωτικαὶ ἐπιγραφαί, οὐχὶ ὀρθῶς ἐν τισιν ἐκδοθεῖσαι ἐν IG IX² 228.

Ἐτερον σημαντικὸν φρούριον λέγεται ὅτι ὑπάρχει παρὰ τὸ χωρίον Πάπα σφζόμενον ἐν καλῇ καταστάσει· ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως αὐτοῦ, ἔνθα ὑπάρχει «πέτακας», ἧτοι σωρὸς λίθων, λέγουσιν οἱ ποιμένες ὅτι εἶδον πολλὰς λευκάς πλάκας πλήρεις γραμμάτων· ἄλλοι λέγουσιν ὅτι εἶναι δύο Κάστρα ἐκεῖ, χωριζόμενα διὰ βεύματος· ὑπάρχει δὲ καὶ

σπήλαιον « πού το φιλογοῦνε », ἤτοι διαφημίζουσιν ὡς σημαντικὸν οἱ περιόικοι.

Τρίτον Παλαιόκαστρον ἐπὶ τοῦ Ἰτάμου εἶναι τὸ τῆς Δρανίστης, περὶ οὗ ἐν τοῖς κάτω· σημειωτέον ὅτι ἐκ Καίτης ἄγει ἀτραπὸς διὰ τοῦ δάσους ἐπὶ πολλὰς ὥρας εἰς Δρανίσταν, καθ' ἣν ἀτραπὸν παρετηρήσαμεν πολλαχοῦ ἴχνη ἀρχαίας ὁδοῦ.

Τέταρτον Δολοπικὸν φρούριον, Παλιόκαστρο καλούμενον, κεῖται μίαν ὥραν μακρὰν τῆς Δρανίστης ἐπὶ ὑψηλοῦ δασώδους βουνοῦ μεταξὺ τῶν ρευμάτων Κόκλα καὶ Γκελανίτη· σφίζεται ἐν ἀρίστη καταστάσει καὶ εἶναι πολυγωνικόν, ὡς τὰ πλεῖστα τῆς Δολοπίας· λέγεται ὅτι ἔχει δύο πύλας μετὰ κλιμάκων λιθίνων καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς σωρὸν πλακῶν ἐξ ἐρειπίων ναοῦ πιθανῶς.

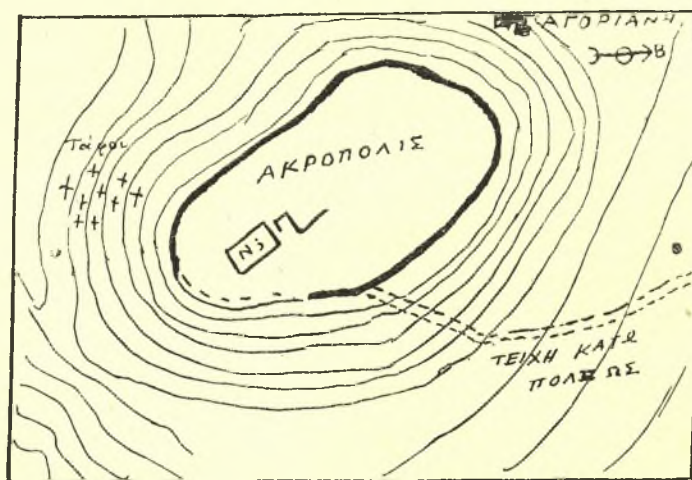
Πέμπτον Κάστρον λέγεται ὅτι ὑπάρχει ὑπὲρ τὸν Σμόκοβον καὶ ἕκτον οὐχὶ λίαν μακρὰν παρὰ τὸ χωρίον Θραψίμι. Ἐβδομον μνημονεύουσιν ἐν θέσει Κυδωνιά μίαν ὥραν μακρὰν τῆς Παλιολιαντισσοῦς· Τοῦτο λέγουσιν ὅτι εἶναι μέγα καὶ ἔχει κτισθῆ διὰ μεγάλων πολυγωνικῶν λίθων.

Ὅγδοον ἀναφέρουσι τὸ λεγόμενον Κάστρο ἡμίσειαν ὥραν ὑπὲρ τὸ χωρίον Βαρμπόπι ἐν θέσει Ἀίλιξ· ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχει μέγας θολωτὸς τάφος, ἔνθα οἱ ποιμένες συλλέγουσιν ὕδωρ· οὕτω βεβαιοῦσι τὰ περὶ τοῦ τάφου ἐκεῖ οἱ ἰδόντες τὸν ἐν Δρανίστη.

Περαιτέρω δέκατον φρούριον ἀναφέρουσι τὸ τῆς Πεντίνας, τὸ Βορειότατον βεβαίως τῆς Δολοπίας· εἰς τὸ τέρμα δὲ Νοτίως παρὰ τὴν πεδιάδα τῶν Θαυμακῶν ἀναφέρεται ἐνδέκατον τὸ τῆς Ἄνω Ἀγόριανης, ἔνθα λέγουσιν ὅτι ὑπάρχουσι τάφοι λαξευτοὶ ἐπὶ τῶν βράχων, καὶ δωδέκατον τὸ τῆς Κάτω Ἀγόριανης, ὅπερ διακρίνεται ἤδη ἀπὸ

τῆς Φαρσαλίας πεδιάδος· πρόχειρον διάγραμμα αὐτοῦ βλ. ἐν εἰκ. 14.

Τὰ τεῖχη τῆς ἀκροπόλεως ταύτης δὲν διατηρήθησαν πανταχοῦ ἐν καλῇ καταστάσει, κρημνισθέντα ἐσχάτως ὑπὸ τῶν ἐργολάβων κατὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ Διεθνoῦς σιδηροδρόμου· ἔχουσι πάχ. τριῶν μέτρων καὶ ὕψος ἑνιαχοῦ δύο· σύγκεινται ἐκ μεγάλων πολυγωνικῶν λίθων ἐπιμελῶς ἐφηρμοσμένων. Ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, μικρὰν ἐχούσης

ΑΓΟΡΙΑΝΗ ΔΟΛΟΠΩΝ

Εἰκ. 14. Περίβολος πολυγωνικῶν τειχῶν ἀρχαίας πόλεως.

ἐπίχωσιν, διακρίνεται τὸ κτίσμα Ν ἴσως ναός, ἢ ἀνάκτορον, ἕτερόν τι δὲ παρ' αὐτὸ ἐντὸς τῶν πρίνων· κάτω αὐτῆς Νοτιοανατολικῶς εὐρέθησαν τάφοι κεραμοστεγεῖς· ἐντεῦθεν μετεκομίσασαμεν εἰς τὸ Μουσεῖον Βόλου τμῆμα ἀναγλύφου στήλης καλῆς τέχνης καὶ λαμπρῶν χρῶνων μετὰ μεγάλης ἐνσφραγίστου κεραμίδος τάφου.

Ἐκ δὲ τῆς κάτω πόλεως, ἐκτεινομένης πρὸς τὴν πε-

διάδα ἐπὶ τοῦ νῦν χωρίου, ὀλίγα ἴχνη τειχῶν ἰσοδομικῶν μᾶλλον ἐκ λίθων μικρῶν διακρίνονται· ἐν οἰκίᾳ Ν. Χαμπίπη ὑπάρχει στήλη ἐπιτύμβιος μετ' ἀνθεμίου ἀμελῶς γλυπτοῦ καὶ ἐπιγραφῆς «Εὐτροφίων Ἀρίστωνος | ἦρας χρηστὲ | χαῖρε», ἑτέρα λήγουσα εἰς λεῖον γραπτὸν ποτε ἀνθέμιον μετ' ἰχνῶν ἐπιγραφῆς. Ἐν δὲ τῇ οἰκίᾳ Ζωῆς Οἰκονόμου ὑπάρχει μικρὰ στήλη μετ' ἐπιγραφῆς «Λυσιμάχα Εὐβιότου» καὶ ἑτέρα μετ' ἀετώματος καὶ ἐπιγραφῆς «Ἐενοφίλος Σφακίωνος». Λέγεται ὅτι καὶ ἄλλοι ἐπιγεγραμμένοι λίθοι ὑπάρχουσιν ἀνὰ τὸ χωρίον καὶ τοὺς ἀγρούς, ἀλλ' ἡμεῖς ἐλλείψει χρόνου καὶ ἔνεκα τοῦ χειμῶνος δὲν εἶδομεν αὐτούς.

Τὰ φρούρια ταῦτα τῆς Δολοπίας καὶ ἄλλα ἴσως ὑπάρχοντα δέονται, ὡς εἶναι εὐνόητον, μακρᾶς ἐρεῦνης καὶ θὰ ἦτο τοῦ κόπου τὰ μάλιστα ἀξία ἢ διὰ σκαφικῶν ἀποπειρῶν ἐρευνα αὐτῶν, ἵνα προσδιορισθῶσιν αἱ ἀγνοούμεναι ὄλως πόλεις καὶ πολίχνη τῆς ἀξιοσπουδάστου ταύτης ὀρεινῆς ἀρχαίας ἐπαρχίας· δι' αὐτῶν θὰ διαφωτισθῇ σπουδαίως ἡ ἐπιστήμη, ὡς εἶναι φανερὸν ἐκ τῶν προειρημένων.

Θέσεις ἀπὸ Ἀγόριανης εἰς Σκάρμιτσαν, Δομοκὸν καὶ τὰ πέριξ μέχρι Φαρσάλου λέγονται αἱ ἐξῆς: Κάστρο (ἀκρόπολις Φαρσάλου), Σοῦρλα, Γυφτόβρυσι, Καραπλά¹⁾, Κριντήρι, Ἀμπέλια, Ἀλογοπάτι, Βρυσιά, Συκιά, Μπογάζι, Τραγάνες, Παπακώστα-Πηγάδι, Κεραμαργεῖο, Ντουλάπια,

¹⁾ Τὰς ἐπὶ βράχων τοῦ ὄρους τούτου ἐπιγραφάς, περὶ ὧν ἐγράψαμεν ἐν ΠΑΕ 1910, 182 ἀντέγραψεν ἐν ἐκτύποις τῇ ἡμετέρᾳ ὑποδείξει μεταδὸς ἐπὶ τόπου ὁ Fr. Stählin, ἵνα μελετήσῃ καὶ μετὰ τὴν ὑφ' ἡμῶν ἔκδοσιν προσθήσῃ τὰς ἑαυτοῦ γνώμας. Ἐπίσης ἔλαβεν ἔκτυπον τοῦ πάλαι γνωστοῦ μοι ψηφίσματος τῶν Θαυμακῶν, τοῦ ἐντοιχισθέντος ἐν τῷ νέῳ κλιβάνῳ τῆς πλατείας Δομοκοῦ, ὅπερ τὸ Ἀρχαιολογικὸν Συμβούλιον δέν μοι ἐπέτρεψε νὰ ἀποκομίσει δι' ἀποσχίσεως τῶν περιττῶν (διότι εἶναι μέγας ὀγκόλιθος δυσμετακόμιστος), προτιμήσαν τὴν φθορὰν τοῦ ὄλου τῆς ἀπορρίψεως τοῦ ἀχρόστου μέρους. Καὶ τὸ ψηφίσμα τοῦτο θέλω ἐκδώσει προσεχῶς ἐν ταῖς ἐμαῖς ἀνεκδότοις Θεσσαλικαῖς ἐπιγραφαῖς.

Γουρνόρεμα, Βαλόρεμα, Βασιλότροπα, Κρεββάτι, Κουκουδάγια, Τραγοβούνι, Γρίθα, Πάτωμα, Κασσιδιάρης, Καρλιντζή, 'Ρέμα-Κανάγια, Χόχλια, Καζάνια, Τσικουραλά, Γκιόλι, Κομμένο-Τζαμί· ή Κακκάρια, Κριτήρια, Καλιακόθρος, Ψηλόραχες, Ντάπιες, Νυφίτσα.

Σημειωτέον ὅτι ἡ τελευταία θέσις ἔσχε τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ μύθου προσομοίου τῷ τῆς Νιόβης· πρῶτον νομίζουσιν ὅτι ὁ βράχος Νυφίτσα ὁμοιάζει πρὸς σῶμα νεαρᾶς γυναικός· μετεμορφώθη δὲ κόρη τις, ἥτις ὑκανδρευομένη ἐζήτησε καὶ ἔλαβε παρὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς ἅπασαν τὴν περιουσίαν καὶ τὰ οἰκιακὰ σκευή· τελευταῖον δ' ἐζήτησε καὶ τὴν μόνην ἐναπομείνας τῇ γραΐα μητρὶ « κλωσσα μετὰ ποιλλιά », ἐξ οὗ ἀγανακτήσασα κατηράσθη αὐτὴν ἢ μήτηρ καὶ ἀπελιθώθη οὕτω.

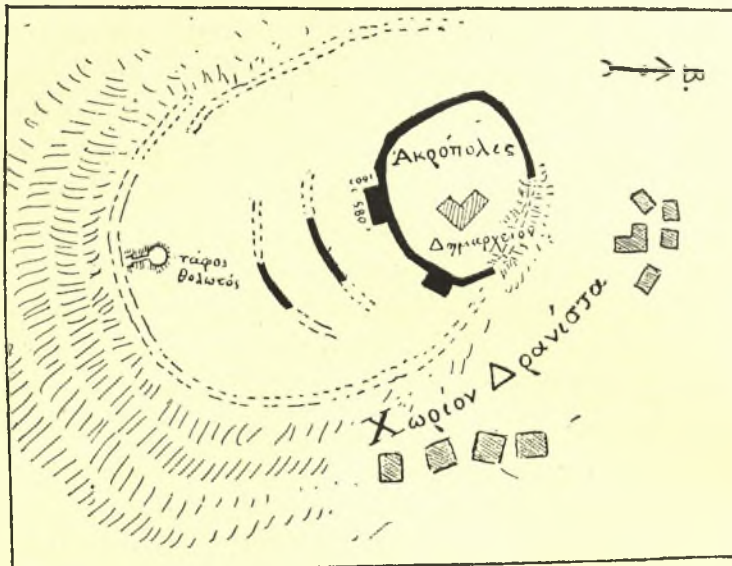
Περαιτέρω Ντάπιες, 'Αμιλιανός, 'Αγιά Τριάδα, Τρανὸ Κοτρώνι, 'Αἰλιᾶδες, Μάτι, 'Αρβανιτόρεμα, Γόλιανες, 'Ασπρόχωμα, Γραμμένες-Στέρνες, Λιθαδάκια, Κυδωνιά, Ποτάμι, Παππαπέτρου, 'ς τοὺς 'Αμπλαῖοι, Καζάνια, Χούσου-Κοτρώνι, Τσιάπουρνα, 'ς τὸ Μπούρι, Μπιρμπίλη 'Ράχι, 'ς τοὺς Βέντζους, Δύο 'Ρέματα, 'ς τὸ Φόρος, Βλαχοκάλυθα, Κουδουνιστὸ-Πηγάδι, 'Ρήγα-Βρύσι, Παλιάμπελα, Ταμπακόρεμα, 'Αγᾶ-Μαντρί, Κομμένη- 'Ράχι, Μαντζοχώρι, 'Αληάγα-Βρύσι, Μίσιαγα, 'Ισιώματα, Κοττᾶ-Βρύσι, Λουρίδες, Βαθρέματα, Ξηρόκαμπος, 'Αλατόγεια, Ξηρόγourna, Καραντζόραχες, Μαγοῦλα, Βρύσι-Βάτο, Λεβεντούρα, Στενὰ-Λιθάρια· Μύλια, Παλιοκκλησί, Κουτσοπλάτανος· καλεῖται καὶ εἶδος ὄφως « ἐλαφιᾶς » ἐνταῦθα καὶ τὸ βραδύνω λέγεται « μοργαρίζω ».

2) Πόλις ἀρχαία καὶ μέγας θολωτὸς τάφος ἐν Δρανίστῃ.

Εὐθύς ὑπὲρ τὸ προειρημένον χωρίον Δρανίστα ὑπάρ-

χουσιν ἐν σχεδὸν καλῇ καταστάσει τείχη πολυγωνικά ἐκ μεγάλων λίθων, λίαν ἐπιμελῶς ἡρμοσμένων, ὧν εὐδιάκριτα σώζονται τὰ τῆς ἀκροπόλεως μετὰ πολὺ μεγάλων πύργων, καὶ ὑπ' αὐτὴν Νοτίως τριῶν περιβόλων τῆς κάτω πόλεως· τούτων βλ. τὸ ἡμέτερον πρόχειρον διάγραμμα ἐν εἰκ. 15.

ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν καὶ εὐθὺς ὑπὲρ διάζωμα, τῆς

ΔΡΑΝΙΣΤΑ ΔΟΛΟΓΩΝ

Εἰκ. 15. Πολυγωνικά τείχη καὶ τάφος θολωτός ἀρχαίας πόλεως.

ποτὲ κάτω πόλεως πιθανῶς, ἀνεσκάψαμεν θολωτὸν τάφον, οὗ ὁ δρόμος ἦτο ἐστεγασμένος διὰ μεγάλων πλακῶν· καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἐπὶ μῆκος 3 μέτρων ὁ δρόμος εἶναι εὐρύτερος ὡς ἔχων πλάτ. 1.21, κατὰ δὲ τὸ λοιπὸν μῆκος 5.60 εἶναι στενότερος ὡς ἔχων πλάτ. 0.62 καὶ συγκλίνων τὰ ἄνω· οἱ τοῖχοι ἐποιήθησαν ἐκ μικρῶν πλα-

κοειδῶν λίθων, οὓς μόνον εἰς τὸ ποτάμιον Κόκκλα εὐρίσκουσιν· ἔχει δὲ ὕψ. ὁ δρόμος 1.40-1.60.

Ἐντὸς δὲν ὑπῆρχε θύρα οὐδὲ παραστώδες, ἀλλ' ἀπλῶς ἐποιήθη ἄνοιγμα πλάτ. 0.78 ὡς ἐν τῷ τάφῳ Καπακλί καὶ τοῖς ὁμοίοις· εἶχε δὲ βυσθῆ διὰ μεγάλων καὶ μικρῶν λίθων ἢ θύρα αὕτη.

Ἡ θόλος εἶχε πρὸ αἰῶνων καταπέσει· ἐσώθη νῦν ἐπὶ ὕψ. 3.50· ἔχει δὲ ἔνδον διάμετρον κατωτάτω 4.70. Ἐντὸς αὐτῆς εὐρέθησαν τριάκοντα καὶ εἰς νεκροὶ καέντες ἐπὶ τόπου ἀναμφιβόλως, καὶ μάλιστα πρὸ τῆς κτίσεως τῆς θόλου· διότι τινὲς λίθοι αὐτῆς κατωτάτω ἐσκέπαζον ὅστ᾽ ἀνθρώπινα· εὐρέθησαν καὶ τινα ὅστ᾽ ἀτάκτως καὶ κτερίσματα ὁμοίως ἐν τῷ δρόμῳ· θὰ διεπέρασαν ἐκεῖθεν, ὅτε κατέπεσεν ἡ θόλος, παρασυρόμενα ὑπὸ εἰσρέοντων ὑδάτων.

Ἵπῃρχον δ' ἐν τῇ θόλῳ καὶ δύο βόθροι, ὡς ἐν Λέστιανη καὶ Σέσκλω (βλ. ἄνω σελ. 293, 296 κέ.) πλήρεις ὅστῶν ἀνθρωπίνων· ὅστ᾽ ζώων καὶ πτηνῶν εὐρέθησαν ἱκανὰ καὶ μετὰ τῶν νεκρῶν ἐκ συγκαέντων αὐτοῖς ζώων καὶ ὑψηλότερον ἐν τοῖς ἄνω χώμασιν· ἀλλὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἦσαν βεβαίως ξένα καὶ ἄσχετα πρὸς τὸν τάφον, συμπέσοντα ἐκ τῶν ἄνω μετὰ κεραμίδων κττ. κατὰ τὴν πτώσιν τοῦ ἄνω τῆς θόλου.

Τὰ ἐν τῷ τάφῳ κτερίσματα ἦσαν ποικίλα καὶ ἱκανῶς πλούσια, ἰδίως σφραγιδολίθοι μετ' ἐγγλύφων παραστώσεων, θῆκαι ὅστέιναι μετὰ κοσμημάτων ἐγγεγλυμμένων κττ.· ἐκ τῶν εὐρεθέντων ἀγγείων δηλοῦται ὅτι ὁ τάφος ἐποιήθη κατὰ τὴν γεωμετρικὴν περίοδον, περὶ τὸ 800 π. Χρ. στοργγύλως εἰπεῖν· ἐπειδὴ προτιθέμεθα νὰ διαλάβωμεν περὶ τοῦ τάφου τούτου ἀλλαγῶν διὰ μακρῶν, ἀρκούμεθα ἐν τῷ παρόντι τοῖς προειρημένοις.

3) Δημώδεις γενεαλογίαι και τοπωνυμιαί.

Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι οἱ χωρικοὶ τῆς Δρανήστης γενεαλογοῦσι τὸ χωρίον αὐτῶν, λέγοντες ὅτι ἔκτισεν αὐτὸ ὁ βασιλεὺς Δράνος· ἦτο δὲ γενναῖος βασιλεὺς οὗτος καὶ φιλόπολις, ἀποζῶν μετὰ τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ τὰ πολλὰ ἐκ ληστειῶν· διότι λέγουσι τάδε περὶ αὐτοῦ: «ὁ Δράνος ἐπῆε κι' ἔκοψε κοπάδια ἔς τὰ Φέρσαλα κι' ὁ βασιλιᾶς ἀπὸ τὰ Φέρσαλα ἐκίνησε στρατὸ νὰ ῥθῆ νὰ χαλάσῃ τὸ Δράνο· μὰ κάποιος τοῦ ἔδωκε χαμπέρι τοῦ Δράνου ἀπὸ τοῦν κάμπου κι' ἔπιασε ὁ Δράνος μέρος ὁποῦ ναι πέρασμα κι' ἐκάναν μάχη· κι' ἐσκοτώσανε ὁ Δράνος τοὺς Φερσαλινοὺς κι' ἀπὸ τὸς τότες λέουνται Φερσαλομνήματα· ἡ θέσις αὕτη μνημονεύεται παρὰ τοὺς τελευταίους πρόποδας τοῦ Ἰτάμου· μέχρι αὐτῆς ἦσαν τὰ *Γραμμένα*, ἦτοι τὰ ὑπὸ τῶν Τούρκων ὑποταχθέντα καὶ καταγραφέντα πρὸς πληρωμὴν φόρων χωρία· ἐκεῖθεν δὲ πρὸς τὸ ὄρος ἦσαν τὰ *Ἄγραφα*· εἶδομεν δὲ τὴν θέσιν αὐτὴν καὶ φαίνεται ὄντως πλήρης μικρῶν τάφων.

Πρὸς τούτοις διηγοῦνται οἱ χωρικοὶ ὅτι εἰς παλαιότερους χρόνους κατώκουν ἐκεῖ οἱ *Λήνηδες* (ὁ Λήνης) ἄνδρες ἰσχυροί, μεγαλόσωμοι, γυμνοὶ τὰ πολλὰ καὶ φιλόανθρωποι· οὔτοι φαίνονται ἐνίστε καὶ σήμερον εἰς τινὰς ἀνὰ τὸ δάσος· διότι γέροντά τινα Δρανησιώτην «ἰδρωμένον κι' ἀποσταμένον μὲ τὸ ἐννὶ ἔς τὸν ὦμον τὸν ἀπάντησ' ἕνας Λήνης καὶ τοῦ λέει: γιὰτ' εἶσ' ἔτσι ἀποσταμένος; ἀπ' τ' ἀλέτρι ποῦ ναι βαρὺ, τοῦ λέει· καὶ τὸ πῆρ' ὁ Λήνης καὶ τοῦ λέει: αὐτὸ ναι βαρὺ; καὶ τὸ ἔκλασε (=ἔθραυσε) μὲ τὰ χέρια ἀπάνου ἔς τὸ γόνα του».

Θέσεις δὲ ἀνὰ τὴν Δρανήστην καὶ τὰ περίξ ἀναφέρουσι τὰς ἐξῆς: Καστροί, ἔνθα ἡ προειρημένη ἀκρόπολις, ἔς τὴν Ἄμα-

γρίδα, Μουστερη, 'ς τοῦ Κόκλα, 'ς τὸν Γκελανίτη· τὰ τέσσαρα ταῦτα εἶναι μεγάλα ρεύματα ἐκ Δρανίστης μέχρι Παλαιοκάστρου, οὗ ἐγγὺς ὑπῆρχέ ποτε χωρίον Νιοχώρι· Αἰθινασίς, Αἰλιᾶς, Ἀναθεμάτισμα, Τραπεζίτσα, Παλιοχώρι, Πετρωτά, Σκιᾶ, 'ς τοῦμ Πέτσα, Κουτσαγγέλη, Σουρβιά, Γραμμένο, Μελίσσι, Πεντεμύλοι, Καλόγρια, Δυὸ-Γκορτσές, Βελίχ'-Βαρχὸ (Βελίκου), Μπαξιά-Βρύσι, ἔνθα εἶναι « ἄμπλας », ἤτοι ὀπῆ εὐρεῖα ἄκτιστος, ἐξ ἧς ἐξέρχεται ὕδωρ, Καταλκαγιᾶ, Μτσάρα, Κρεμαστό, Κρύα-Βρύσι, Πλάκα, 'ς τὸ Χοντροπλοῦμ', 'ς τὸ Σέινο, Ροῖδο, Πλατάνια, Πλατανόρεμα, Ξηροβούνι, Σαπόδρουσι, Αὐγὸ, Ντιληκώσταινας, Λιβάδια, Κεραμίδι, Μασλί, Παλιομκνάστηρο, Γιούρι, 'ς τ' Ἀμπελορίτη, 'ς τὰ Δύρμα, Μακρουράχι, Τρέπισο-Λιθάρι, 'ς τὴ Μέγκα, Μέγα Λιβάδι, Γιωργιού Βρύσι, Ζουγκλαίικο, Παλιόδεντρο, Καλύβια, Λουτσαίικο, Μνήματα. Σημειωτέον πρὸς τούτοις ὅτι ὁ λίψ ἐν Δρανίστη ὀνομάζεται *Μέγας* καὶ εἶναι ὀριμύτατος τὸν χειμῶνα.

Ἐπίσης δεικνύουσιν οἱ χωρικοὶ καὶ ἐξαιρετον ἀερόλιθον, διατηρούμενον νῦν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς· ἔπεσε παρὰ τὴν ἐκεῖ πηγὴν τὴν μεσημβρίαν τῆς 6 Αὐγούστου 1873· ἔχει μέγεθος δίσκου παλαιστρικοῦ καὶ σχῆμα προσόμοιον ἀκανόνιστον, εἶναι βαρῦτατος, μελανόχρους καὶ φέρει ἰνώδη κανονικὰ διαχωρίσματα ἀποτελοῦντα τετραγωνίδια, ἔτι δὲ βαθύσματα μικρὰ κωνικά, ὡς διὰ δακτύλων πεποιημένα.

Περὶ τὰ τέλη Δεκεμβρίου κατεγράψαμεν τὰ ἀρχαῖα τοῦ προσωρινοῦ *Μουσείου Λαρίσης* ὄντα 620· μετέβημεν δὲ καὶ εἰς *Λαμίαν*, ἔνθα εὐρέθησαν ἰχνη τοῦ τείχους τῆς κάτω πόλεως καὶ πύργος ἐξ ἐρυθρῶν κροκίλοπαγῶν κυβολίθων μεταξὺ τῶν ὁδῶν Καρπενησίου, Γκότλανδ καὶ Ἑσπλιν. Ἦν τῷ γυμνασίῳ διατηροῦνται ἄνευ οὐδε-

μιάς προσοχής, πατούμενα τὰ πολλά ὑπὸ τῶν μαθητῶν, τὰ ἐξῆς ἀρχαῖα: 1) μαρμαρίνη σαρκοφάγος μετ' ἀναγλύφων Ἐρώτων καὶ ἀνθοδεσμῶν· 2) στήλη ἐπιτύμβιος «Φίλων Φίλωνος»· 3) τμῆμα βάρου χαλκοῦ ἀνδριάντος μετ' ἰχνῶν ἐπιγραφῆς· 4) στήλη ἐπιτύμβιος «. . οδάμου»· 5) πρὸ τῆς ἐξωθύρας κεχωσμένον καὶ φθειρόμενον βᾶθρον τι ἀρχαῖον.

Ἐν Βόλῳ, 1912.

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΛΟΣ